

การวิจัยเรื่อง
การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตการทำงานและอาชีพของชาวนาในเขตทุ่งหลวง
กรณีศึกษา ต.ลำไทร อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี

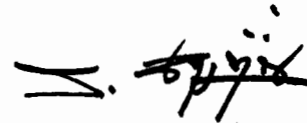
โดย
สมพจน์ จันทรเทียง

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๔

คำนิยม

การศึกษาวิถีชีวิตของชาวนาในเขตทุ่งหลวงเป็นการศึกษาการปรับแนวคิดวิวัฒนาการ การทำนา เครื่องมือการทำนา ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวนาในรอบ ๑๒ เดือน โดยนำเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานีเป็นกรณีตัวอย่างการศึกษาครั้งนี้ เพราะพื้นที่นี้ในอดีตมีอาชีพเดียวคือ การทำนา แต่ปัจจุบันสภาพพื้นนากำลังเปลี่ยนแปลงอย่างมากและรวดเร็ว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษา กระบวนการแนวคิดของชาวนาว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีการเชื่อมโยงผสมผสานระหว่างของเก่าของใหม่ ด้วยความรอบรู้ของชาวนาในอดีต เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้รับรู้ ศึกษา เปรียบเทียบในความหลักแหลมของบรรพบุรุษ โดยใช้ภาพประกอบการอธิบาย เพื่อให้เกิดจินตนาการ และเห็นสภาพของจริงเป็นหลัก

การวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และการวิจัยนี้ได้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์ของคุณพ่อ คุณแม่ และชาวนาในเขตตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา หนองจอก มีนบุรี ผู้ให้ข้อมูล จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

(สมพจน์ จันทรเที่ยง)

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตการทำงานและอาชีพของชาวนาในเขตทุ่งหลวง: กรณีศึกษา ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงแนวความคิด วิธีการ วิถีชีวิต ตลอดจนวิวัฒนาการ เครื่องมือที่ใช้ประกอบการทำนา ได้ดำเนินการศึกษา โดยวิธีการเข้าไปศึกษาในพื้นที่ สังเกต สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ถ่ายภาพจากชาวนาโดยตรง

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ พบว่ามีประเด็นสำคัญที่มีผลกระทบต่อชาวนาดังนี้

๑. ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ จากสภาพของน้ำฝน คือแต่เดิมในฤดูน้ำหลากประมาณเดือน ๗ จนถึงเดือน ๑๒ หรือชาวบ้านเรียกช่วงนี้ว่า ช่วงเข้าพรรษา น้ำจะท่วมทุ่ง การปลูกข้าวใช้ข้าวพื้นเมืองสมัยดั้งเดิม ในระยะ ๒๐ ปี ราว พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้นมา น้ำและฝนก็เปลี่ยนไป ชาวนาไม่สามารถปลูกข้าวปี เหมือนแต่ก่อนได้ จึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำนาแบบใหม่คือ นาปรัง

๒. เกิดจากความเชื่อจากนักวิชาการที่ต้องการเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น เพราะแต่เดิมการทำนาในแถบนี้ปริมาณต่อไร่ ๓๐-๔๐ ถัง เมื่อมีการประชาสัมพันธ์ให้ชาวนาหันมาทำนาแผนใหม่ มีการเพิ่มการลงทุนใส่ปุ๋ย สารเคมีต่าง ๆ จนเกิดสภาพดินเสีย น้ำเสีย อาหารจำพวกสัตว์น้ำได้หายไปจากท้องทุ่ง ชีวิตต้องพึ่งกับการซื้ออาหาร จึงก่อให้เกิดการเพิ่มรายจ่าย

๓. แนวคิดเรื่องพิธีกรรมได้หายไปเกือบหมด จะมียกกันบ้างก็ไม่เหมือนในอดีต ทำแบบเล็ก ๆ หรืออาจพูดได้ว่าหายไป

๔. เรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือในการทำนามีวิวัฒนาการที่เชื่อมโยงกันเป็นอย่างดีระหว่างของเก่าของใหม่ โดยความคิดของชาวนาเองสามารถปรับเครื่องมือการทำนาให้ผสมผสาน คือใช้ของเก่าด้วยแล้วเพิ่มของใหม่เข้ามา

๕. การปรับเปลี่ยนอาชีพ มีการปรับเปลี่ยนอย่างมากในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๐ ชาวนาหันมาสนใจ การเลี้ยงไก่และเลี้ยงปลา เหตุผลที่สำคัญคือการทำนาไม่ได้ผล มีการโฆษณาชวนเชื่อจากบริษัท ไก่ แต่ในที่สุดเมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งประมาณ ๓-๕ ปี อาชีพเลี้ยงไก่ก็จะประสบปัญหาโรคระบาด ปัจจุบันได้เลิกเกือบหมด การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เหตุผลสำคัญของชาวนาเกิดจากความเชื่อและการเห็นตัวอย่างของบริษัท ผู้เลี้ยงไก่ ว่ามีผลประโยชน์ที่จะทำให้ออกดสดใส แต่ไม่ได้คำนึงถึงอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น ลักษณะการเลี้ยงไก่แบบนี้ จะพบว่า จะมีการเคลื่อนย้ายแหล่งเลี้ยงไปเรื่อย ๆ จากตำบลหนึ่งไปยังตำบลหนึ่งเสมอ

๖. สาเหตุสำคัญดังที่กล่าวแล้วใน ๔-๕ ประเด็นที่ทำให้ชาวนาเปลี่ยนแปลงอาชีพ ประเด็นที่สำคัญที่สุด อีกประการหนึ่งที่มีผลมากกว่า ๔-๕ ข้อที่กล่าวคือ การพัฒนาพื้นที่นาจากเจ้าของบริษัท ลำไทรในเนื้อที่ ๖,๐๐๐ ไร่ เป็นสนามกอล์ฟ และต่อมาขยายเพื่อทำกิจการอื่น ๆ อีก ๓,๐๐๐ ไร่ รวม ๙,๐๐๐ ไร่ ในช่วงแรกชาวนามีการต่อต้าน แต่ในที่สุดก็ต้องยินยอมตามข้อเสนอของบริษัท เมื่อปี ๒๕๓๕ ได้เข้าไปศึกษาครั้งแรกกับชาวนาจำนวน ๕ หมู่บ้าน ๒๐๐ ครอบครัว ชาวนาสิ้นหวังไม่รู้ว่าจะไปทำกินอะไร ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้การทำงานก็ไม่ได้กำไร

๗๕% เป็นหนี้ แต่หลังจากนั้นประมาณ ๒ ปีต่อมา ๒๕๓๗ ได้เข้าไปศึกษาอีกครั้ง พบว่าชานา ๙๘% พอใจและจะไม่หวนกลับไปทำนาอีก ทั้งนี้ให้เหตุผลว่า

- ๖.๑ การทำนาไม่มีความแน่นอนในเรื่องธรรมชาติ
- ๖.๒ ราคาข้าวไม่แน่นอนบางปีราคา ๓,๕๐๐-๔,๐๐๐ บาทต่อเกวียน บางปีเหลือ ๑,๘๐๐ บาท หรือต่ำกว่า
- ๖.๓ โรคข้าวบางปีไม่ได้เกี่ยวเลย แม้แต่ ๑ ไร่ นักวิชาการก็ช่วยไม่ได้
- ๖.๔ คัตรูข้าว "หนู" บางปีหนูจะมาเป็นร้อย ๆ พัน ๆ
- ๖.๕ การลงทุนสูง ต้องใช้น้ำ ยาปราบศัตรูพืช ต้องรดน้ำตลอดปี
- ๖.๖ รายได้ ๔-๖ เดือน จึงจะได้ข้าว ต้องไปกู้จากพ่อค้าข้าวเอามากิน มาใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์ ยา ปุ๋ย น้ำมัน เครื่องยนต์ราคาแพง และไม่แน่นอนว่าจะได้ข้าวเท่าไร
- ๖.๗ ขาดแรงงานเพราะไม่มีใครอยากรับจ้างเกี่ยวข้าว ดำนา ฯลฯ ผลผลิตที่จะได้ก็ไม่แน่นอน ทำให้เป็นหนี้ ฯลฯ

หลังจาก ๒ ปี ผ่านมาได้กับเข้าไปศึกษาใหม่ พบว่า คำถามที่สำคัญที่ใช้คือ ให้ชานาเหล่านี้กลับไปทำนาใหม่เอาไหม พบว่า ๙๙% จาก ๕ หมู่บ้าน ๒๐๐ ครอบครัว ตอบว่า "ไม่" ทั้งนี้ชานาให้เหตุผลว่า

๑. อาชีพรับจ้างดีกว่า เพราะมีรายได้เป็นรายวัน หรือรายเดือน เช่น พ่อ แม่ ออกไปรับจ้าง พ่อจะได้ค่าแรงวันละ ๒๐๐ บาท (ในงานก่อสร้าง) แม่จะได้ ๑๒๐-๑๕๐ บาท รวมกันจะได้ ๓๕๐ บาท ต่อวัน มีเงินใช้ทุกวัน ถ้าทำนาต้องไปกู้เขามาแล้วรอผลผลิตที่ไม่แน่นอน
๒. มีความสบายมากกว่าทำนา อาชีพบางอาชีพ เช่น ทำงานในโรงงานบริษัท โค้ก, ทำงานสนามกอล์ฟ, ก่อสร้าง ไม่ต้องลงน้ำ ลุยโคลน แดดเผา สภาพมือ ใบหน้าเกรียม มีเวลาทำและเลิกที่แน่นอน งานนาหนักกว่างานรับจ้างมาก
๓. อาชีพใหม่ไม่ว่าฝนตก แดดออก ฝนแล้งจะรู้ว่าเขามีรายได้เท่าใด
๔. การประกอบอาชีพรับจ้างไม่ต้องเสี่ยงเหมือนเลี้ยงไก่ ทำนา ไม่ต้องลงทุน สุขภาพดีก็หารายได้ได้แล้ว

จากการศึกษาจะเห็นว่าปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวแล้วมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชานา จนต้องเลิกทำนา หันมาเป็นคนรับจ้าง หรือค้าขาย ซึ่งพิจารณาดูแล้วเขาเหล่านั้นมีชีวิตที่มีเงินทองใช้คล่องตัวขึ้นจริง

สำหรับผลที่ควรจะต้องทำการศึกษาต่อไปอีกว่าเมื่อ ๔ ปี ผ่านไปแล้ว เขาเหล่านั้นจะเป็นอย่างไร

สารบัญ

	หน้า
คำนิยม	ก
บทคัดย่อ	ข
บทที่ ๑ ระเบียบวิธีการวิจัย	๑ - ๒๑
- ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย	
- ขอบเขตของการวิจัย	
- วิธีดำเนินการวิจัย	
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	
บทที่ ๒ สภาพที่ตั้งและองค์ประกอบทางกายภาพ	๓ - ๒๑
- ประวัติการตั้งชุมชน	
- ความเป็นมาการขุดคลอง “ทุ่งรังสิต ทุ่งหลวง ทุ่งแสนแสบ” ในสมัยพระเจ้าจุมเกล้าเจ้าอยู่หัว	
- การคมนาคมเชื่อมระหว่างคลอง “ระพีพัฒน์ รังสิต แสนแสบ”	
- การคมนาคมของชุมชน	
- การประกอบอาชีพ	
บทที่ ๓ วิธีชีวิตกับการทำนาในรอบ ๑๒ เดือน	๒๒ - ๔๐
- เดือน ๔	๒๔
• การเผาฟางข้าว	
• ตารางแสดงความคิดเปรียบเทียบการเผาฟางข้าวระหว่าง นักวิชาการกับชาวนา	
- เดือน ๕	๒๖
• การเตรียมเครื่องมือไถนา	
• พิธีเจิมไถ	
• พิธีทำขวัญควาย	

	หน้า
- เดือน ๖	๓๐
• พิธีแรกนา	
• พิธีแรกทว่าน	
- เดือน ๗, ๘, ๙	๓๔
• การดูแลรักษาต้นข้าว	
- เดือน ๑๐	๓๕
• พิธีทำขวัญข้าวขณะเริ่มตั้งท้อง	
- เดือน ๑๑	๓๗
• การเตรียมลาน	
- เดือน ๑๒	๓๘
• การขุดเคียวโดยวิธีชาวบ้าน	
- เดือนอ้าย (๑) เดือนยี่ (๒) และเดือน ๓	๓๙
• การเก็บเกี่ยวและนวดข้าว	
บทที่ ๔ วิวัฒนาการวิธีการและเครื่องมือการทำนา	๔๑ - ๘๙
- จากนาหว่านเป็นน่าน้ำตม (นาปรัง)	๔๒
• การเปรียบเทียบวิธีการและการลงทุนนาหว่านกับนาปรัง	
• แนวคิดการปรับเปลี่ยนการทำนาหว่านเป็นนาปรัง	
- จากควายเป็นควายเหล็ก	๔๕
• การไถนาด้วยควาย	
• วิธีการตัดโคก	
• การไถนาด้วยแทรกเตอร์ใหญ่	
• การไถนาด้วยควายเหล็กชนิดต่าง ๆ	
• แนวคิดการปรับเปลี่ยนจากควายเป็นควายเหล็ก	
- จากเคียวเป็นรถเกี่ยวข้าว	๕๓
• วิธีการเกี่ยวข้าวโดยใช้แรงคน	
• การเกี่ยวพั่นเค็นไค	
• วิธีการลุ่มซัง	
• การเกี่ยววางลาย	
• การเกี่ยวด้วยควายเหล็กแบบกรรไกร	
• การเกี่ยวแบบออกเป็นเมล็ด	
• แนวคิดการปรับเปลี่ยนการเกี่ยวข้าวจากเคียวเป็นรถเกี่ยว	

- จากเลื่อนเป็นรถอีแต๋น ๕๘
 - การชนข้าวด้วยเรือ
 - การชนข้าวด้วยແຫລນ “คนทลว”
 - การชนข้าวด้วยตั้ง
 - การชนข้าวโดยใช้เลื่อนแบบควายลาก
 - เลื่อนลากข้าวแบบควายเหล็ก
 - การชนข้าวโดยรถอีแต๋น
 - แนวคิดการปรับเปลี่ยนการชนข้าว
- จากควายนวดข้าวเป็นตุนวด ๖๓
 - การนวดข้าวโดยคน
 - การฟาดข้าวด้วยไม้
 - การนวดข้าวโดยใช้ควายย่ำ
 - รถอีแต๋นนวดข้าว
 - ตุนวดข้าว
- จากลานดินขี้ควายยาเป็นผ้าเขียวและลานปูน ๖๗
 - ขั้นตอนการเตรียมลานดิน
 - ยาเบียด
 - ยากรอบ
 - ยาขัดมัน
 - ยาลานด้วยขี้ควาย
 - การยาลานด้วยรถอีแต๋น
 - ลานผ้าเขียวและลานปูน
- จากแรงลมสู่เครื่องยนต์ในการทำความสะอาดข้าว ๗๑
 - การร่อนด้วยตะแกรงและคสดมือเลื้อ
 - การโรย
 - การสาดหรือพัดหรือโบก
 - การพัดด้วยกระดัง
 - การใช้สีพัด
 - สีพัดแบบใช้แรงคน
 - สีพัดแบบใช้เครื่องยนต์

	หน้า
- จากไม้บดเป็นเครื่องไฟฟ้าในการตรวจคุณภาพข้าว	๓๔
• การใช้ไม้บดข้าว	
• การใช้เครื่องตรวจ	
- จากดวงถึงเป็นตาซึ่งในการขายข้าว	๓๕
• การดวงถึงโดยใช้ตัวบัก	
• การซึ่งน้ำหนักแบบตาซึ่งเป็นกิโลกรัม	
- จากเครื่องมือวิดน้ำแรงคน สัตว์ ธรรมชาติเป็นท่อพระยานาค	๓๘
• ชั่งโลง	
• บีบโยง	
• ระหัดกั้งหันลม	
• ระหัดควาย	
• ระหัดชกมวย	
• ระหัดถีบ	
• ระหัดเครื่องยนต์	
• เครื่องสูบน้ำแบบพระยานาค	
• ระหัดชนิดมอเตอร์และเกียร์รถยนต์	
- จากข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร	๔๓
• การทำด้วยสากมือและสากตะลุมพุก	
• การทำด้วยครกกระเดื่อง	
• เครื่องมือสีข้าวด้วยแรงคน	
• เครื่องมือสีข้าวด้วยเครื่องยนต์	
- จากควายคลาตนาเป็นควายเหล็ก	๔๕
• คลาตเดี่ยว คลาตคู่	
• ลูกทาบแบบควายเหล็ก	
- อุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือการทำงาน	๔๗

บทที่ ๔ แนวคิดการปรับเปลี่ยนอาชีพ

หน้า

๕๐ - ๕๘

- การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ
- ความเชื่อจากนักวิชาการ
- ความเสี่ยงในการลงทุน
- ตลาดแรงงาน
- ความจำเป็นทางเศรษฐกิจมาบีบบังคับ
- การได้เห็นตัวอย่างจากเพื่อนบ้าน
 - อาชีพเลี้ยงปลา
 - อาชีพเลี้ยงไก่บนบ่อปลา
 - รายได้จากการเลี้ยงไก่
- การถูกยกเลิกการเช่านาทำสนามกอล์ฟ
- สรุป

๕๘

บทที่ ๑

ระเบียบวิธีการวิจัย

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อย่างเป็นทางการตั้งแต่ฉบับที่ ๑ จนถึงปัจจุบันตลอดระยะเวลา ๓๐ กว่าปีนี้ นับเป็นก้าวกระโดดครั้งสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงต่อวิถีชีวิตของคนไทย ทั้งนี้อาจจะเป็นผลจากการพัฒนาในด้านต่าง ๆ การนำความคิดและวิธีการของตะวันตกที่ถือว่าเจริญกว่า ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและวิทยาการสาขาต่าง ๆ ความก้าวหน้าในการติดต่อสื่อสาร กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ระบบราชการ ตลอดจนธุรกิจข้ามชาติและอื่น ๆ อีกมาก ภาคกลางเป็นพื้นที่ที่มีโอกาสได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้นได้ค่อนข้างเร็ว มีความไหวตัวที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาและแรงกระแทกจากอิทธิพลต่าง ๆ ได้เร็วกว่าพื้นที่อื่น ๆ

ในอดีตที่ราบลุ่มภาคกลาง ประชาชนยึดอาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่ปัจจุบันต้องเปลี่ยนแปลงอาชีพไปเป็นอย่างอื่นอย่างหลากหลาย แม้บางส่วนจะยังทำนาอยู่ แต่วิถีการทำงานและวิถีชีวิตของชาวนานั้นก็ได้เปลี่ยนแปลงไปมากเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิธีการทำงานและวิถีชีวิตของชาวนาไทยภาคกลาง ทั้งที่เปลี่ยนแปลงโดยสมัครใจ เพราะคิดว่าดีกว่า เจริญกว่า ฯลฯ หรือการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สมัครใจ เพราะถูกบังคับจากอิทธิพลภายนอกและอื่น ๆ เช่นนี้ น่าสนใจศึกษาว่า การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้มีเหตุ บังคับใดบ้างที่ส่งผลจนเกิดการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง การเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละรูปแบบนั้น มีวิธีการในการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และส่งผลต่อวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ โดยมุ่งศึกษาที่ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ทั้งนี้เพราะในพื้นที่ดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ค่อนข้างมาก จนคิดว่าจะเป็นตัวแทนของประเด็นที่ต้องการศึกษาได้ ภาพลักษณ์เช่นเดียวกันนี้สามารถพบเห็นได้ในหลายหมู่บ้านชนบทของประเทศไทย หมู่บ้านตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ก็เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ได้รับผลกระทบ จากการพัฒนาและประสบกับปัญหาต่าง ๆ ผู้วิจัยได้สนใจสภาพปัญหาของหมู่บ้านนี้ในประเด็นดังกล่าวข้างต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิธีการทำงานและวิถีชีวิตของชาวนาไทยภาคกลางในที่ราบลุ่มทุ่งหลวง
๒. เพื่อศึกษาวิถีคิด วิธีการทำงานและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของชาวนาไทยภาคกลางในเขตที่ราบลุ่มทุ่งหลวง
๓. เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้นต่อวิถีชีวิตของชาวนาไทยภาคกลาง

ขอบเขตของการวิจัย

๑. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาถึงปัจจัยสำคัญและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ต่อวิถีชีวิตของชาวนาไทยและโดยเฉพาะภาคกลางเท่านั้น
๒. การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะหมู่บ้าน ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี เป็นกรณีตัวอย่าง และเป็นตัวแทนของชาวนาภาคกลาง
๓. จะศึกษาและเก็บรวบรวมวิธีการปรับเปลี่ยนวิถีการทำนาทุกขั้นตอนพร้อมภาพประกอบ

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ในการวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิธีการทำนาและวิถีชีวิตของชาวนาไทยภาคกลาง โดยจะศึกษาที่ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี โดยจะศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติดังนี้
 - ๑.๑ มีอาชีพทำนา หรือเคยมีอาชีพทำนามาก่อนอย่างน้อย ๒๐ ปี
 - ๑.๒ มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี
๒. การเก็บรวบรวมข้อมูล จะใช้วิธีการของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลใน ๒ ลักษณะ คือ
 - ๒.๑ การสังเกต
 - ๒.๒ การสัมภาษณ์ (Interview) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth-Interview) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสารสำคัญ (Key Information) และลงไปสัมผัสโดยตรงกับชาวนาในพื้นที่
 - ๒.๓ การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
 - ๒.๔ การถ่ายภาพ
๓. การวิเคราะห์ข้อมูลและการเรียบเรียงรายงานผลการวิจัย ใช้วิธีการของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการเขียนสรุปบรรยายข้อความมีภาพถ่ายประกอบ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ทราบถึงวิถีคิด การพัฒนาการทำนาของชาวนาภาคกลาง
๒. ได้ทราบถึงวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทำนาจากอดีตถึงปัจจุบัน
๓. ได้ทราบถึงแนวความคิดในเชิงเปรียบเทียบในวิธีการ ขั้นตอนระหว่างความเชื่อเก่า ๆ กับความรู้ใหม่ ๆ ของชาวนา ตลอดจนปัญหาอุปสรรคที่ต้องปรับเปลี่ยนวิถีการทำนาเป็นอาชีพอื่น

บทที่ ๒

สภาพที่ตั้งและองค์ประกอบทางกายภาพ

ประวัติการตั้งชุมชน

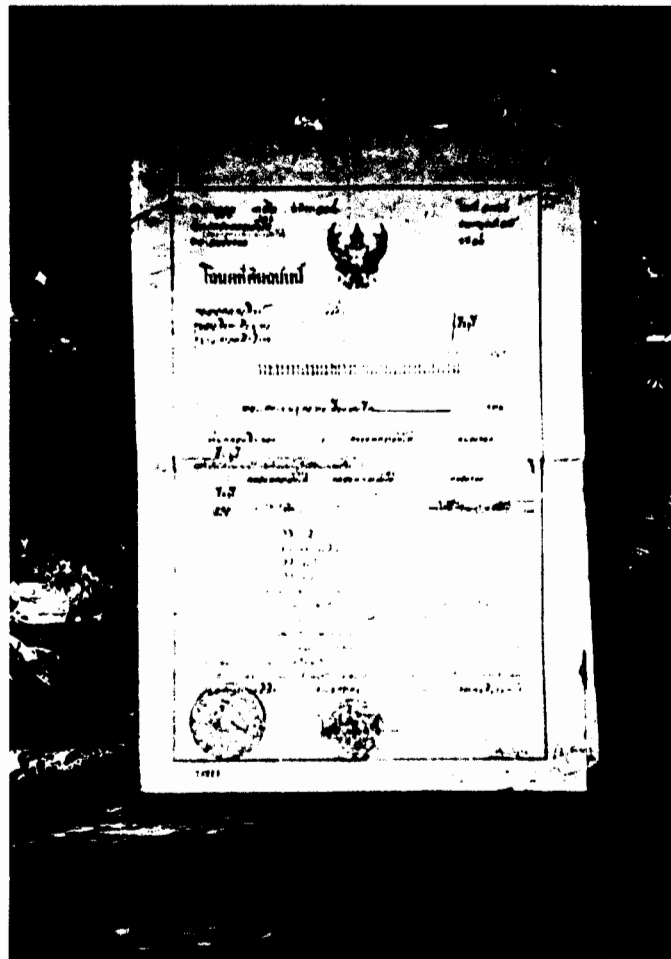
ชุมชนลำไทร เป็นชุมชนเล็ก ๆ ตั้งอยู่ในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี การตั้งชุมชนสภาพเป็นที่ราบลุ่มเต็มไปด้วยต้นอ้อ ต้นกก หญ้า ประชาชนพื้นเพเดิมไม่ปรากฏแน่ชัดว่าย้ายมาตั้งถิ่นฐานจากที่ใด จากทุ่งหญ้ากว้างใหญ่ไพศาล ซึ่งเป็นเขต "ทุ่งหลวง" การตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจาย ต่อมาได้มีการขุดลอกคลองทั่วพื้นที่ตั้งแต่ทุ่งรังสิต ทุ่งหลวง (อำเภอลำลูกกา) และทุ่งคลองแสนแสบ ประชาชนก็ได้เคลื่อนย้ายเข้ามาทำมาหากินในการทำนากันมากขึ้น การสร้างบ้านเรือนจะนิยมปลูกตามลำคลองและจะอยู่ห่างกันตามพื้นที่นาของตนและขุดบ่อล้อมบ้าน หรือเรียกตามภาษาชาวบ้านว่า "ยกโคก" เพื่อป้องกันน้ำท่วมในฤดูน้ำหลากราวเดือน ๘ ถึงเดือน ๑๒ และสำหรับเก็บกักน้ำในฤดูแล้ง

นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงออกสู่ลำคลอง เพื่อให้สามารถใช้เรือในการสัญจรติดต่อระหว่างหมู่บ้านอื่น ๆ ในการทำธุระ ค้าขายไปทำบุญอีกด้วย

สำหรับชื่อตำบลลำไทร จากการบอกเล่าของชาวบ้านทราบว่าเดิมมีต้นไทรขนาดใหญ่และเป็นต้นไทรที่ชาวบ้านได้พบเหตุการณ์บางอย่าง เช่น มีคนขึ้นไปแล้วลงไม่ได้ บ้างก็ว่ามีสัตว์ "เสือใหญ่" มีวิญญาณสิงสถิตอยู่และอื่น ๆ ทำให้กลายเป็นต้นไทรศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพเกรงขามของชาวบ้าน ต่อมาได้มีผู้บริจาคที่ดินสร้างวัดและให้ชื่อว่า "วัดลำไทร" และได้เปลี่ยนชื่อในปัจจุบันว่า "วัดมงคลรัตน์"

ในส่วนของการปกครองพื้นที่เดิมตั้งอยู่ในเขตหนองจาก จังหวัดมณฑลบุรี และในบางส่วนตั้งอยู่ในเขตจังหวัดฉะบุรี ก่อนจะเปลี่ยนเป็นจังหวัดปทุมธานี

หลักฐานโฉนดที่ดิน ปีพุทธศักราช ๒๔๖๙
ออกให้เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ.๒๔๖๙
โดย พระยาถกลสรศิลป์ ผู้รั้งผู้บัญชาการ
ขุนสารกิจทะเบียนการ กรมการตำแหน่งนา
ขุนประชาภักดีบริบาล นายอำเภอ

จากสภาพโดยทั่วไปในพื้นที่ที่เรียกว่า "ทุ่งหลวง" "ทุ่งรังสิต" "ทุ่งแสนแสบ" ซึ่งเป็นพื้นราบลุ่มมีน้ำท่วมในฤดูน้ำหลากหรือฤดูฝนช่วงเข้าพรรษาและน้ำแห้งในฤดูแล้ง ประชาชนไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้และมีผู้สังเกตเห็นถึงแถบนี้ว่าน่าจะก่อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการปลูกข้าว ดังนั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าให้มีการขุดคลองซึ่งเรียกว่าเป็นยุคแห่งการบุกเบิก ตั้งแต่ทุ่งรังสิต (ในเขตอำเภอธัญบุรี อำเภอลำลูกกา เขตหนองจอก เขตบางเขน ในปัจจุบัน) ทุ่งคลองแสนแสบ คลองที่พระองค์ทรงดำริก่อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อเกษตรกรโดยเฉพาะเป็นแหล่งปลูกข้าวที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของประเทศไทย และคลองต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงดำริ สามารถเชื่อมตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดปทุมธานี จังหวัดนครนายก จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดกรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ ลงสู่ทะเล คลองที่สำคัญมีด้วยกัน ๓ คลอง คือ

๑. คลองรังสิตประยูรศักดิ์ (คลอง ๘ วา)
๒. คลองหกวา (อำเภอลำลูกกา)
๓. คลองแสนแสบ

นอกจากนี้ยังมีคลองอื่น ๆ อีกมากมายเชื่อมโยงกันหมด สามารถเดินทางน้ำโดยเรือแจว เรือพาย จากจังหวัดหนึ่งไปยังจังหวัดหนึ่งได้ โดยเฉพาะงานประเพณีที่สำคัญคือ งานกลางเดือน ๑๒ ที่วัดหลวงพ่อโสธร ประชาชนที่อยู่เขตธัญบุรี นครนายก แม้แต่จังหวัดสระบุรี (แถบอำเภอวิหารแดง) ก็ใช้เรือเป็นพาหนะมาเที่ยวงานกลางเดือน ๑๒ สนุกสนานมาก

ความเป็นมาของการขุดลอกคลอง "ทุ่งรังสิต ทุ่งหลวง และทุ่งแสนแสบ" ในรัชสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การขุดลอกคลองและขุดคลองในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การขุดลอกคลองในรัชสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บริเวณที่ลุ่มภาคกลางมีจำนวนมากทั้งสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งครั้งแรกได้มีการริเริ่มจากภาคเอกชนกลุ่มหนึ่งที่มองเห็นความสำคัญของการปลูกข้าว โดยมีพระวรวงศ์เธอเจ้าสายสนิทวงศ์เป็นผู้ริเริ่มเมื่อปี พ.ศ.๒๔๓๑ (ยุวดี เฉลยทรัพย์ ของดีเมืองปทุมหน้า ๑๒ และ ๔๔ ปี กรมชลประทาน) เมื่อทำการขุดคลองแล้วบริษัทจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในรูปแบบของที่ดินตามแนวฝั่งคลองที่ขุดเป็นกรรมสิทธิ์ และประการสำคัญที่สุดพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำรัสกับพระองค์เจ้าสายมาก่อนว่า "ในพระราชอาณาเขตสยามนี้คลองเป็นสิ่งสำคัญในปีหนึ่งควรให้ได้มีคลองขึ้นสักสายหนึ่งจะทำให้บ้านเมืองเจริญถึงจะออกพระราชทรัพย์ปีละพันชั่งหรือสองพันชั่งก็ไม่ควรเสียดาย" ดังนั้นทุ่งรังสิตจึงเป็นโครงการหนึ่งในการพัฒนาโดยการขุดคลอง

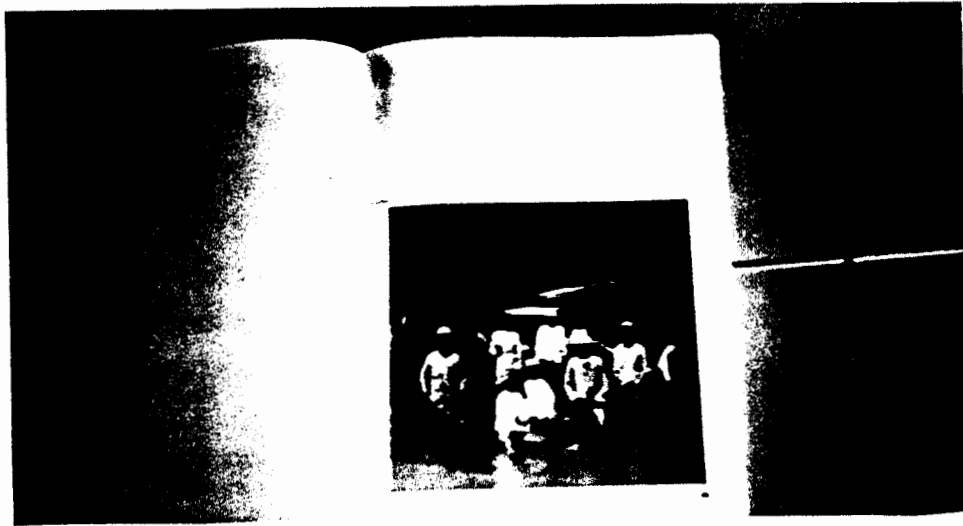
การขุดคลองร่องรังสิตประยูรศักดิ์

การขุดคลองร่องรังสิตครั้งแรกยึดตามแนวลุ่มน้ำหรือทางน้ำไหลตามธรรมชาติ ซึ่งพื้นที่จะต่ำกว่าบริเวณอื่น ๆ หรือเรียกตามภาษาชาวบ้าน ลำตางน้ำหรือบึง โดยให้บริษัทเอกชนเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ดำเนินการ บริษัทที่ได้รับอนุญาตและทำการตกลงทำสัญญากับรัฐบาล เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ.๒๔๓๑ เรียกว่า "พระบรมราชานุญาตพิเศษ" ได้แก่บริษัทขุดคลองแสนแสบสยาม (Siam Canals, Lands and Irrigation Company) โดยมีระยะเวลาให้ดำเนินการตามสัมปทาน ๒๕ ปี

การขุดคลองเริ่มตั้งแต่แม่น้ำเจ้าพระยา ณ ตำบลบ้านใหม่ เขตอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ไปทางทิศตะวันออกผ่านชุมชนรังสิต โดยมีประตูน้ำปิดกั้นเพื่อระบายน้ำได้แก่ ประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ คลองรังสิตขุดครั้งแรกกว้างเพียง ๖ วา ลึก ๖ ศอก เท่านั้น ต่อมาได้ขยายเป็น ๘ วา ชาวบ้านจึงเรียกว่าคลอง ๘ วา มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ ๑,๔๐๐ เส้น (๕๖ กิโลเมตร) ไปจดกับแม่น้ำ นครนายก ที่ตำบลปลากดหัวควาย อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก (วาริ เฉลยทรัพย์ : ของดีเมืองปทุม หน้า ๑๓)

ภาพคลองรังสิตสมัยเริ่มบุกเบิก
จากหนังสือ ๘๔ ปี กรมชลประทาน

ภาพเสด็จประภาสต้นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
จากหนังสือ ๘๔ ปี กรมชลประทาน

ภาพประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ในปัจจุบัน (๓๐ เมษายน ๒๕๓๘)
เป็นประตูน้ำกั้นน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าสู่คลองรังสิต คลอง ๖ วา
ตอนเมือง บางเขน มีนบุรี และกรุงเทพฯ ขึ้นใน โดยมีถนนพหลโยธินเป็นแนวกัน
"กั้นน้ำฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาต้านตะวันออก"

ในเรื่องผลประโยชน์ที่บริษัทได้ตกลงทำสัญญากับรัฐบาล เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ.๒๔๓๑ เรียกว่า "พระบรมราชานุญาตพิเศษ" โดยบริษัทได้ผลประโยชน์จากสิทธิในที่ดินสองฝั่งคลองที่ขุดผ่านไ้ ดังนี้

- ขุดคลองกว้าง ๘ วา ลึก ๘ ศอก บริษัทได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินตลอดทั้งสองฝั่งคลอง กว้างฝั่งละ ๔๐ เส้น ตลอดลำคลอง

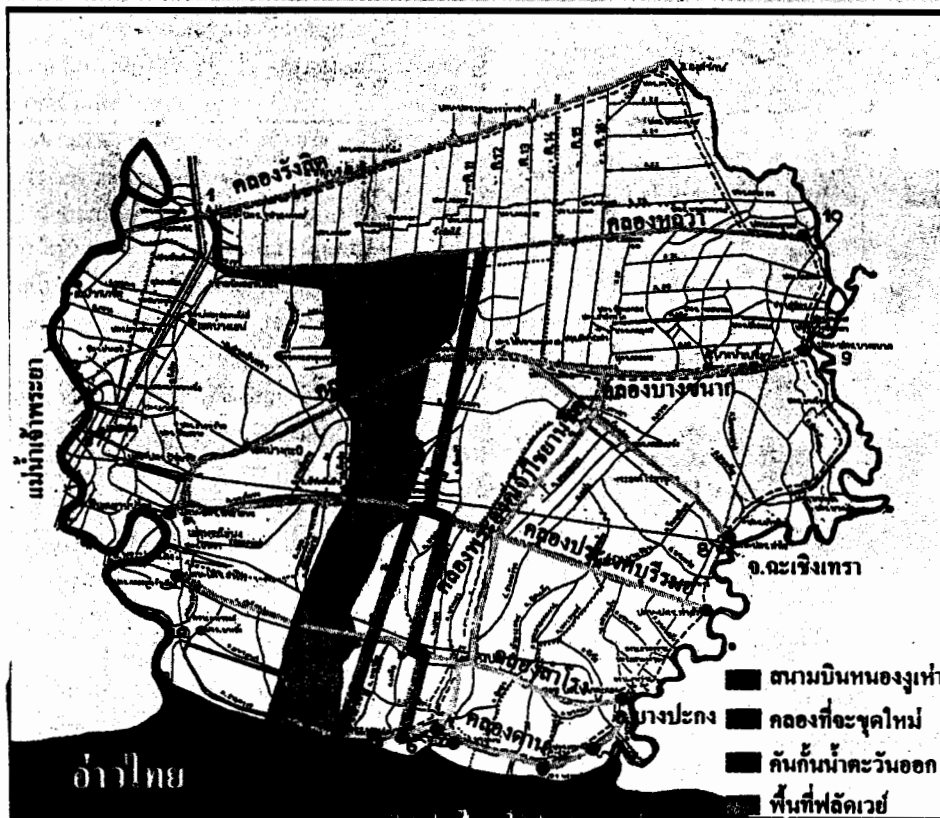
- ขุดคลองกว้าง ๖ วา ลึก ๖ ศอก บริษัทได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินทั้งสองฝั่ง คลองกว้างฝั่งละ ๓๐ เส้น ตลอดลำคลอง

- ขุดคลองกว้าง ๔ วา ลึก ๓ศอก-๔ศอก บริษัทได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินทั้งสองฝั่ง กว้าง ๒๕ เส้น ตลอดลำคลอง

- บริษัทได้ให้ผลประโยชน์ตอบแทนรัฐบาลร้อยละ ๒๐ ของผลกำไรที่บริษัทจะได้รับ

การขุดคลองครั้งนี้ได้แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.๒๔๔๐ ในปี พ.ศ.๒๔๓๖ บริษัทได้ขยายการขุดคลองชอยจากรังสิตทั้งฝั่งเหนือและฝั่งใต้ อีก ๒๐ คลอง กว้าง ๓-๕ วา ลึกตั้งแต่ ๓ ศอก-๕ ศอก รวมเป็น ๔๐ คลอง เป็นคลองในลักษณะเครื่องหมาย (+) ระยะทางห่างกันประมาณคลองละ ๕๐-๖๐ เส้น (๒-๓ กิโลเมตร) จากการขุดคลองครั้งนี้บริษัทได้รับประโยชน์ในที่ดินถึง ๑,๘๐๐,๐๐๐ ไร่

แผนที่การระบายน้ำตามแนวพระราชดำริ

นอกจากนี้ยังได้ขุดคลองกว้าง ๖ วา สักตทั้ง ๒ ผังเหนือและผังใต้ ได้แก่คลอง ๖ วา และคลองที่ชาวบ้านเรียกว่า "สักตห้า" อยู่เหนือคลองรังสิตขึ้นไปทางประตูน้ำพระอินทราชาและยังมีคลองระพีพัฒน์ ซึ่งเป็นคลองส่งน้ำอีกด้วย ซึ่งคลองสักตห้านี้เองเป็นคลองกั้นน้ำจากเหนือด้านแรกที่ไหลลงสู่ทุ่งรังสิตเลยมายังทุ่งแสนแสบ หรือเขตจังหวัดมีนบุรี (หนองจอก ลาดกระบัง บางเขน พระโขนง) หรือเขตกรุงเทพในปัจจุบัน

การขุดคลองซอยจะเริ่มจากคลอง ๑-๑๖ ซึ่งเป็นรูป (+) จากนั้นจะขุดเป็นรูปตัว (T) สักตเริ่มจากคลอง ๑๗ ในเขตอำเภอบางน้ำเปรี้ยวไปถึงคลอง ๓๓ ในเขตอำเภองครักษ์

การขุดคลอง ๖ วา จุดเริ่มต้นตั้งแต่คลอง ๒ ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา กว้าง ๖ วา ลึก ๕ คอก ผ่านอำเภอลำลูกกาที่คลอง ๗ (สิ้นสุดที่คลองซอยที่ ๑๖ อำเภอเมืองน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วเลยไปถึงแม่น้ำโยธกา จะผ่านคลองซอยที่ ๓-๑๖) คลองซอยที่ขึ้นกับอำเภอลำลูกกาจะมีแค่คลอง ๑๔ เท่านั้น

- คลองรังสิต จากประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ ถึงคลอง ๑๔ ถ้าเลยคลอง ๑๔ เป็นเขตอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

- คลองระพีพัฒน์ คลองซอยที่ ๑-๑๔ อำเภอคลองหลวง เลยไปจะเป็นจังหวัดนครนายก

- คลอง ๖ วา เริ่มจากคลอง ๒ ตำบลคูคตไปถึงคลองซอยที่ ๑๔ และเข้าเขตอำเภอเมืองน้ำเปรี้ยว สำหรับตำบลไทร ตั้งอยู่บริเวณคลองที่ ๑๒ ห่างจากคลองรังสิต ๒-๕ กิโลเมตร ห่างจากเขตหนองจอก ๑๐ กิโลเมตร

การคมนาคมเชื่อมโยงระหว่างคลองระพีพัฒน์ รังสิต หกวา และแสนแสบ

การคมนาคมในสมัยนั้นเมื่อมีการขุดคลองแล้วในฤดูน้ำระหว่างเดือนสิงหาคมเป็นต้นไป จะใช้เรือติดต่อเชื่อมกันได้ ดังนี้

เริ่มต้นจากรังสิตแจวเรือ พายเรือ หรือใช้เรือยนต์ วิ่งเล่นจากคลองรังสิตมาตามคลอง ๒ ถึงตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา วกเข้าคลองหกวาไปอำเภอลำลูกกา ผ่านคลองซอยที่ ๓ ของคลองหกวาทางเหนือจะเลี้ยวขึ้นไปคลองรังสิตได้ทั้ง ๑๔ คลอง ทางฝั่งใต้สามารถเลี้ยวเข้าคลองซอยใดคลองซอยหนึ่งแล้วสามารถมายังคลองแสนแสบหรือมาเขตมีนบุรี เขตหนองจอก ลาดกระบังได้ ถ้าไม่เลี้ยวเข้าคลองหกวาสามารถมายังสะพานใหม่ดอนเมือง บางบัวได้ สำหรับการคมนาคมของชาวบ้านที่จะไปยังตำบลไทร นิยมใช้เส้นทางเรือ ดังนี้

- ลงเรือที่สะพานใหม่ดอนเมือง แล้วใช้เส้นทางคลองหกวาผ่านคลองซอยต่าง ๆ ถึงคลอง ๑๒ แต่ไม่มีคนนิยมมากนักในสมัยก่อน เส้นทางที่นิยมจะใช้คลองแสนแสบโดยเริ่มลงเรือที่ประตูน้ำซึ่งเป็นอยู่เรือของบริษัทนายเลิศ วิ่งไปตามคลองแสนแสบผ่านมีนบุรี ถึงเขตหนองจอก เลี้ยวเข้าคลอง ๑๒ ได้ ถ้าไม่เลี้ยวจะออกไปยังประตูน้ำทำไซไปสู่แม่น้ำบางประกง

จากภาพจะเห็นว่าคลองต่าง ๆ ในสมัยก่อนนั้นเชื่อมโยงไปมาหาสู่กันทางเรือได้หมดตั้งแต่รังสิตกรุงเทพ ฉะเชิงเทรา อยุธยา สระบุรี นครนายก สมุทรปราการ

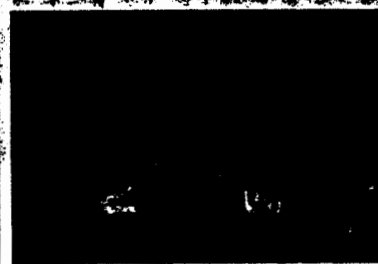
สถานที่สำคัญ

ตำบลลำไทร เป็นตำบลเล็ก ๆ มีเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร ที่เขตหนองจอก ห่างจากเขตหนองจอกเพียง ๑๐ กิโลเมตร มีสถานที่สำคัญ ๆ ดังนี้

๑. วัดมงคลรัตน "วัดลำไทร" เป็นวัดดั้งเดิมมีต้นไทรใหญ่อายุประมาณ ๒๐๐ ปีขึ้นไป คนในตำบลนี้ที่เป็นชาวพุทธส่วนมากจะทำบุญที่วัดนี้

๒. วัดพิชชอุดม เป็นวัดที่ท่านเจ้าอาวาส "พระครูอุดม ภวานาภิรัตน์" ได้มีความคิดก้าวไกลในเชิงเปรียบเทียบ ได้สร้างวัดโดยนำเอาเรื่องราวเกี่ยวกับนรกสวรรค์มาสร้างโดยใช้เทคโนโลยีเข้าช่วย ทำให้เห็นภาพในลักษณะที่เป็นจริงในเชิงสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนได้ตระหนักถึง บาป บุญ คุณ โทษ

ABOVE: Sculptures of hell (top) and paradise (bottom) were constructed by devotees who were concerned with their own souls while they were still alive.

Below: A monk (left) and a devotee (right) are seen in a simple, open-air setting, possibly a monastery or a place of worship.

ก. วัดพระวิสุทธิวงส์ (วัดแครนอร์รีด)

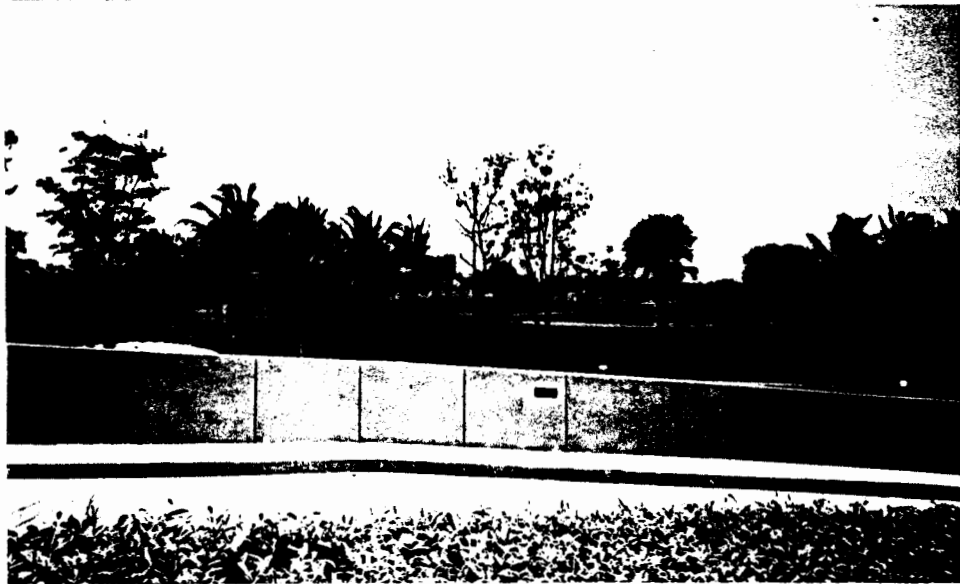
เป็นรูปโบสถ์ของวัดในกายโรมันแควร์ทอลิคที่เก่าแก่ สร้างเมื่อ คศ ๑๕๐๕ ภายในทำด้วยเครื่อง
ประดับกระจกสีต่าง ๆ สวยงามมาก

๔. สถานที่พักฟื้นผู้ติดยาเสพติด

เป็นของมูลนิธิอิตาลี เพื่อนำบำบัดผู้ติดยาเสพติดส่วนใหญ่เป็นเยาวชน มีผู้ติดยาที่ต้องการบำบัด
ประมาณ ๑๐๐-๑๕๐ คน มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

๔. สนามกอล์ฟ

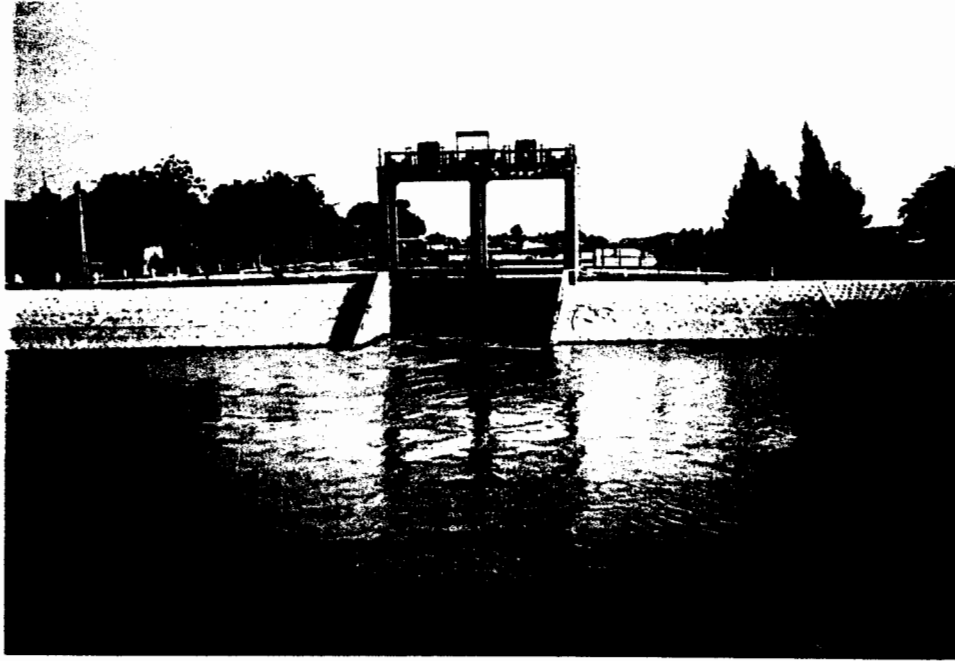
เป็นสนามที่ใหญ่ มีเนื้อที่ ๖,๐๐๐ ไร่เศษ ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ทำนาของเกษตรกร
สนามนี้เองเป็นจุดเปลี่ยนวิถีชีวิตที่สำคัญของคนตำบลลำไทร

๖. สถานพักฟื้นขั้นสุดท้ายของผู้ติดเชื้อเอชไอวี

ผู้ติดเชื้อเอชไอวีขั้นสุดท้ายจะมาพักฟื้นโดยการดูแลของบาทหลวงวงฆราวาสแดทอร์ลิด

๗. คลองส่งน้ำที่ ๑๓

เป็นคลองระบายน้ำที่สำคัญเพื่อป้องกันน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา (ย่านรังสิต) สระบุรี นครนายก อยุธยา ไหลป่าลงสู่ทุ่งตะวันออกและกรุงเทพมหานคร สามารถระบายสู่คลองหลวงแพ่ง คลองเจ๊ก และคลองด่าน ลงสู่ทะเล

๘. ตลาดคลองสิบสอง

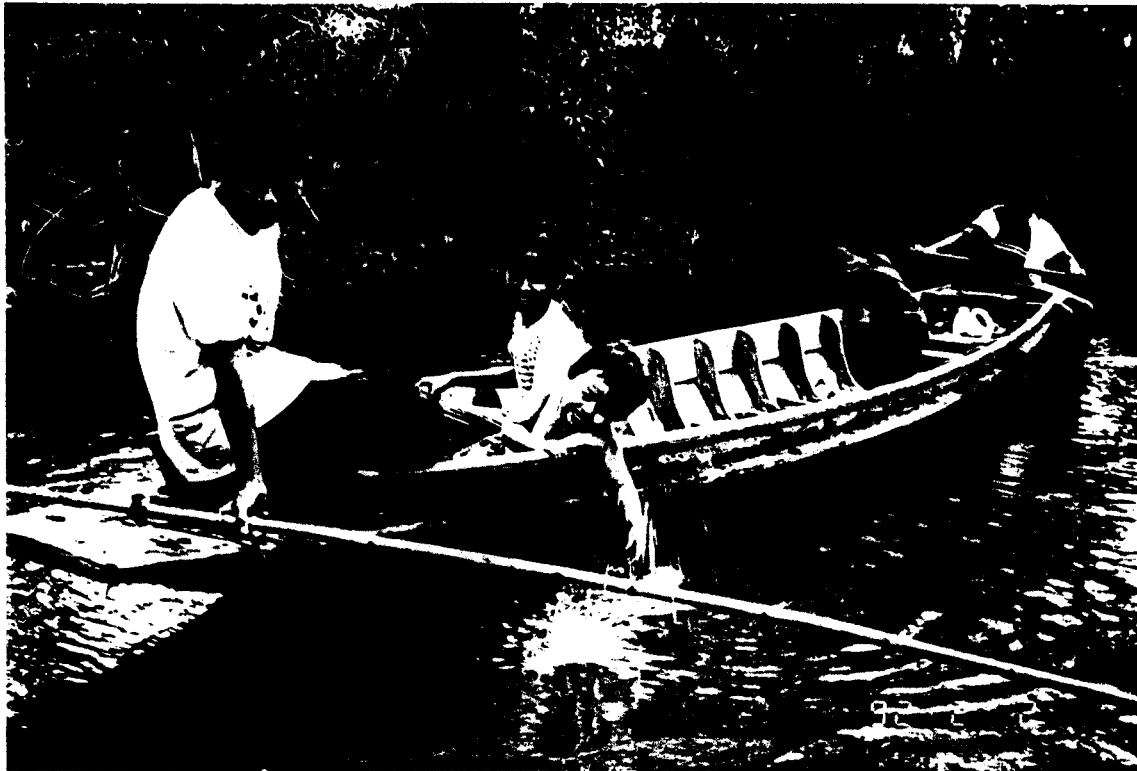
เป็นตลาดเก่าแก่ประมาณ ๑๕๐ ปีเศษ

๙. โรงพยาบาลลำลูกกา

๒.๔ การคมนาคม

ในอดีตไม่มีทางรถยนต์จะใช้สัญจรโดยทางเรือเท่านั้น

เริ่มจากเรือพาย เรือแจว (เรือมอด) เรือหางยาว เรือแม่ล ซึ่งจะไปตามสภาพทางภูมิศาสตร์ การเดินเรือในสมัยก่อนมีเส้นทางการเดินเรือ ดังนี้

- ลงเรือแม่ล ของบริษัทนายเลิศ จากประตูน้ำกรุงเทพมหานคร เรือจะเล่นตามคลองแสนแสบ ผ่าน มศว.ประสานมิตร คลองตัน บางกะปิ แวะระดับ หล่อแหลม มีนบุรี หนองจอก แล้วเลี้ยวไปตามคลอง ๑๒ ถึงตลาด ๑๒ เข้าเขตตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี แล้วเล่นไปตามคลอง ๖ วา ถึงคลอง ๑๖ (ตลาดสิบหก) อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก (ถ้าไม่เลี้ยวเข้าคลองสิบสองก็จะวิ่งตรงไปยังตลาด "ประตูน้ำ" ท่าไข่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ใช้เวลา ๖-๘ ชั่วโมง เรือของบริษัทนายเลิศมีชื่อพอจำได้ "นากองดิน ถิ่นประเวศ" "เขตสามวา นาหลวงแพ่ง" "แหล่งไผ่แถว" "แนวเนื่องเขต" "เทศโรมัน คันนายาว" และ "บำรุงกิจริงห้า"

- ลงเรือจากบางเขน (ตลาดสะพานใหม่) วิ่งไปตามคลองคูคต เข้าคลอง ๖ วา ผ่านอำเภอลำลูกกาถึงตลาดคลอง ๑๒

จะเห็นว่าในสมัยก่อนจะใช้เรือวิ่งตามลำคลองต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงกันได้หมดทุกจังหวัดในภาคกลางก็วิ่งได้

๒.๕ การประกอบอาชีพ

ชาวตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา เดิมมีอาชีพทำนาถึงร้อยละ ๙๙.๐๐ นอกนั้นก็จะมีอาชีพ รับจ้าง ค้าขาย แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๐ เป็นต้นมา มีอาชีพที่สำคัญ ๆ ดังนี้

๑. อาชีพทำนา

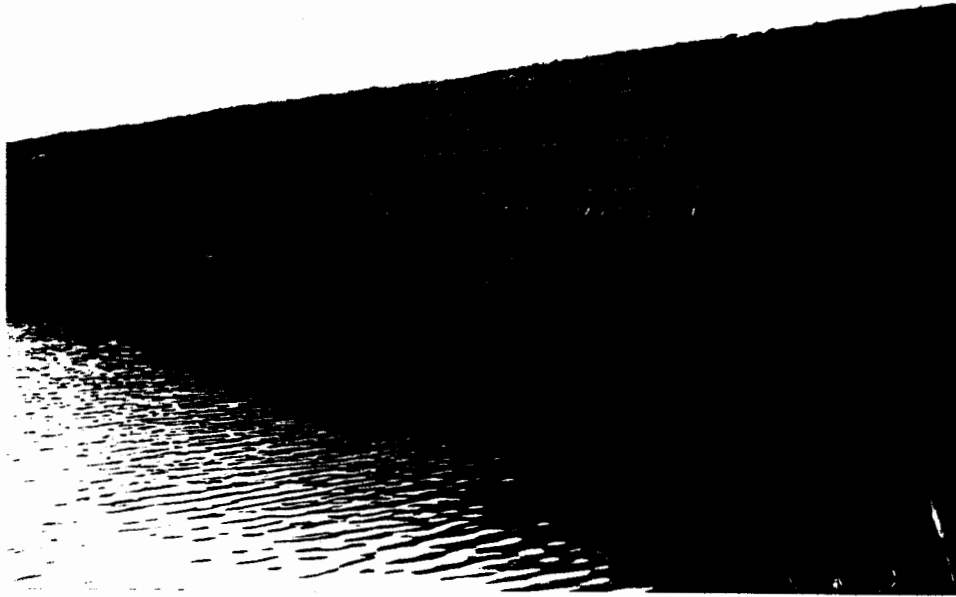

๒. อาชีพเลี้ยงปลา

อาชีพเลี้ยงปลาได้เข้ามาสู่ประชาชนในตำบลนี้ราวปี ๒๕๓๑ เนื่องจากธรรมชาติที่สูญเสียจากยาฆ่าแมลงในนาข้าว ทำให้ปลาธรรมชาติสูญสิ้นไป

๓. อาชีพเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา

เลี้ยงไก่อยู่ข้างบน เลี้ยงปลาข้างล่าง โดยใช้ซีเมนต์เป็นอาหารปลา

๔. อาชีพรับจ้าง

๔.๑ อาชีพแคดดีสนามกอล์ฟ

๔.๒ รับจ้างในโรงงานไก่ โรงงานน้ำอัดลมโค้ด

๔.๓ รับจ้างก่อสร้าง

๕. อาชีพค้าขาย

๖. อาชีพทำสวนผลไม้ ได้แก่ มะม่วง ชมพู่ ซึ่งเป็นอาชีพเสริม มีประมาณ ๕ ราย ที่ทำเป็น

อาชีพหลัก

จำนวนประชากร/หมู่บ้าน/เนื้อที่

ตำบลลำไทรมีทั้งหมด ๑๔ หมู่บ้าน ประชากร ๖,๕๐๐ คน มีพื้นที่ ๑๗,๐๐๐ ไร่ ซึ่งใช้ในการทำนา ในจำนวนนี้เป็นของบริษัททำนาลำไทรซึ่งวัดแคทอร์ลิกเป็นผู้ดูแลมีถึง ๑๐,๐๐๐ ไร่ โดยให้ชาวบ้านเช่าทำนา และประกอบอาชีพอื่น ๆ พื้นที่นาในส่วนนี้ได้รับผลประโยชน์จากการชดเชยของบริษัทคูนาสยาม ดังนั้นชาวนาที่มีพื้นที่นาของตัวเองมีเพียง ๗% เท่านั้น และที่ต้องเช่าจากบริษัท ถึง ๙๓% และในปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๓๕) ที่นาจำนวน ๑๐,๐๐๐ ไร่ ได้ถูกยกเลิกการเช่าบริษัท ได้ให้ทำเป็นสนามกอล์ฟแล้ว ๓,๐๐๐ ไร่ และที่เหลือยังอยู่ระหว่างการจัดทำอื่น ๆ

บทที่ ๓

วิถีชีวิตกับการทำนาในรอบ ๑๒ เดือน

ในช่วงสามสิบปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๙ ถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙ วิถีชีวิตและแนวคิดในการทำนาของชาวนาในแถบที่ลุ่มภาคกลางหรือลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง รวมทั้งบริเวณโดยรอบของกรุงเทพมหานคร กระบวนการทำนาได้เริ่มเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้แก่เครื่องทุ่นแรง วิธีการเร่งผลผลิตจากการทำนาครั้งเดียวเป็นสองครั้งและสามครั้ง การใช้ปุ๋ยเคมี ยากำจัดแมลงพันธุ์ข้าว การทำนาหว่านเป็นการทำนาปรัง ตลอดจนถึงพิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ ได้หายไปจากความทรงจำของชาวนาและแทบไม่เหลือร่องรอยให้เห็นสภาพวิถีการ กระบวนการ ให้เห็นกันเลยในปัจจุบัน

วิถีชีวิตในอดีตของชาวนาในรอบ ๑๒ เดือน

วิถีชีวิตของชาวนาในรอบ ๑๒ เดือนในอดีต ทั้งความยากลำบากหนัก ผสมผสานกับการพักผ่อนบ้างในบางช่วงของฤดูการทำนา ชาวนาส่วนใหญ่ในแถบนี้จะทำนาให้เสร็จสิ้นการเก็บเกี่ยวราวเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ หรือบางบ้านอาจจะล่วงเลยไปถึงสิ้นเดือน หรือต้นเดือน ๔ (ประมาณเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม) บ้าง มูลเหตุสำคัญที่ต้องรีบเก็บเกี่ยวหรือนำข้าวเข้ายุ้งฉางมีสาเหตุ ๒-๓ ประการด้วยกันคือ

๑. ข้าวจะสุกถ้าทิ้งไว้อาจทำให้เกิดความเสียหายได้จากไฟที่ชาวบ้านจุดหรือเกิดขึ้นโดยบังเอิญจากชาวบ้านทิ้งบุหรี่ ฟางข้าว หรือข้าวอาจจะติดไฟ

๒. สภาพพื้นที่ในอดีตมีน้ำท่วมขังในฤดูเก็บเกี่ยว ถ้าทิ้งไว้นานข้าวจะงอก

๓. ถ้าทิ้งข้าวตากแดดไว้นานจะทำให้ข้าวแห้งกรอบเกิดการร่วงง่ายในขณะเก็บเกี่ยวหรือขนเข้า

สู่ลานนวด

๔. ถ้าเลยเดือน ๔ แล้ว "ฝน" เรียกว่า "ฝนชะลาน" อาจะตกลงมา

๕. หลังการเก็บเกี่ยวจะมีพวกรู้นนามากินข้าว

๖. ในช่วงเดือน ๓-๔ ชาวนาแต่ละบ้านจะออกจุดฟางข้าวเพื่อเผาให้หมดทั้งนี้เพื่อสะดวกในการทำนาที่จะเริ่มขึ้นใหม่

๗. ชาวนาส่วนใหญ่จะมีการจ้างแรงงานจากชาวอีสานและมีข้อตกลงว่าเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ พวกรู้นนามากินข้าวเหล่านี้ถือเป็นประเพณีจะต้องกลับบ้าน

๘. จะต้องรีบให้แล้วเสร็จเพื่อเที่ยวงานพระพุทธรบาท งานพระฉาย งานวัดกลางเดือน ๓ ซึ่งในสมัยก่อนงานเหล่านี้มีอิทธิพลต่อชาวนามาก เขาจะต้องหาโอกาสไปนมัสการพระพุทธรบาทกันให้ได้ ถึงขนาดไปนอนค้างแรมกันทีเดียว

๙. เพื่อจะได้ทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น วิดบ่อปลา สาดเลนบริเวณบ้าน เตรียมงานตรุษสงกรานต์ เมื่อเลยฤดูเก็บเกี่ยวในช่วงเดือน ๔ เดือน ๕ (เมษายน) เป็นช่วงฤดูแล้งถือว่าเป็นช่วงพักผ่อนจากการตรากตรำเป็นช่วงที่หนักที่สุด แต่การว่างงานในช่วงนี้มีคนเคยศึกษาพบว่า ชาวนามีเวลาว่างมากและใช้เวลาในการกีดปลาดีโก้ ซึ่งเรื่องเหล่านี้อาจเป็นจริงตามที่กล่าวหากัน แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกและเป็นชาวนาเองจะรู้ว่าเขาทำอะไรในช่วงกลางเดือน ๓ และเดือน ๔ ชีวิตของเขาไม่ได้หยุดนิ่ง มีงานมากมาย เช่น ต้องดูแลวัวควาย ต้องวิดบ่อ สาดเลนเพื่อทำความสะอาดและเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง การลอกบ่อทำกันทุกครัวเรือนเพราะการวิดบ่อในสมัยนั้นจะมีปลามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปลาช่อน ปลาดุก ปลาตะเพียน ปลาเนื้ออ่อน ปลาสลิด ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นร้อยเป็นพันตัว ชาวนาก็จะทำปลาเค็มใส่โอ่ง ไท ปิดฝาสนิท แล้วจะไปเปิดอีกครั้งเมื่อลมมือไถนาในเดือน ๕-๖ (พฤษภาคม-มิถุนายน)

สภาพในฤดูแล้งนี้น้ำจะแห้ง ทุ่งทุ่งจะเป็นแดดระยิบ การคมนาคมจะใช้การเดินทางเท้าไปมาหาสู่กัน การเดินทางของคนในอดีตประมาณ ๓-๔ กิโลเมตร ถือได้ว่าไกลมากสำหรับพวกเขา หลังจากการเก็บเกี่ยวได้เสร็จสิ้น วงจรชีวิตจะวนกลับมาอีกในช่วงปลายเดือน ๔ (เมษายน) จะเป็นจุดเริ่มต้นของการทำนาที่วนกลับมาอีกครั้ง

เดือน ๔ (เมษายน)

เดือน ๔ ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของชาวนาที่เวียนมาถึง ซึ่งตรงกับเดือน (มีนาคม-เมษายน) อากาศในช่วงนี้จะร้อนมาก น้ำในนาจะแห้ง แม้แต่ในลำคลองก็แทบจะไม่มีน้ำเลย พื้นนาจะแห้งแตกกระแทง ซังข้าวหรือฟางข้าวหรือต้นข้าวที่ชาวนาเกี่ยวไว้จะแห้ง ชาวนาจะจุดไฟเผาเพื่อเตรียมพื้นที่นาไว้สำหรับรับน้ำฝนในช่วงเดือน ๕-๖ จะมาเยือนตามฤดูกาล

การเผาฟางข้าวในเวลากลางวันจะเพิ่มความร้อน แต่ถ้าเป็นเวลากลางคืนจะเห็นเปลวไฟสีแดงทั่วท้องทุ่ง รุกรามดูสว่างสวยงามมาก

การเผาฟางข้าวในสมัยก่อนไม่ใช่เรื่องเสียหายและรบกวนทำความเดือดร้อนใคร เพราะที่นาส่วนใหญ่จะไม่มีต้นไม้ ไม่มีบ้านอยู่กลางทุ่ง เมื่อจุดที่นาของตนแล้วจะรามไปยังที่นาคนอื่นก็ไม่เป็นไร จะสร้างความเดือดร้อนก็เฉพาะบริเวณที่ติดถนนในระยะหลัง ๆ ที่มีการตัดถนนผ่านเท่านั้น ในระยะหลังมีนักวิชาการหลายคนได้ออกมาคัดค้านการกระทำของชาวนาแต่ชาวนาก็มีเหตุผลตรงข้ามกับนักวิชาการที่นำรับฟังทีเดียว

ตารางเปรียบเทียบความคิดเห็นการเผาฟางข้าวระหว่างนักวิชาการกับชาวนา

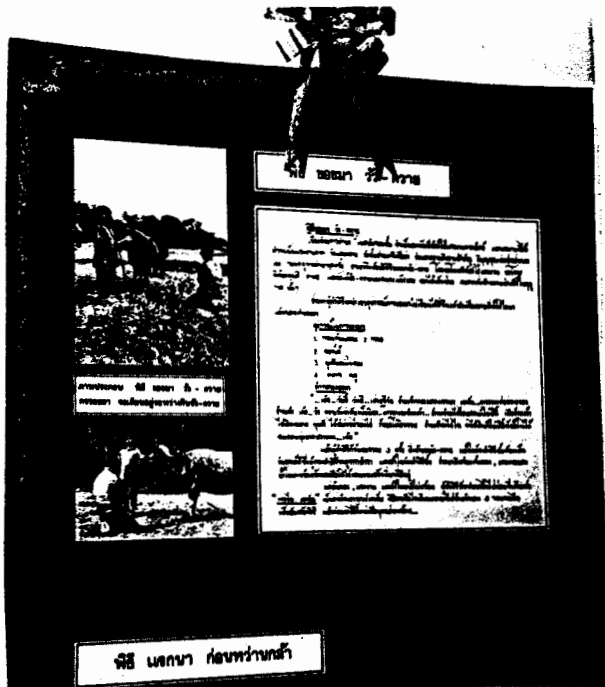
ความคิดเห็นนักวิชาการ	ความคิดเห็นของชาวนา
๑. เป็นการทำลายหน้าผิวดิน ๒. ฟางข้าวช่วยคลุมผิวดินไม่ให้แห้งแล้งในฤดูร้อน ๓. ฟางข้าวเป็นปุ๋ยอย่างดี ๔. ทำให้เกิดอันตรายต่อผู้ขับซีรียนต์	๑. เพื่อสะดวกในการไถนา เพราะในสมัยก่อนชาวนาใช้ควายไถนา ถ้าไม่เผาฟางข้าวจะพันหรือติดตามหัวหมู ผานไถนา ทำให้หนักแรงควาย แรงคน ๒. การเผาฟางข้าวเป็นการฆ่าศัตรูข้าว ได้แก่ แมลง ไข่แมลง โรคข้าวที่ติดอยู่กับฟางหรือตามพื้นดินเป็นวิธีการทำลายศัตรูข้าวได้ดีกว่าการใช้ยาฆ่าแมลง ๓. ไข่ไก่จากฟางข้าวจะเป็นปุ๋ยชนิดหนึ่ง ๔. การเผาฟางข้าวเป็นวิธีการกำจัดเมล็ดวัชพืชวัชพืชบางชนิดที่ดีที่สุดเช่น เมล็ดยาขน ยาแดง เมล็ดหญ้าละมาน ฯลฯ ๕. เพื่อกำจัดเมล็ดข้าวต่างชนิด ต่างพันธุ์ในฤดูกาลต่อไป

จากการศึกษาและเปรียบเทียบความคิดของชาวนากับนักวิชาการพบว่า ในสภาพความจริงที่ชาวนาคิด ชาวนาทำนั้นมีส่วนถูกต้องมากทีเดียว เพราะสภาพปัจจุบัน สิ่งแวดล้อมในดิน น้ำ สัตว์ ได้สูญเสียและสูญหายไปหมดสิ้น คำว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ได้หมดไป โดยเฉพาะสัตว์น้ำได้แก่พวก กุ้ง ปลา กบ ฯลฯ ที่มีตามธรรมชาติได้ถูกทำลาย โดยความคิดการส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงจากนักวิชาการ ศัตรูข้าวก็ยังคงมีอยู่เพิ่มทวีความรุนแรงมากกว่าในอดีตเสียด้วยซ้ำ จะเห็นจากการเกิดโรคระบาดข้าวในบางปีชาวนาไม่ได้เกี่ยวข้าวแม้แต่ไร่เดียว ถ้ามีการเผาซึ่งข้าวที่เป็นโรค พวกไซหรือตัวอ่อนที่อยู่ในฟางข้าวก็จะตาย ถึงฤดูกาลหรือทำนาใหม่โรคที่เกิดครั้งแรกก็จะหมดไป

เดือน ๕

เดือน ๕ เป็นเดือนที่ลมมรสุมเริ่มพัดความชุ่มชื้นก็จะมาเยือน (ราวปลายเดือนเมษายน-ต้น พฤษภาคม) หรือจะเข้าสู่ช่วงขึ้นปีใหม่ของไทยคือ ตรุษสงกรานต์ ชาวนาเชื่อว่าฝนกำลังจะมาแน่ การเตรียมตัวลงมือทำนาก็จะทวนกลับมาในช่วงนี้จะมีพิธีกรรมที่สำคัญ ๒ ประการคือ

๑. พิธีเจิมไถ
๒. พิธีทำขวัญควาย

พิธีกรรม ๒ พิธีนี้จะเกิดขึ้นในวันเดียวกัน โดยเริ่มจากการนำไถไปแช่น้ำ ทำความสะอาดเพื่อให้เนื้อไม้หอมตัว หลังจากที่ได้เก็บไว้หลายเดือน ชาวนาจะใช้วันขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๕ ถ้าปีใดตรงกับวันเสาร์ที่เรียกว่า "เสาร์ห้า" (วันเสาร์เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ) ก็ยิ่งดีเพราะถือว่าเป็นวันแข็ง วันดี โดยมีเครื่องประกอบในพิธีกรรมอย่างง่าย ๆ ทำด้วยข้าว ซึ่งประกอบด้วย

๑. ขนมต้มแดง ต้มขาว ทำด้วยแป้งข้าวเจ้า บั๊นเป็นกลม ๆ แล้วบีบให้แบน ๆ มีขนาดเท่ากับหรือเล็กหรือใหญ่กว่าเหรียญบาท นำไปต้มให้สุกแล้วนำไปคลุกกับน้ำตาลที่เคี่ยวกำลังเดือด และใส่มะพร้าวขูด สี จะออกแดง ๆ เป็นสีน้ำตาล รสหวาน ส่วนขนมต้มขาวไม่ต้องใช้น้ำตาลเคี้ยว นำไปคลุกกับมะพร้าวและใส่เกลือเล็กน้อย หรืออีกลักษณะหนึ่งจะทำเป็นก้อนกลม ๆ ช่างในใส่ใส่มะพร้าวที่เคี้ยวกับน้ำตาล

๒. ด้ายสายสิญจน์
๓. ขนมต้มรูปหัววัว หัวควาย
๔. ขนมต้มรูปคันทลาว (แทนสัญลักษณ์ของไม้ทาบข้าว)
๕. ใบสีกากขาม (ทำด้วยใบตอง)
๖. ไข่ต้ม
๗. แป้งหอมหรือแป้งดินสอพอง

เมื่อทำเสร็จแล้วก็จะนำไปใส่ถ้วยประมาณ ๕-๖ ใบ (ดังในภาพ) สำหรับแบ่งก็จะนำไปเจิมที่หัวควาย เจ้าพิธีกรรมจะเป็นผู้ชายหรือผู้นำครอบครัว บางรายก็มีการกล่าวเป็นบทเป็นกลอน แต่ผู้ที่ไม่สามารถกล่าวได้ก็จะพูดในสิ่งที่ตนปรารถนา

พิธีกรรมจะเริ่มต้นด้วยการจุดธูปเทียนบูชาเจ้าที่และขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ขอให้ควายที่จะใช้ไถนาอย่าโงง (คำว่าควายโงงเป็นภาษาที่ใช้เรียกของชาวนาคือ ขณะไถนา ถ้าเกิดแดดร้อนมากขึ้น ควายจะหอบเหนื่อยไม่สามารถทนความร้อนได้ ควายก็จะไม่ยอมเดินตามรอยที่ไถ หรือวิ่ง หรือไม่ยอมเดิน ทำให้ไถหักได้จึงเรียกว่า ควายโงง)

พิธีทำขวัญควาย ชาวนาเชื่อว่าควายเป็นสัตว์ที่มีพระคุณต่อชาวนาและคนที่กินข้าว ใช้แรงงานเพื่อผลิตอาหารเลี้ยงคน ทำให้ชาวนามีรายได้ คนหรือชาวนาอยู่ได้ทุกวันนี้ก็เพราะมีควายช่วย ในสมัยก่อนชาวนาจะใช้ควายจนแก่และไม่ยอมขายปล่อยให้ตายในบ้านและเนื้อก็ไม่นิยมกิน จะใช้เฉพาะหนังเท่านั้นโดยจะต้องตัดเป็นเส้นเล็กเพื่อนำมาแทนเชือก ด้วยเหตุดังกล่าวหลังจากหมดฤดูทำนา ชาวนาจึงทำพิธีนี้ขึ้นเพื่อนึกถึงบุญคุณของควาย

ก่อนทำพิธีจะต้องจัดหาอาหารได้แก่ หนุ่ยอ่อน ๆ ให้ควายกินจนอิ่มสมบูรณนำไปล้างทำความสะอาด ถูบริเวณหัว ลำตัว แล้วทำพิธีเจิม (ตั้งภาพ) ในการเจิมก็จะมีกรกล่าวขอขมาที่ได้ล่วงเกินและใช้แรงงานอย่างหนักตลอดปีที่ผ่านมา และขอให้ในปีหน้าหรือการทำนาในฤดูที่จะถึงนี้ขอให้ควายมีกำลังแข็งแรงและอย่าโกงอีกด้วย

คำกล่าวขอขมามีหลายประการแรกเท่าที่ผู้รู้ ดร.งามพิศ สัตย์สงวน “ข้าวกับวิถีชีวิตไทย” หน้า ๑๐๑ ได้ศึกษาไว้ดังนี้

แหล่งทำขวัญกระบือ

“ศรี ๆ สวัสดิ์สถาพร เป็นบวรมงคล วันนี้ข้าพเจ้าจะแผ่ผลทั่วขอบเขต ด้วยกระบืออันวิเศษของข้าพเจ้าเกิดมาขอเทพยดาจงเสด็จลงมา อีกทั้งเจ้าทุ่งเจ้าท่าที่อยู่ป่าและอยู่ดงอยู่ห้วยเขาลำเนาไม้ทุกท้องธาร วันนี้เป็นวันสุขสำราญด้วยกระบือปลอดของข้าตลอดออกมาดูงามครัน ทั้งทุ่งที่สีสนักขอบกล ตั้งแต่ได้กระบือตัวนี้ก็มิผลเหลือประมาณ ทั้งข้าวปลาอาหารก็ทวี ทั้งเงินทองหรือก็มากมีมาไหลมา จะนี้กลิ้งใดก็ให้สมปรารถนาทุกสิ่งอัน วันนี้ข้าพเจ้าจะขอทำขวัญกระบือให้ล่ำเลิศเชิดชูตามโบราณว่า ขวัญเจ้าเอ๋ยจงมาสู่บ้านอย่าไปไกล ขวัญเจ้าอย่าหลงตามเพื่อนเข้าไปเถื่อนไพร ทางดงดอนขวัญเจ้าอย่าไปลงบึง ทั้งบอนเป็นอาหาร ขวัญเจ้าอย่าไปเที่ยวริมธาร ป่าละเมาะหนทางเปลี่ยวอย่าเลี้ยวเสาะเข้าสัญจร มาอยู่เถิดแต่ในนาकिनหญ้าอ่อนให้สบาย พ่อเขางอนอย่าซ่อนกายเที่ยวหนีวัน อย่าเที่ยวเดินเพลिनเล่นในทุ่งนา ถ้าแม่นเจ้าเติบโตขึ้นมา มีเบ็ลียวปละอย่าเกียดจรั้น แต่พอ

เดือนหกฝนตกท่วมบ้านลงมาเย็นใจ พ่อนี้ก็จะได้ผูกแอกไถเป็นเครื่องครบออกทุ่งนา อย่าบารบความเหนื่อย เหน็ด ถึงเขาจะตีฟังกเท่าไรก็อย่าขามเซ็ดจนเอา ตัวพอนี้จะตั้งเจ้าว่าอายเปลี่ยว ถ้าแม้นงานมีทำเรียกค่า เดียวจรงริบมา อย่าทำเป็นหัวดีเหมือนกระบือป่าเที่ยวยีนเบ็ง คนวิ่งไล่ไพรกระเจิงทั่วสัญจร จนดาวเคลื่อนเดือน ดับไม่กลับมานอนที่ในคอก เทียวซุกซ่อนนอกชอกป่าละเมาะ ทำให้เจ้าของเที่ยวมองเสาะทุกตำบล ขวัญพ่อเอ๋ย อย่าได้คะนองลองเชิงชนเป็นควายเปลี่ยว หนทางไกลไพรเขียวพ่อยาไปให้ห่าง เร่งระวังตัวกลัวเสือข้างจะย่ำยี หนึ่งศัตรูหมูผีเที่ยวสัญจร มันจะพาเจ้าเข้าซุกซ่อนอดหญ้าฟาง เห็นทางไหนใหญ่กว้าง พ่อจงกลับอย่าเดินเฉยให้ เลยลับจนหลงบ้าน ขวัญเจ้าจงอยู่ทำงานการอย่าแซ่เขื่อน เทียมเกวียนลากเลื่อนตะพายแอก ทั้งดุมวงกงประแทรก มีครบครัน ถ้าพอนี้จะได้กระสันเจ้าไว้กับหลัก แล้วร้อยผูกผูกชักจูงวงเวียน พร้อมผู้คนหนุ่มสาวจนข้าวเตรียม ไปทั้งลาน แล้วก็ให้สะทั้นขึ้นสามลา

ศรี ๆ เจริญศิริสวัสดิ์ มีสุขทุกข้อย่าพาน นับวันจงเจริญด้วยการอันยิ่งใหญ่ยิ่ง อุดมทรัพย์สิ่ง สิ้นทั้งเงินและทอง จะนึกแก้วก็ได้แก้วทอง จะนึกทองก็ให้ทองไหลมาทั้งข้าวเปลือกก็เต็มนา ปลาที่เต็มทุ่ง ข้าวสารก็ เต็มยุ้ง เงินก็เต็มถุง ทองก็เต็มกาย ตั้งแต่ไม่มีทุกข์มีแต่สุขสบายทุกคืนวัน ทั้งนี้ข้าจะรำพึงถึงกำเนิดกระบือ ซึ่ง มีนามตามชื่อโบราณมา อนึ่งเล่าเป็นศีตธรรมตาหน้าผากโต มีดวงใหญ่เป็นไซโพธิ์พองามดงามเกินเจริญเป็นศิริ สวัสดิ์ ใครเป็นเจ้าของต้องพิพัฒน์บริบูรณ์ทั้งสมบัติมากมายเนื่องลงมา คนนับถือลือชื่อย่อมปรากฏ มีทั้งลาภ แลยศอันใหญ่ยิ่ง กระบือนี้ย่อมดีจริงต้องตำรา ยังอีกตัวหนึ่งเป็นคำปริบปรา ท่านกล่าวไว้ว่า สีเหมือนทองแดง แสงสดใส ขนเป็นมัน หน้าก็ร่อคอคว้นเป็นมงคล อีกทั้งสกรนั้นก็ต่างพร้อย เกิดมาตั้งแต่น้อยไปจนใหญ่ ท่านเจ้า ของมีข้าไทบริบูรณ์ ทั้งสินทรัพย์ก็นับมากมายเป็นกำยกอง ขึ้นแต่จะค้าขายก็ได้คล่องไม่ยากจน อยางที่กระบือดำ ปลอดภัยตลอดตนงามนักหนา ท่านเรียกว่านิลสรีกาปัตตตลอดงามจริงยิ่งยอดกระบือดี ใครเลี้ยงไว้ก็ได้มีสุขสบาย ปราศจากอันตรายและโรค ขวัญพ่อเอ๋ยพ่อเขาตั้งอยู่เฝ้านา อย่าอยู่ไปไกล พอนี้จะทำขวัญให้ในวันนี้ กระจะ จันท์เจิมเฉลิมศรีด้วยผูกคอ บรรดาพรรคพวกชาวนาก็ถ้วนหน้า พ่อได้ฤกษ์ก็ให้ขึ้นสามลา ให้เป็นสวัสดิมงคล

เมื่อก้าวเสร็จก็จะนำด้ายสายสิญจน์ผูกพันรอบหัวและนำแป้งมาเจิมที่หน้าหรือที่หัวควาย (ดัง ภาพ)

เดือน ๖

การทำนาของชาวนาในแถบนี้อาศัยธรรมชาติคือ "น้ำฝน" หลักการสำคัญคือการอาศัยการสังเกตธรรมชาติและข้อมูลเก่า ๆ ที่ประสบการณ์ได้สอนใช้ในการตัดสินใจว่าควรจะลงมือกระทำได้เมื่อใด การทำนาจะเริ่มลงมือก่อนตรุษสงกรานต์ เพราะเชื่อว่าตรุษสงกรานต์นางเมษราจะนำฝนมาตกและเหตุเช่นนี้ก็จะปรากฏให้เห็นในทุก ๆ ปีในช่วงตรุษสงกรานต์จะมีลมพายุใหญ่หรือน้ำฝนเกิดขึ้นเป็นประจำ เมื่อฝนตกลงมาชาวนาก็จะเริ่มไถหลังจากผิวดินแห้ง ส่วนใต้ผิวดินจะชุ่ม ทำให้พื้นดินอ่อนตัว ชาวนาก็จะเริ่มไถนา

ในช่วงเดือน ๖ พิธีกรรมเกี่ยวกับนาที่สำคัญอยู่ ๒ พิธีกรรมคือ

๑. ก่อนลงมือไถนาจะมีพิธีแลกนา
๒. หลังจากไถจะมีพิธีแลกหวาน

๑. พิธีแลงนา

พิธีแลงนานิยมกันมากในเดือน ๖. แต่ก็มีบางปีอาจจะทำพิธีก่อนราวเดือน ๕ ก็มีขึ้นอยู่กับธรรมชาติ “ฝน” พิธีแลงนาจะเริ่มจากการหาฤกษ์และเลือกวันที่คิดว่าดีที่สุด ส่วนใหญ่จะยึดเอาวันคู่ในเดือน ๖ หรือกำหนดให้ตรงกับพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญของทางราชการกำหนด หรือดูจากตำราในพระราชพิธี ๑๒ เดือน หรือดูจากวันเดือนปีเกิดของผู้ทำนา เช่น ปีชวด แรกไถวันอาทิตย์ ปีฉลูแรกไถวันพุธ นอกจากนี้ยังดูวันธงชัยหรืออธิบดีจากปฏิทินที่กำหนดไว้ในแต่ละปี สำหรับผู้ทำพิธีมีข้อห้ามคือจะไม่เอาคนที่เกิดปีชวด ปีเถาะมาทำพิธี เพราะถือว่าเป็นผู้ที่มีราศีของสัตว์ที่กินข้าว พิธีจะเริ่มแต่เช้ามืดโดยนำเอาธงรูป ๓ เหลี่ยมสีเขียวไว้ได้มาปักไว้ ๔ มุม เนื้อที่กว้างประมาณสัก ๑ งาน แล้วเตรียมควายเพื่อรอทำการไถ ก่อนลงมือไถก็จะมีการจุดธูปเทียนบูชา นั่งคุกเข่าหันหน้าไปทางทิศหริดี หรืออีสาน แล้วกล่าวชุมนุมเทวดาซึ่งมีข้อความดังนี้ (จากการสัมภาษณ์ นายบุญช่วย จันทร์เที่ยง อายุ ๗๔ ปี และนางสังวาล เฟื่องทองแดง อายุ ๗๕ ปี)

“คัชฌามิ ข้าพเจ้าจะขอทำกินในแผ่นดินนี้
ให้เกิดมั่งเกิดมีเป็นเศรษฐีบ้านนอก
คุ้มโคกระบือทั้งคอก
คุ้มแอกคุ้มไถ
คุ้มไร่คุ้มนาถันนกกันหนู
กันปลูกกันปลา
กันตะกวดกันเหี้ย
กันแพลี่ยลงนา
กันหนอนอปริย้อย่าได้มีมา
สัพพัตถะวันตุเม”

นอกจากนี้ยังมีบทท่องอื่นอีก เช่น

“พระภูมเจ้าที่ พระพรหมโหรา เจ้าที่นา
ข้าพเจ้าขอทำนาในวันนี้ ขอให้เกิดลาภมั่งมี เป็นเศรษฐีชาวนา
คุ้มตะกวดและเหี้ยกันแพลี่ยลงนา สัพพโภคาวินาศสันติ”

เมื่อคำบูชาหรืออธิฐานเพื่อให้การทำงานในปีนี้ได้ผลดีแล้วก็จะทำการไถนาจำนวน ๓ รอบ โดยจะดูทิศตามปฏิทินหลวงว่า ทางนาหรือหัวนาไปทางทิศใดก็จะไถไปทางทิศนั้น จะไม่ไถย้อนเกล็ดนา หรือบางรายจะไถไปทางทิศที่ฟ้าร้อง เพราะเชื่อว่าจะทำให้การไถนาไม่ลำบากและไถไม่หักอีกด้วย เมื่อไถครบ ๓ รอบแล้วก็จะเลิกไปเลย

การไถนาของชาวนาสมัยก่อนจะเริ่มออกไถตั้งแต่ตี ๕ เป็นต้นไปจนถึงประมาณ ๑๐ โมง ส่วนใหญ่จะเอาแรงกันโดยคิดเป็นวันเช่นเอาควายมาไถ ๓ คัน ก็จะไปใช้แรง ๓ คันเช่นเดียวกัน สำหรับวันหยุดของชาวนาจะไม่ใช้แรงควายในวันพระ คือหยุดทุกวันพระ การไถนามีอยู่ ๒-๓ ขั้นตอน

(๑) การไถตะ เป็นการไถครั้งแรกเพื่อกำจัดวัชพืชและให้ดินร่วน บางปีถ้าดินดีร่วนไม่มีวัชพืชหรือฝนมาเร็วก็จะหว่านเลยก็มี

(๒) การไถแปร การไถแปรก่อนลงมือหว่านข้าวเพื่อให้ดินร่วน เมื่อหว่านข้าวซึ่งส่วนใหญ่จะไถนา ๒ ครั้ง

(๓) การคลาดกลบ หากการไถแปรยังเห็นว่าซีไถยังไม่ใหญ่หรือเกรงว่าจะมีนกหนูมากินเมล็ดข้าวชาวนาจะคลาดกลบอีกครั้งหนึ่ง

การคลาดกลบหลังจากการหว่าน

๒. พิธีแรกหว่าน

การแรกหว่านจะเริ่มขึ้นเมื่อมีการไถแปรหรือมีฝนตกลงมาจนก้อนซี้ไถฟูบ และหน้าดินแห้งดี ชาวนาจะเริ่มไถแปรเพื่อทำการหว่าน ก่อนการหว่านจะเริ่ม ชาวนาจะนำข้าวปลูก (ข้าวปลูกคือข้าวที่เตรียมไว้สำหรับใช้ทำพันธุ์) มาใช้ผ้าห่มขนาดเท่ากำปั้นมื่อแล้วนำไปแช่น้ำ ๑ คืน แล้วนำขึ้นมวางไว้ในที่ที่เตรียมไว้กลางแจ้ง แดด แล้วใช้เศษผ้าปิด หมั่นพรหมน้ำในทุก ๆ เย็น ๒-๓ วัน สังเกตดูว่าข้าวงอกดีหรือไม่ ชาวนาเรียกว่า "การห่มข้าว" เพื่อทดลองพันธุ์ข้าวที่จะนำไปใช้หว่านนั่นเอง คือถ้างอกไม่ดีก็จะได้ไม่นำเมล็ดพันธุ์ที่เตรียมไปหว่าน และหาพันธุ์หรือแหล่งอื่นไปหว่าน

การแรกหว่าน

ซี้ไถที่ไถแปรเป็นรูปสี่เหลี่ยมประมาณครึ่งงานหรือหนึ่งตา (เป็นภาษาชาวบ้าน เนื้อที่ประมาณ ๒๕ หรือ ๕๐ ตารางวา) และปักธงตรงกลาง ๑ อัน ก่อนนำออกจากบ้าน สิ่งของเหล่านี้จะใส่กระบุงพร้อมทั้งข้าวเปลือก (เมล็ดพันธุ์) ที่จะนำไปหว่าน หลังจากพรหมน้ำหอมแล้วก็จะกล่าวเชิญแม่โพสพว่า

“ข้าแต่แม่พระศรีโพสพเจ้า

วันนี้เล่าเป็นวันดี

ขอเชิญแม่ศรีไปสู่อู่ท่อนา

ข้าขอขมาต่อแม่โพสพ”

หลังจากนั้นก็ให้นำข้าวไปหว่านก่อนหว่านก็จะจุดธูปเทียนบูชาเจ้าที่เจ้าทุ่ง โดยนำข้าวมา กอง แล้วกล่าวว่า “กองหนึ่งให้นก กองสองให้หนู กองสามให้ปูให้ปลา และกล่าวขอความคุ้มครองไร่นา ผากแม่ธรณีคุ้มครองรักษา พระภูมิเจ้าที่นา คุ้มภัย” หรือ “แม่ธรณีเจ้าข้าเอ๋ย อยู่แล้วหรือยัง ข้าพเจ้าขอฝากตัวไว้ด้วย ผากลูก ผากหลานและครอบครัว” แล้วก็หว่านเมล็ดข้าวในที่ที่เตรียมไว้

จะเห็นว่าการทำงานของชาวนานั้นจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่โลภ เพราะเป็นการทำเพื่อกิน ไม่ได้ทำเพื่อขาย มีจิตใจเมตตา มีการให้ทาน จะเอาเฉพาะในส่วนที่เหลือและแบ่งไว้ด้วยความเชื่อว่า “ยังให้ทาน ยิ่งขอผลบุญให้เกิดผลดีผลอุดมสมบูรณ์ทวีคูณเพิ่มมากขึ้น”

เดือน ๗, ๘, ๙

ในช่วงเดือน ๗ ยังถือว่าเป็นช่วงที่ยังมีการไถนา หว่านข้าว ถ้าฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลข้าวจะเริ่มแทงหน่อ (เป็นภาษาชาวบ้าน) ไผ่ขึ้นพันผิวดิน จะเขียวขจีทั่วท้องทุ่ง

น้ำฝนก็จะตกเพิ่มมากขึ้นทำให้ท้องนาเริ่มมีน้ำขึ้นท่วมต้นข้าว พอเข้าเดือน ๘ ซึ่งเป็นช่วงเข้าพรรษา น้ำในทุ่งนาจะเพิ่มมากขึ้น บางปีสูงประมาณ ๓๐-๕๐ เซนติเมตร หรือขนาดเลยหัวเข่า เรียกว่า "น้ำไหลเข้าทุ่ง" ชาวนาก็เอาแรงกันปราบพรวนวัชพืช (ลงแขก) ถอนหญ้าในนาข้าว นอกจากนั้นยังซ่อมข้าวที่อาจจะเสียหายในบางส่วน จะทำกันตลอดทั้งเดือน พอถึงเดือน ๙ น้ำก็เริ่มเพิ่มสูง ๖๐-๑๐๐ เซนติเมตร ช่วงนี้ชาวนาก็จะพักผ่อนอยู่กับบ้านและออกดูแลข้าวในนาบ้าง

เดือน ๑๐

เดือน ๑๐ ข้าวก็เริ่มเจริญเติบโตเต็มที่ในช่วงนี้ชาวนาจะหมั่นออกดูแลต้นข้าวเพิ่มมากขึ้น โดยการสังเกตระดับน้ำ ความสูงของต้นข้าว ในสมัยก่อนจะไม่นิยมการใส่ปุ๋ย ฉีดยา ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการทางความเชื่อและปุ๋ยก็ได้มาจากการพดพามากับน้ำ เกี่ยวกับด้านพิธีกรรมที่สำคัญในช่วงนี้คือพิธีทำขวัญข้าวขณะข้าวเริ่มตั้งท้อง

พิธีทำขวัญข้าวขณะเริ่มตั้งท้อง ในช่วงปลายเดือน ๑๐ เมื่อต้นข้าวสมบูรณ์เต็มที่ ต้นข้าวก็จะเริ่มตั้งท้องโดยต้นข้าวปล้องสุดท้ายจะเริ่มปล้องกลาง เรียกว่า "ข้าวอุ้มท้องหรือข้าวกลัดทางปลาหู" หรือ "ข้าวแตงตัว" ชาวนาเชื่อว่าแม่โพสพกำลังตั้งท้อง

พิธีกรรมจะกระทำในวันศุกร์ เพราะเชื่อว่าจะก่อให้เกิดความมั่งมีศรีสุข จะทำในตอนบ่ายประมาณ ๓-๕ โมงเย็น อุปกรณ์จะใช้ไม้ไผ่มาสานคล้ายสามเหลี่ยมซ้อนซ้อนกันประมาณ ๖ อัน จะดูคล้ายรูปห้าเหลี่ยม ชาวบ้านเรียกว่า "เจสว" แล้วนำมาผูกติดกับแขนงหรือยอดต้นไผ่ขนาดเล็ก นอกจากนี้ยังมีธูปสามเหลี่ยมติดที่ปลายแขนงไผ่อีกด้วย

ชาวนาเชื่อว่าแม่โพสพเป็นผู้หญิงเหมือนกับคนที่ตั้งท้องก็จะมีอาการแพ้ท้อง ต้องการกินอาหารที่เปรี้ยว ๆ หรืออาจจะเป็นขนมหวานจึงนำของมาสังเวย ประกอบด้วย

- ผลไม้ประเภทส้ม
- มะขามเปียก
- กล้วยน้ำว้า
- อ้อยควั่น
- มะพร้าวอ่อน
- พริกกับเกลือ
- ขนมถั่วตัด งาดัด

นอกจากนี้ยังมีกระจกส่องหน้า หวี แป้งหอม น้ำมันใส่ผม กรรไกรตัดผม ด้าย เข็ม ผ้าชิ้นหมากพลู และดอกไม้ธูปเทียน น้ำมันตั้งธณีสาร

ความเชื่อแม่โพสพกำลังแพ้ท้อง จะต้องการของเปรี้ยวและเครื่องแต่งตัว แล้วนำไปใส่ชะลอมแล้วนำไปสังเวยโดยใช้เรือที่ใช้เป็นพาหนะไปประกอบพิธี การประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธีจะเลือกบริเวณต้นข้าวที่เจริญเติบโตดี มีจำนวนต้นข้าวสูงเข้าหากัน หรืออาจจะใช้ด้ายแดงหรือด้ายสายสิญผูกกรวย นำแป้งน้ำหอมมาปะพรม นำน้ำมันใส่ผมมาทา นำหวีมาหวีไปมา นำกระจกมาส่อง นำผ้าชิ้นมาวางพาดเป็นพิธีว่า ได้แต่งตัวให้กับแม่โพสพแล้วพรมด้วยน้ำมันตั้งธณีสาร หรือบางรายจะสมมติตนเองว่าเป็นแม่โพสพจะทำการผัดหน้าทาแป้ง ส่องกระจกแต่งตัวเอง จากนั้นจะประนมมือบอกกล่าวรับขวัญให้แม่โพสพมารับเครื่องสังเวย ซึ่งจะใช้คำพูดแตกต่างกันไป เช่น

“เวลานี้ข้าวหรือแม่โพสพเริ่มตั้งครรรภ์ จึงนำเครื่องกระยาบวสมาสังเวยและแต่งตัวให้ ของเจริญสมบูรณ์เติบโตงอกงาม อย่ามีภัยอันตรายใด ๆ มากล้ำกายรบกวาน” “แม่ศรี แม่โพสพ แม่พันดา แม่จันทวี แม่ศรีสุดา เขิญแม่มา มาสังเวยเครื่องกระยาบวช อยู่บ้านนอกบ้านนา อยู่เขาคิชกูฏ ขอเชิญให้แม่มา แพ้ท้องคลิ้นไส้ อยากกินเปรี้ยวกินหวาน กินมันกินเค็ม (จากนั้นจึงแบ่งเครื่องสังเวยใส่ชะลอมผูกกับเชลว แล้วโพสามลา แล้วกล่าวต่อ) นานอกนาใน นาช้ายนาขวา ขอเชิญแม่มาสังเวยเครื่องกระยาบวช” บางคนอาจจะใช้วิธีการพูดแต่สิ่งที่ดีงาม เช่น “ขอให้ข้าวงามดี ไม่มีภัยเบียดเบียน ขอให้ดินเท่ากระบอง ท้องเท่ากระบุง รวงเท่าดอกข่า ให้ดีทั่วไร่นา หลังจากกล่าวเสร็จก็จะนำเครื่องสังเวยใส่ชะลอมมาผูกติดกับเชลว หรือไม่หลักกับไถบริเวณนาที่ประกอบพิธีเป็นอันว่าเสร็จพิธีการทำขวัญข้าวในระยะนี้ ชาวนาบางคนเรียกว่า การเยี่ยมท้องข้าว หรือพิธีลูบท้องข้าว วัตถุประสงค์ของการทำพิธีกรรมนี้ก็เพื่อต้องการให้ได้ต้นข้าวที่ต้นเจริญเติบโตทรงใหญ่

เดือน ๑๑

เริ่มเดือน ๑๑ น้ำเริ่มไหลนอง พอเดือน ๑๒ น้ำในคลองก็เริ่มจะทรง ชาวนาจะเริ่มมีชีวิตชีวา มีความหวังขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เพราะมองเห็นต้นข้าวที่เริ่มตั้งท้องและออกรวง ชีวิตประจำวันที่จะต้องทำงานหนัก กลับมาอีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับอากาศหนาวจะเริ่มขึ้น ในเดือนนี้จะมีการเตรียมลานนวดข้าว

การย่ำลานจะเริ่มปลายเดือน ๑๑ สมัยก่อนจะใช้ควายผูกกันเป็นวง บ้านใดทำนามีควายหลายตัวก็จะผูกรวมกันแล้ววนเป็นวงกลมวนไปรอบ ๆ เพื่อย่ำให้ดินแน่น การย่ำลานจะใช้เวลาอย่างน้อย ๑๕ วันขึ้นไป

เดือน ๑๒

เริ่มเกี่ยวข้าว "เบา" ซึ่งเป็นข้าวที่ออกรวงเร็วกว่าข้าวอื่น ๆ ซึ่งมีข้าว ๓ ระยะด้วยกันคือ "ข้าวเบา" ชาวนาส่วนใหญ่จะปลูกน้อยเพราะเกรงว่าน้ำจะยังไม่แห้งและในช่วงนี้ฝนยังตกอยู่บ้าง เริ่มเกี่ยวในปลายเดือน ๑๒ หรือต้นเดือนอ้าย (เดือน ๑) ข้าวกลางจะปลูกกันเป็นจำนวนมาก จะเก็บเกี่ยวราวเดือนอ้ายถึงเดือน ๓ ส่วนข้าวหนักจะเกี่ยวราวต้นเดือน ๔ ชาวนาจะเริ่มจัดหาซื้อเสื้อผ้าที่สำคัญคือ การจัดหาเดี๋ยเกี่ยวข้าว

การซบเดี๋ยด้วยเปลือกสัปรด

ในกรณีที่ยังมีเดี๋ยที่ยังพอใช้ได้ก็จะนำซบ การซบเดี๋ยก็เพื่อให้กัดสนิมออก โดยใช้เปลือกสัปรดแช่น้ำ การแช่จะแช่ประมาณ ๗ วัน เดี๋ยก็จะขาวแล้วนำไปตะไบให้มีความคม

เดือน ๑ (อ้าย) เดือนยี่ และเดือน ๓

เดือนอ้ายถึงเดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ ช่วงนี้เป็นช่วงที่ชาวนาทำงานหนักมาก เริ่มจากการเกี่ยวข้าว โดยใช้เคียวและจะต้องออกเกี่ยวข้าวตั้งแต่ตี ๕ เป็นต้นไป

ถ้าเป็นข้าวเบาน้ำในนาขังไม่แห้งซึ่งน้ำจะมีสูงเหนือหัวเขาหรือในที่ลุ่ม น้ำจะเลยเอาก็มี อากาศก็หนาว พอตกกลางคืนก็จะหนาวถึง ๕ ทุ่มเป็นอย่างต่ำ

- ข้าวเบา ก็จะมีข้าว นางমন ข้าวเม็ดเล็ก (เมล็ดเล็ก)
- ข้าวกลาง ก็มีข้าวเศรษฐี ข้าวตาแห้ง เหลืองอ่อน เหลืองประเทวี เหลืองควายล้า เหลืองทอง เหลืองเต๋อ

- ข้าวหลัก จะเกี่ยวปลายเดือน ๓ หรือต้นเดือน ๔ ได้แก่ จำปาเป็ ข้าวลือสี่ ข้าวแก้ว ข้าวห้าร้อย

การนวดข้าวก็จะใช้ควายบ้านใครบ้านมัน แต่จะมีช่วงที่เอาแรงกันคือ การพัดข้าว ก็จะมีการเลี้ยงขนมในช่วงกลางคืนอีกด้วย นับว่าช่วงนี้เป็นช่วงที่หนักที่สุดของชาวนาเลยทีเดียว

หลังจากหมดขั้นตอนนี้แล้ว วงจรชีวิตของชาวนาก็จะวนกลับเป็นวัฏจักร เช่นนี้อีกในเดือน ๔ สำหรับพิธีกรรมที่สำคัญหลังฤดูเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นลงคือพิธีเชิญแม่โพสพกลับบ้านหรือเข้ายุ้ง จะทำกันในวันศุกร์หรือวันอังคาร หรือมีคำกล่าวที่ว่า “วันศุกร์เข้าลาน” “วันอังคารเข้ายุ้ง” พิธีการเชิญจะเป็นผู้หญิงแต่งตัวให้สวยกว่าวันธรรมดา แล้วหาบกระบุงพร้อมเครื่องสังเวทยออกไปสู่ท้องนา แล้วมีการทำหุ่นผาง จุดธูปเทียน กล่าวเชิญกลับบ้าน ชาวนาจะเก็บข้าวที่หลงเหลืออยู่ใส่กระบุงแล้วจะต้องมีการโทษนะเดินทางกลับ และนำข้าวพร้อมทั้งหุ่นผางไปเก็บไว้ในยุ้งข้าว

ในสมัยก่อนชาวนาจะเก็บข้าวไว้ในยุ้งไว้รอขายเมื่อได้ราคาดี ดังนั้นก่อนจะขายจะต้องมีพิธีกรรมอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า พิธีเปิดยุ้งข้าว คือทำพิธีก่อนขายข้าวนั่นเอง ชาวนาจะไม่ยอมขายข้าวในวันศุกร์หรือวันพระ โดยยึดถือว่า “วันศุกร์เอาเข้า วันเสาร์เอาออก” พิธีเปิดยุ้งข้าวหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พิธีตักยุ้ง” เจ้าของข้าวจะจุดธูปเทียนกล่าวขออนุญาตขายข้าวและขอให้ดวงข้าวได้มาก ๆ โดยจะกล่าวคำว่า “ตักอย่ารู้ยก จกอย่ารู้พร่อง ให้เต็มยุ้ง เต็มฉาง” “ชาติหน้าฟ้าใหม่ ขอให้แม่โอสพมาอยู่ในยุ้งฉางนี้ใหม่” เป็นต้น การตักจะตักใส่กระบุง ๔ ชั้น แล้วตักคืนจากกระบุง ๓ ชั้น ที่เหลือจะใส่ขันแล้วนำไปตั้งไว้ที่บูชาพระ

บทที่ ๔

วิวัฒนาการวิธีการและเครื่องมือการทำงาน

ในอดีตกาลยังไม่มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยี บรรพบุรุษของเราใช้แรงงานตัวเองและแรงงานสัตว์ (คน วัว ควาย) และเครื่องมือ เช่น จอบ เสียม เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงาน วัวควายก็ไม่ต้องลงทุนซื้ออาหารมาเลี้ยง ใช้แต่เพียงหญ้าที่อาจจะต้องไปเกี่ยวหรือหามาให้ซึ่งก็มีอยู่ในธรรมชาติ แต่ส่วนใหญ่ก็จะปล่อยให้วัวควายหากินฟางข้าว หญ้าที่มีอยู่ตามท้องทุ่งในธรรมชาตินั่นเอง

สำหรับในส่วนของการเพิ่มจำนวนแรงงานวัวควายก็ใช้วิธีเพิ่มไปในลักษณะจากการผสมพันธุ์ของวัวควายให้เกิดลูกของมัน หรือเป็นไปในลักษณะขอยืม เอาแรง หาซื้อโดยการแรกของหรืออาจจะใช้เงินซื้อบ้าง ก็เป็นไปในลักษณะหมู่บ้านใกล้เคียงด้วยกัน แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับจำนวนพื้นที่นาที่มีอยู่ซึ่งอาจจะไม่ต้องใช้วัวควายเลยก็ปลูกข้าวได้

ก่อน ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา หรือก่อนจะมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๐๓) การทำนายังเป็นไปในลักษณะเดิม ๆ คือ ใช้วัวควายและธรรมชาติทำนาครั้งเดียว กอปรกับธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ชาวนาส่วนใหญ่ยากจนแต่พอยังชีพได้ตามสภาพ โดยอาศัยธรรมชาติดังกล่าวที่อุดมสมบูรณ์ แต่หลังจากนั้นการพัฒนาเริ่มมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ วิธีการผลิตมุ่งสู่เชิงพาณิชย์คือ ทำเพื่อขาย ชาวนาก็หันมาให้ความสนใจเครื่องมือเครื่องใช้ วิธีการสมัยใหม่มากขึ้น เพื่อหวังเพิ่มพูนรายได้และขจัดปัญหาความยากจน จากการศึกษาและประสบการณ์ตรงจากพ่อแม่พี่น้อง ชาวบ้านในพื้นที่และผู้ทำการศึกษาในเรื่องนี้การทำนาได้มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องในช่วง ๓๐-๔๐ ปีที่ผ่านมา ทั้งในรูปของการผลิต การค้าขาย การใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ ตลอดจนแนวคิดต่าง ๆ เข้ามาสู่วิถีชีวิตและวิถีคิดของชาวนามากมายตามลำดับได้ดังต่อไปนี้

๑. จากนาหว่านเป็นน่าน้ำตม (นาปรัง)

การทำนาหว่านเป็นที่นิยมมากในอดีตโดยเฉพาะเขตพื้นที่ลุ่มภาคกลาง หลังจากมีการ ไถตะ และไถแปรแล้วก็ทำการหว่านข้าวกระทำการ ๒ แบบ คือ

(๑) การหว่านข้าวแห้ง คือการนำเมล็ดข้าวที่คัดเลือกไว้ทำพันธุ์ ซึ่งยังเป็นเมล็ดแห้งอยู่นำไปหว่าน แต่ก่อนนำไปหว่านจะต้องทำความสะอาดโดยพัดหรือโรยให้เศษฟางข้าวละอองข้าวหรือเมล็ดวัชพืชหรือเมล็ดข้าวลีบหรือแกลบออกให้หมดและต้องมั่นใจว่าข้าวพันธุ์ที่จะหว่านต้องงอกได้ดี โดยมีการทดลองหรือชาวบ้านเรียกว่า “หุ้มข้าว” การหุ้มข้าวจะใช้เศษผ้าหุ้มเมล็ดข้าวขนาดโตประมาณกำมือแล้วนำไปแช่น้ำประมาณ ๑ คืน แล้วนำมาวางไว้ในกระบะข้าวใช้เศษฟางคลุม ลดน้ำให้ชุ่มเสมอ หรือเรียกว่า “ให้น้ำข้าว” ในตอนเย็นทุกวันหรืออาจจะให้น้ำทั้งเช้า-เย็น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศประมาณ ๒-๓ วัน เมล็ดข้าวจะแทงหน่อให้เห็นถ้าเมล็ดพันธุ์แตกตาหรือปริแตกไม่มีเมล็ดใดลีบเลย (ประมาณ ๙๕%) ถือว่าใช้เป็นพันธุ์ข้าวพร้อมจะนำไปหว่านได้ การหว่านข้าวแห้งมีวิธีการเลือกหว่าน ๓ วิธีการคือ

- การหว่านหลังซีไถ การหว่านหลังซีไถมี ๒ อย่างคือ หว่านหลังซีไถเมื่อไถตะหรือไถนาคครั้งแรก ถ้าเห็นว่าดินดี ก้อนซีไถไม่ใหญ่เกินไป ไม่มีวัชพืช ดินร่วนก็จะหว่านเลย แต่ไม่ค่อยเป็นที่นิยม อีกวิธีหนึ่งคือการหว่านหลังซีไถเมื่อไถแปรหรือไถครั้งที่สองชาวนานิยมกันมาก

- การหว่านไถกลบ เป็นการหว่านหลังซีไถนั่นเอง แต่หว่านก่อนแล้วจึงไถแปรอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้เมล็ดข้าวจมลงในดินหรือร่องซีไถ

- การหว่านคราดกลบเป็นลักษณะเช่นเดียวกันกับหว่านหลังซีไถ คือหว่านแล้วคราดกลบอีกครั้งเพื่อให้ก้อนซีไถมีขนาดเล็กลงและคลุมเมล็ดข้าวที่หว่าน

ในการหว่านข้าวแห้ง ชาวนาส่วนใหญ่จะหว่านหลังซีไถในการไถแปรเป็นส่วนใหญ่ วิธีการไถตะแล้วหว่าน ไถกลบหรือคราดกลบหลังการหว่านจะไม่นิยม ยกเว้นเห็นว่าปีใดมีวัชพืชหรือแมลง หนู นก จึงจะใช้วิธีการเพิ่มขึ้น เพราะการไถกลบหรือคราดทำให้เสียเวลาเพิ่มแรงงานผลผลิตไม่แตกต่างกัน การหว่านข้าวแห้งจะใช้เมล็ดพันธุ์ประมาณ ๒-๓ ถังต่อไร่ หรือประมาณ ๒๐-๓๕ กิโลกรัมต่อไร่ และจะต้องหว่านให้สม่ำเสมอไม่เป็นกระจุกอยู่ที่ใดที่หนึ่ง

(๒) การหว่านข้าววงอก คือการหว่านเมล็ดข้าวที่นำไปหุ้มให้แตกออก หรือแหงหน่อออกมาเล็กน้อยแล้วจึงนำไปหว่านในพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขัง หรือตามหนองน้ำหรือตามทุ่งลุ่ม การหว่านข้าววงอกในที่ลุ่มเดิมเรียกว่า การทำน่าน้ำตมนั่นเอง ซึ่งเป็นวิธีการเหมือนกับการทำนาปรังในปัจจุบัน แต่มีกรรมวิธีที่แตกต่างกันบ้างในเรื่องของพันธุ์ข้าว พื้นที่การหว่านข้าววงอกหรือการทำน่าน้ำตม การทำน่าน้ำตมในอดีตจะทำในที่ลุ่มหรือในหนอง หรือบึงได้น้ำมาเร็วกว่าปกติ ฝนตกชุกไม่สามารถจะหว่านข้าวแห้งได้ทัน จะต้องมีการคราดการทำเทือกให้ดินเรียบก่อนเล็ก ข้าวที่หุ้มแตกหน่อแล้วไปหว่าน

ข้าวสามารถที่จะขึ้นในน้ำได้หากน้ำไม่ลึกเกินไป (เกิน ๓๐ เซนติเมตร) น้ำจะต้องใสการหว่านจะต้องรอให้น้ำตกตะกอนก่อนหากน้ำไม่ใสตะกอนจะทำให้เมล็ดข้าวไม่งอกได้หรือมีฉะนั้นจะต้องวิดน้ำออกให้แห้ง

การทำน่าน้ำตมจะเหมือนการทำนาปรังในสมัยปัจจุบัน แต่การทำนาปรังจะนิยมการปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ มีการทูปเทือกและจะต้องใช้น้ำมาก

การเปรียบเทียบการทำนาหว่านกับนาปรัง

นาหว่าน	นาปรัง
๑. อาศัยธรรมชาติเป็นหลัก (ฝน)	๑. ไม่ต้องอาศัยธรรมชาติ (ฝน) ขอให้มีน้ำใช้ เครื่องมือวิดน้ำ ชาวนาก็สามารถทำนาได้ ตลอดเวลา
๒. การเตรียมพื้นที่ไม่ต้องปรับสามารถไถหรือหว่านได้เลย	๒. ต้องมีการปรับพื้นที่
๓. การหว่านไม่ยุ่งยากใช้เมล็ดข้าวเปลือกที่เลือกไว้ทำพันธุ์หว่านได้	๓. ต้องแช่ข้าว "หว่านข้าวออก"
๔. หว่านได้ในลักษณะที่พื้นดินแห้ง	๔. ต้องมีน้ำจึงจะหว่านได้หลังจากหว่านแล้ว ต้องไถน้ำทิ้ง
๕. การไถ ไถ ๒ ครั้ง ไถตะและไถแปร	๕. ไถครั้งเดียวแต่ต้องมีการทุบหรือปรับพื้นที่ และต้องหมักเหือก
๖. ทำได้ปีละ ๑ ครั้ง	๖. ทำได้ปีละ ๒-๓ ครั้ง
๗. พันธุ์ข้าวเป็นพันธุ์พื้นเมืองหนีน้ำใช้เวลา ๗-๘ เดือนขึ้นไป	๗. เป็นพันธุ์สมัยใหม่ เตี้ยไม่สูง ๓-๔ เดือนเกี่ยวได้
๘. ผลผลิตต่อไร่ ประมาณ ๓๐-๕๐ ต่อไร่เป็นอย่างสูง	๘. ผลผลิตต่อไร่ ๗๐-๘๐ หรือ ๙๐ ถึง
๙. การบำรุงรักษาไม่ต้องใส่ปุ๋ยมากนักไม่ต้องฉีดยา	๙. ต้องใส่ปุ๋ยและฉีดยา
๑๐. การลงทุน ๕๐๐ บาท/ไร่	๑๐. ๑,๘๐๐ บาทต่อไร่ (ไม่รวมค่าแรงงาน)

แนวคิดการปรับเปลี่ยนการทำนาหว่านเป็นนาปรัง

จากสภาพการทำนาของผู้ศึกษาเองและพ่อแม่ตลอดจนชาวบ้านที่ต้องเลิกทำนาหว่าน แล้วหันมาทำนาปรัง สาเหตุสำคัญสรุปได้ดังนี้

๑. สภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติได้เปลี่ยนแปลงไป ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล
๒. สภาพน้ำที่เคยท่วมทุ่งในเดือน ๗ ถึงเดือน ๑๒ (กันยายน-ธันวาคม) ได้เปลี่ยนสภาพไปหรือเรียกว่า น้ำไม่ขึ้นนา ซึ่งในอดีตน้ำจะท่วมพื้นนาประมาณ ๑-๒ เมตร
๓. ต้องใช้ปริมาณน้ำค่อนข้างมากในการปลูกข้าว
๔. พันธุ์ข้าวที่ปลูกจะต้องใช้เวลานาน ๖-๗ เดือน จึงจะเก็บเกี่ยวได้ทำให้เสียเวลา
๕. ใน ๑ ปีปลูกได้ครั้งเดียวทำให้รายได้ไม่พอ

๖. การทำนาปรังไม่ต้องรอธรรมชาติ ปลูกได้หลายครั้งแม้ว่าจะต้องลงทุนสูง รายได้เข้ามาทุก ๓-๔ เดือน

๗. มีการพัฒนาประเทศโดยการสร้างเขื่อน สร้างถนน สร้างบ้านเรือน ทำให้ปิดกั้นทางน้ำที่เคยไหลลงสู่ลำคลองตามธรรมชาติ

๘. เกิดจากการเร่งเร้าของนักวิชาการในการเพิ่มผลผลิตเพื่อแก้ปัญหาชาวนายากจนให้เปลี่ยนทัศนคติจาก “การผลิตเพื่อกินเหลือขาย เป็นการผลิตเพื่อขาย”

๒. จากควายเป็นควายเหล็ก

อุปกรณ์ที่สำคัญในการทำนาของไทยคู่กับควายคือไถ ซึ่งเป็นอุปกรณ์และสัตว์ที่สร้างผลผลิตเลี้ยงพลโลกด้วยหยาดเหงื่อแต่มนุษย์ไม่ค่อยให้ความสำคัญ หรือระลึกถึงมากนัก ยกเว้นชาวนาเท่านั้น ส่วนประกอบที่สำคัญมี

(๑) ตัวไถ ซึ่งทำด้วยไม้เนื้อแข็งมีส่วนสำคัญ ๒ ส่วนคือ ส่วนที่ใช้มือจับ เรียกว่า “หางยาม” และส่วนที่ต่อออกมาเรียกว่า “งอน” ไม้เนื้อแข็งที่นิยมได้แก่ ไม้กระทอน ไม้ตะเคียน ไม้เต็ง ซึ่งในสมัยก่อนหาภายในท้องถิ่น

(๒) หัวหมู คือส่วนที่อยู่ด้านล่างและส่วนที่โค้งคือ เบ้าหมูช่วยให้ก้อนขี้ไถลอยสูงขึ้นขณะไถนา จะทำด้วยไม้เช่นเดียวกับตัวไถ นอกจากนี้ยังใช้ไม้มะขามเทศ ไม้กระทอน ไม้ขนุน

- (๓) ผาน ซึ่งทำด้วยเหล็ก ตรงปลายเรียวมีความคมเล็กน้อย
- (๔) แอก หรือ แอกน้อย ส่วนใหญ่จะใช้ต้นปอทะเล ทำได้เพราะมีความแข็งและเหนียวไม่หักง่าย เพื่อใช้สำหรับผูกติดกับตัว "งอน" และใช้เชือกหรือหนังควายร้อยผูกติดกับตัวเชือกที่โยงไปผูกที่คอกควาย
- (๕) โกก ทำด้วยไม้ไผ่ ซึ่งชาวบ้านจะมีวิธีการตัดโกกด้วยไม้ไผ่

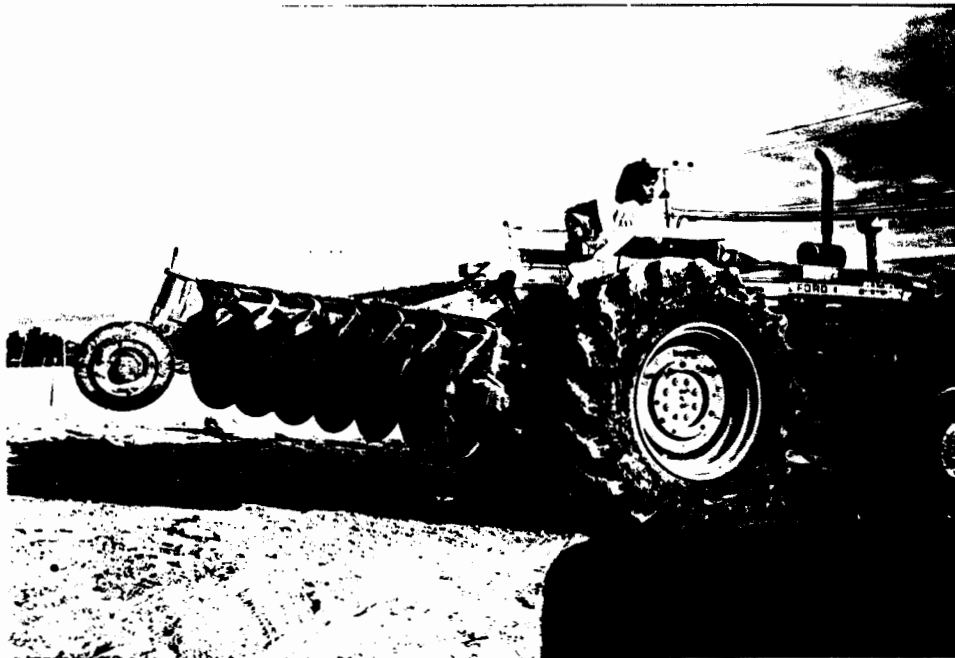
วิธีการตัดโคก

บริเวณบ้านของชาวนาส่วนใหญ่จะปลูกกอไผ่ไว้รอบบ้าน ไผ่ที่ปลูกเป็นไผ่สีสุกเพราะต้นไผ่มีประโยชน์อย่างมากของชาวนา เพราะนอกจากใช้สร้างบ้านเรือนแล้วยังใช้จักรสาน กระบุง ตะกร้า ทำเลื้อนและอุปกรณ์การทำนาอีกมากมาย การตัดโคกเราจะไม่ค่อยได้พบเห็นบ่อยนัก เพราะการตัดจะต้องใช้เวลาเริ่มจากหน่อไผ่หรือเรียกว่า หน่อไม้ไผ่ล้นขึ้นเหนือผิวดินก็จะเลือกเอาหน่อที่เห็นว่ามึลักษณะที่จะเจริญเติบโตแล้วไม้ใหญ่ไม่เล็กจนเกินไป เมื่อหน่อไม้สูงขึ้นไปประมาณ ๓๐ เซนติเมตรจะใช้ไม้ตอกและขัดกันตั้งภัพ แล้วจะเริ่มใช้เชือกผูกค่อย ๆ โนมให้อ่อนโอนไปตามลักษณะของโคก (ดูภาพประกอบ)

การดิ่งจะใช้เวลาทั้งวันประมาณ ๓-๗ วันต่อครั้ง เมื่อดิ่งให้โอนไปตามรูปแล้วจะใช้ไม้ขีดเมื่อหน่อไม้เจริญสูงขึ้นก็จะตัดและดิ่งไปเรื่อย ๆ จนเห็นว่าได้รูปร่างดีแล้วก็ปล่อยให้ต้นไผ่แก่ประมาณ ๑-๒ ปี เมื่อเห็นว่าแก่พอแล้วก็จะตัดแล้วนำไปตัดอีกครั้งหนึ่งโดยใช้ไฟลนเพื่อให้ไม้อ่อนตัว การตัดในช่วงนี้จะง่ายกว่าเพราะทำกับพื้นดินแล้วตากแดดทิ้งไว้ระยะหนึ่งเมื่อเห็นว่ารูปร่างดีแล้วก็ให้นำมาขีดหรือตากแห้งให้สวยงาม

ไถและควายซึ่งเป็นของคู่กันในชนบท หรือเป็นชีวิตจิตใจของชาวนาได้เริ่มเลือนลางลง หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ จากการศึกษาและประสบการณ์ของผู้ศึกษาพบว่าเมื่ออายุประมาณ ๗-๘ ขวบ (ปี พ.ศ. ๒๕๔๔-๕) พ่อได้ว่าจ้างรถแทรกเตอร์ขนาดใหญ่ของชาวบ้านซึ่งมีฐานะดีมาไถตะซึ่งเป็นที่ดินตาแปลงตาของชาวนาเป็นอันมาก ซึ่งตรงกับการศึกษาของวิทยา เจียรพันธ์ ได้ศึกษาไว้ รถแทรกเตอร์ที่เข้ามาในประเทศไทยเป็นรถแทรกเตอร์ขนาดใหญ่มีราคาแพง รถแทรกเตอร์ขณะนั้นเป็นของบริษัทอินเตอร์กับฟอร์ด เป็นชนิดพานประมาณ ๕-๙ พาน ไม่มีเอโดรลิก และพานอยู่ห่างกับตัวรถประมาณ ๑-๒ เมตร เวลาจะยกพานใช้เชือกดิ่ง

รถไถเดินตามนอกจากใช้ไถนาแล้วยังใช้ในการลากข้าว ลากลูกทูปและอื่น ๆ อีกด้วย จึงทำให้ชาวนาหันมาสนใจกันมากขึ้น และเนื่องจากมีราคาแพงชาวนาไทยไม่สามารถหาซื้อได้จึงเกิดมีการนำรถไถนาแบบ

เดิมตามทีเรียกว่า "ควายเหล็ก" เข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๔๙๐-๙๒ โดยสุพจน์ ชัชชัย
นันท์ ซึ่งรู้จักในนามของ Rolary Hoe ซึ่งประดิษฐ์โดย A.C.Haward ขนาดเครื่องยนต์ ๖ แรงม้า ราคา
ประมาณ ๑๑,๕๐๐-๑๒,๐๐๐ บาท ขนาดน้ำหนัก ๒๒๐ กิโลกรัม ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- (๑) รถไถเดินตามแบบ ๒ ล้อ ๓ ล้อ เป็นแบบหัวหมุนคล้ายไถควาย และแบบใช้พาล ๒-๓ พาล
- (๒) รถไถเดินตามแบบ ๔ ล้อ นั่งขับ (ขนาดเล็กกว่าแทรกเตอร์ใหญ่)

จากการศึกษาของวิทยา เจียรพันธุ์ เกี่ยวกับควายเหล็กในประเทศไทยพบว่า หลังจากมีการนำ
เข้ารถไถเดินตาม จากต่างประเทศ เช่น อังกฤษ ญี่ปุ่น และมีผู้นิยมมากขึ้น การประดิษฐ์รถไถเดินตามใน
ประเทศไทยเริ่มขึ้นแบ่งออกได้ดังนี้

๑. รถไถนาเดินตามที่ผลิตโดย กองเกษตรวิศวกรรม กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อปี ๒๕๔๘ ภายใต้การนำของ มรว.เทพฤทธิ์ เทวกุล ได้ประดิษฐ์รถไถนาเดินตาม ๒ ล้อ ๓ ล้อ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่า "ควายเหล็ก" โดยใช้เครื่องยนต์ดีเซล (diesel) ขนาด ๕.๕ แรงม้า

๒. รถไถนาเดินตามที่ผลิตโดยเอกชนในระยะเวลาใกล้เคียงกันกับที่ภาครัฐบาล ได้ทดลองประดิษฐ์ ฝ่ายเอกชนก็ได้ให้ความสนใจการผลิตรถไถนา ซึ่งแบ่งออกเป็นรถไถนา ๒ ล้อ และ ๔ ล้อ

๒.๑ การประดิษฐ์รถไถนา ๒ ล้อ เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักผลิตรถไถนาในประเทศไทย คือ โรงงานสิงห์ครุฑอุตสาหกรรม อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีก้านบรู๊น พักแก้ว เป็นเจ้าของ ได้เริ่มประดิษฐ์รถไถนา ๒ ล้อเดินตามขึ้นมาครั้งแรก โดยดัดแปลงจากรถไถนาของญี่ปุ่น โดยพยายามแก้ไขข้อเสียต่าง ๆ เช่น ล้อรถไถนาเล็ก ผลไถเป็นแบบ Rotary เครื่องกลไกมีความยุ่งยากในการใช้ ก้านบรู๊น ได้ดัดแปลงให้ล้อนี้ออกมาใหญ่ขึ้น สามารถไถในที่ลุ่มได้โดยรถไถนาไม่จม ผลไถเปลี่ยนเป็นแบบผลัทหัวหมู ทำให้ดินไม่ติดผลัทไถ และเครื่องกลไกก็ไม่ยุ่งยาก คือ เป็นรถไถนาแบบผลัทเดี่ยวธรรมดา ไม่มีเกียร์หรือคลัช เมื่อก้านบรู๊นได้ทดลองประดิษฐ์รถไถนาเครื่องแรกโดยแทนของรถไถเป็นไม้ผสมเหล็กไม่มีเหล็กหุ้มห้องเครื่อง จนรถไถนา ๒ ล้อมีประสิทธิภาพมากขึ้นและเป็นที่ยอมรับของเกษตรกรในแถบนั้น ทำให้มีโรงงานผลิตรถไถนาเดินตามเกิดขึ้นมากมายในอำเภอพระประแดงซึ่งเป็นแหล่งผลิตรถไถนาเดินตามที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ ในปัจจุบันแหล่งผลิตรถไถนาเดินตาม ๒ ล้อ และ ๔ ล้อ ได้กระจายอยู่ในภาคกลาง เช่น กรุงเทพมหานคร ฉะเชิงเทรา ชลบุรี อัญญาปทุมธานี สมุทรปราการ เป็นต้น

๒.๒ การประดิษฐ์รถไถนา ๔ ล้อ แบบนั่งขับ ผู้เริ่มประดิษฐ์ครั้งแรกคือ โรงงานจ.เจริญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อปี ๒๕๑๒ (Taendam ๑๙๘๐:๔๑) รถไถนา ๔ ล้อแบบนั่งขับนั้น ได้มีวิวัฒนาการมาจากรถไถนา ๒ ล้อ เพราะเห็นว่าการไถนาด้วยรถไถนา ๒ ล้อก็เหมือนกับใช้กระบือไถ เพื่อความสะดวกของคนไถจึงได้มีการพัฒนาใช้ล้อ ๒ ล้อ ต่อเข้ากับรถไถ ๒ ล้อ และใช้พวงมาลัยบังคับ

แนวความคิดการปรับเปลี่ยนจากควายเป็นควายเหล็ก

จากการศึกษาและประสบการณ์ตรงพบว่า การเปลี่ยนแปลงมีลักษณะค่อย ๆ เป็นไป มิได้เกิดขึ้นโดยฉับไว การเปลี่ยนแปลงใช้เวลาถึง ๕-๑๐ ปี สาเหตุสำคัญก็คือ

๑. เกิดจากการได้เห็นตัวอย่างและมั่นใจว่าเกิดประโยชน์จริง ๆ จากเพื่อนบ้าน หรือจากการโจทก์ขาน หรือพวกวิหุกุกระจายเสียงในการโฆษณาชวนเชื่อ ในหมู่บ้านหนึ่งจะมีผู้นำที่กล้าตัดสินใจเพียง ๑-๒ ราย เท่านั้น นอกนั้นจะค่อย ๆ เปลี่ยนตาม

๒. เกิดจากมองเห็นความสะดวกสบายในการทำงานไม่ต้องเลี้ยงดู ไม่ต้องหาหญ้า หาสถานที่เลี้ยง ทำความสะอาดคอก สร้างคอก ดูแลเรื่องโรคภัยต่าง ๆ ให้กับควาย

๓. ควายเหล็กสะดวก ซื่อน้ำมันใส่ ติดได้ก็พอ หลังเลิกเก็บรักษาาง่ายไม่เปลืองเนื้อที่

๔. การใช้แรงงานควายจะต้องออกไถตั้งแต่ตี ๕ ประมาณ ๓ ชั่วโมง (๕.๐๐-๑๐.๐๐ น.) จะต้องเลิกเพราะสภาพควายทนแดดได้ไม่นาน แต่ถ้าใช้ควายเหล็กไถได้ตลอดทั้งวัน ในหนึ่งวันควายจะไถได้ประมาณ ๓ งาน ถ้าเป็นควายเหล็กจะไถได้ ๑๐ ไร่ต่อวัน (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพเครื่องยนต์และความเมื่อยล้าของคน)

๕. สภาพพื้นดิน ควายเหล็กสามารถใช้ได้ในทุกสภาพ พื้นที่และสภาพอากาศ แดดร้อน เย็น ฝนตกใช้ได้ แต่ควายไม่ได้

๖. เกิดจากสภาพการปรับเปลี่ยนอาชีพมาทำสวนเพิ่มมากขึ้น และจำนวนที่นาน้อยลง พื้นที่ที่ใช้เลี้ยงวัวควายน้อยลงถ้ามีควายมาก ๆ หรือหลายตัว ทำให้เกิดการรบกวนชาวนาเพื่อนบ้านที่เปลี่ยนอาชีพไป

จากการศึกษาจะเห็นว่า ชาวนาไม่ได้คำนึงถึงการเสื่อมสภาพของเครื่องมือหรือควายเหล็กว่าเป็นอย่างไร การสิ้นเปลืองมีขนาดไหน เขาจะเห็นหรือมองเฉพาะในส่วนของความสะดวก รวดเร็ว เบาแรงงาน ซึ่งนับว่าเป็นความคิดที่มีทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้อง กอปรกับการเร่งรัดให้เกิดการผลิตจึงทำให้ชาวนาต้องเปลี่ยนระบบการไถมาใช้ควายเหล็ก

๓. จากเคียวเป็นรถเกี่ยวข้าว

จากเมล็ดสีทองกลายเป็นสีเขียวแล้วกลับเป็นสีทองอีกครั้งหนึ่ง ชีวิตชาวนาเริ่มมีความหวังที่จะรับผลประโยชน์จากการลงแรง ลงทุนเป็นเงินทองในอีกไม่กี่วันข้างหน้า การเก็บเกี่ยวข้าวมีหลายวิธีขึ้นอยู่กับว่าปลูกข้าวมากน้อยเพียงใด วิธีการเกี่ยวก็ปรับเปลี่ยนเรื่อยมา อาจลำดับได้ดังนี้

(๑) การเกี่ยวพันเคียวหรือเกี่ยวพันใบด้วยเคียว

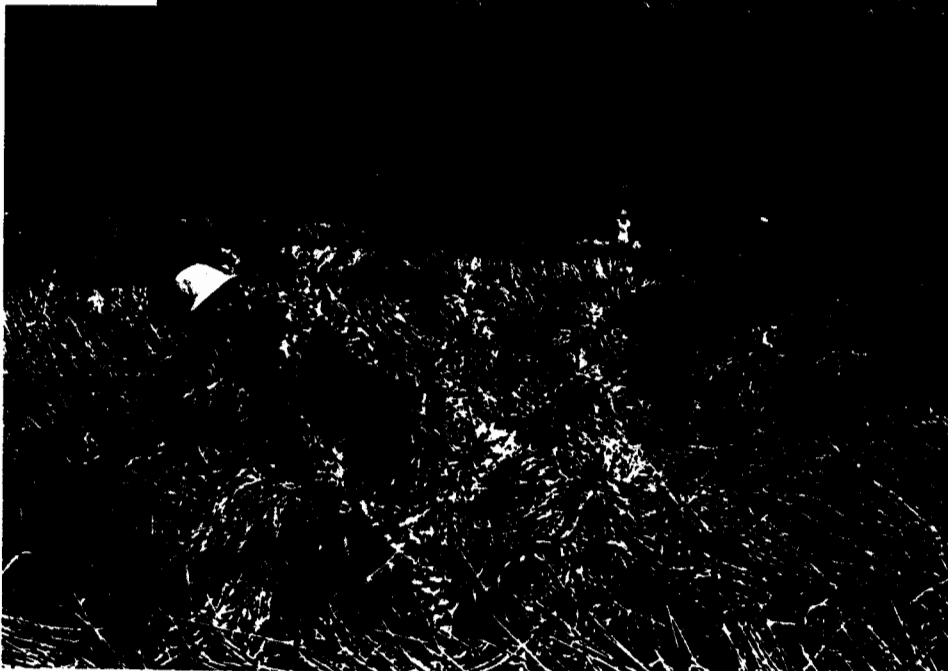

การเกี่ยวข้าวแบบนี้จะต้องมีการฝึก ถ้าเกี่ยวไม่ได้เดี๋ยวจะเกี่ยวข้าวขาดได้ในพริบตา นอกจากจะต้องระมัดระวังนิ้วแล้ว จะต้องรู้จักวิธีการใช้ต้นข้าวหรือใบข้าวพันเพื่อให้ได้กำใหญ่ขึ้น

เมื่อได้กำใหญ่แล้วก็ใช้ต้นข้าวมัดแล้วหมุนเหวี่ยงประมาณ ๑ รอบ เรียกว่า "เค้นิด" แล้วรวบซังข้าว เขารวมกันเรียกว่า "การสุมซัง" เพื่อให้พื้นน้ำเวลาวางกำข้าวที่เกี่ยวแล้วใน ๑ วัน ชาวนาจะเกี่ยวได้ประมาณ ๒ งาน (๒๐๐ ตารางวา) และจะตากทิ้งไว้ประมาณ ๒-๓ วัน ข้าวจะแห้งพอสมควรจึงจะหอบไปนวด

(๒) การเกี่ยววางสาย การเกี่ยววางสายจะง่ายกว่าการเกี่ยวแบบเก่าหรือเกี่ยวพันเคน็ด เพราะเกี่ยวรวบเพียงเต็มกำมือก็จะวางเรียงเป็นแถวไปแม้แต่เด็ก ๆ ก็เกี่ยวได้แต่ต้องระวังเกี่ยวโดนนิ้วมือเท่านั้น

หลังจากเกี่ยวทิ้งไว้ประมาณ ๒-๓ วัน ก็จะหอบรวบมัดเป็นพ่อนขนาดใหญ่ประมาณเท่าคนโอบ
วิธีการมัดก็จะใช้ต้นข้าว หรือกก หรือตะกั่ว หรือเชือกกล้วยมัดพ่อนมีการพันเค้นดเช่นเดียวกับการเกี่ยวมัดใบ

(๓) การเกี่ยวด้วยควายเหล็กแบบกรรไกร

(๔) การเกี่ยวแบบออกเป็นเมล็ด

เครื่องเกี่ยวแบบนี้เป็นที่นิยมมากในปัจจุบัน เพราะประหยัดเวลา ประหยัดแรงงาน ลดขั้นตอนการเกี่ยว ขนย้าย การนวด ฯลฯ แต่มีราคาแพงประมาณคันละ ๖๐๐,๐๐๐-๗๐๐,๐๐๐ บาท จะมีได้เฉพาะบางราย ชาวนากว่าจ้างมาเกี่ยวในราคาไร่ละ ๒๕๐-๓๕๐ บาท การเกี่ยวด้วยแทรกเตอร์แบบนี้ ถ้าข้าวตั้งตรงดีน้ำแห้งจะเกี่ยวได้ถึงวันละ ๒๐ ไร่ นอกจากนี้ชาวนายังไม่ต้องขนเมล็ดเข้าบ้านหรือนำมาตากแห้ง จะขายกันในวันนั้นเลยจึงเป็นที่นิยมมากในปัจจุบัน

แนวคิดการปรับเปลี่ยนวิธีการเกี่ยวข้าวจากเคียวเป็นรถเกี่ยว

- เนื่องจากขาดคนงานที่รับจ้างเกี่ยว
- ค่าเกี่ยวโดยใช้คนกับเครื่องราคาต่อไร่พอกัน
- ประหยัดขั้นตอนและเวลา ถ้าทำนา ๒๐ ไร่ ถ้าเกี่ยวด้วยแรงคนอาจใช้เวลาในการเกี่ยว นวดหรือออกเป็นเมล็ดได้ จะต้องใช้เวลา ๓๐ วัน แต่ใช้รถจะเสร็จใน ๑ วัน
- สะดวกสบาย ประหยัดค่าใช้จ่าย ขายข้าวได้เร็ว

๔. จากเลื่อนเป็นรถอีแต่นขนข้าว

การขนข้าวในสมัยก่อนใช้แรงงาน คน ควาย เป็นหลักโดยมีพาหนะที่สำคัญ ๆ ได้แก่

- (๑) การขนข้าวด้วยเรือ

เรือมาดเป็นเรือที่นิยมใช้ในการขนข้าว ชาวนาจะบรรทุกข้าวกำวางเรียงเป็น "หมอน" เรือ ๑ ลำ จะวางได้ประมาณ ๕-๖ หมอน โดยจะนำเรือเข้าไปในนาข้าวซึ่งสมัยก่อนน้ำจะท่วมนาดังที่กล่าวแล้วประมาณ ๑-๑.๕ เมตร ชาวนาก็จะหอบใส่เรือแล้วเข็นกลับบ้าน

แต่ถ้าปีใดมีน้ำน้อยเมื่อบรรทุกหนักมาก ท้องเรือจะติดพื้นดิน ชาวนาก็จะใช้ควายลาก เรียกว่า "การพานเรือข้าว" ชาวนาจะใช้โกกใส่คอกควายเหมือนการไถนา แต่ในช่วงที่ต่อกับไถก็นำมาผูกกับหัวเรือแทนแล้วใช้เชือกโยงไปยังท้ายเรือแล้วให้ควายลากเรือที่บรรทุกข้าวกลับบ้าน

(๒) การขนข้าวด้วยแพลนหรือคานหลาว

แพลนทาบข้าวนิยมทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ต้นหมาก หรือไม้ไผ่ ยาวประมาณ ๒.๕๐ เมตร (หรือประมาณ ๖ คอก) แล้วนำมาหลาวให้เรียวยาวทั้งสองด้านตรงกลางจะใหญ่กว่าปลาย แล้วนำไปเสียบกับพ้องข้าว ๒ ด้าน ใช้คนทาบ

(๓) การขนข้าวด้วยตั้ง

ตั้งทำด้วยไม้ไผ่สาน หรือทำด้วยกระสอบ หรือเสียม ใหญ่ประมาณ ๑ เมตร แล้วนำไปตั้งไว้ ชาวนาก็จะหอบข้าวกำมาใส่พอเต็มก็จะแบกด้านล่าง ตั้งจะสูงประมาณ ๑ เมตร เพื่อสะดวกในการแบกไม่ต้องก้มหลัง

(๕) การขนข้าวโดยใช้เลื่อนแบบควายลาก

เลื่อนเป็นยานพาหนะขนข้าวของชาวนาในแถบภาคกลาง ทำด้วยไม้ไผ่มีขนาดกว้างยาว
ประมาณ ๑.๒๐ เมตร มีส่วนประกอบที่สำคัญคือ แม่เลื่อน ๒ อันที่วางขนานกัน เสาสีเส้า พร้อมทั้งแคร่สกัด
หัวท้ายด้วยท่อนไม้ไผ่ ๔ ด้าน เพื่อรับน้ำหนักและวางกำข้าว

(๕) เลื่อนลากข้าวแบบควายเหล็ก

หลังจากบทบาทของควายได้หมดไป ควายเหล็กได้เข้ามาแทนที่ชาวนายังคงใช้ของเดิมอยู่ แต่เปลี่ยนจากควายลากเป็นควายเหล็กลาก ทำให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างของเก่าของใหม่ที่สามารปรับใช้ได้ดีเป็น อย่างดีให้วิถีชีวิต

(๖) การชนข้าวโดยรถอีแต่น (ควายเหล็ก)

แนวคิดของการปรับเปลี่ยนการชนข้าว

ชาวนาส่วนใหญ่จะมีวิสัยทัศน์ในการปรับเปลี่ยนวิถีการเป็นขั้นตอนและมีการเชื่อมโยงระหว่างของเก่าของใหม่ โดยไม่ละทิ้งเสียเลยกับสิ่งที่ใช้มาในอดีต จนกระทั่งเห็นว่าสภาพหรือภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลงได้หมดไปตามกาลเวลาก็จะหันไปใช้สิ่งใหม่ทั้งหมด

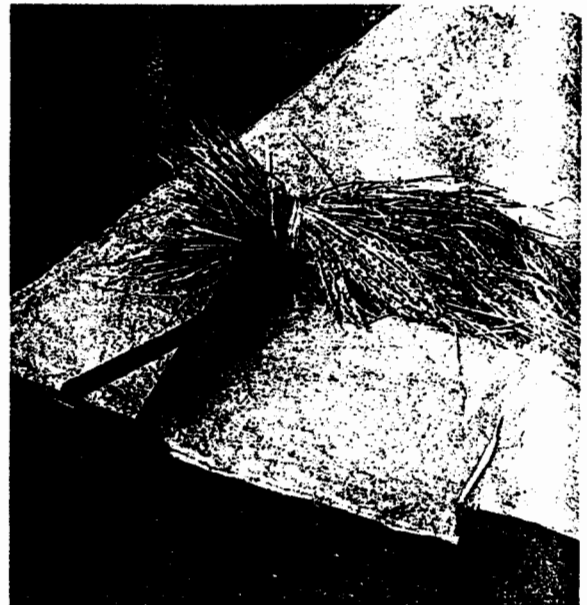
๔. จากควายนวดข้าวเป็นต้นวด

การนวดข้าวแต่เดิมจะมีชาวบ้านใช้เท้าย่ำแต่ไม่เป็นที่นิยม บางบ้านถือว่าไม่เหมาะสม เพราะเท้าเป็นของต่ำจะใช้กับแม่โพสพไม่ได้ ต่อมาก็มมีการเปลี่ยนเป็นใช้ไม้ทุบบ้าง ใช้ฟาดบ้าง ขึ้นอยู่กับสภาพและประสบการณ์ของแต่ละหมู่บ้าน การนวดข้าวมีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับเท่าที่ศึกษาได้มีดังนี้

(๑) การนวดข้าวโดยใช้เท้าคนย่ำ เป็นการทำเฉพาะมีข้าวน้อย ๆ ไม่เป็นที่นิยมเพราะถือว่าเท้าเป็นของต่ำ

(๒) การฟาดข้าวด้วยไม้

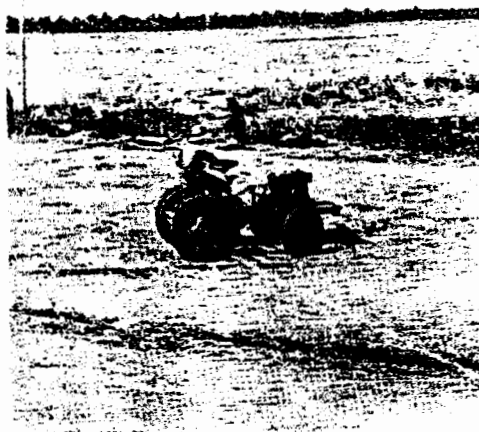
การฟาดข้าวจะใช้ไม้คืบแล้วยกกำข้าวฟาดลงบนพื้น แต่ในบางท้องที่จะไม่ใช่ไม้แต่จะใช้กำข้าวฟาดลงในแค้นหรือไม้ที่ทำเป็นซี่ ๆ บางแห่งจะเกี่ยวข้าวยาวเกือบถึงโคน (เกือบติดดิน) แล้วกำขนาดกำมือแล้วฟาดลงบนตะแกรงหรือถึงที่เตรียมไว้

(๓) การนวดข้าวโดยใช้ควายย่ำ

การนวดข้าวโดยใช้ควายหรือวัวเป็นที่ยึดโดยทั่วไป วิธีการนวดจะเริ่มจากนำข้าวกำมา ตก (คือการนำข้าวมาตั้งเป็นวง) โดยใช้ส่วนที่พัดเค็ดหรือหัวกำข้าว ลงสู่พื้นดินเอียงกำข้าว (คือส่วนที่เป็น เมล็ด) ขึ้นข้างบน การตกข้าวหรือการนำข้าวมากองเป็นวงจะเล็กหรือใหญ่ก็ขึ้นอยู่กับจำนวนควาย ถ้ามีควาย ๕ ตัว ก็จะตกข้าววงใหญ่พอที่ควาย ๕ ตัวที่ผูกเป็นวงจะขึ้นไปเดินบนตกข้าวได้ ควายจะย่ำอยู่ประมาณ ครึ่งถึงหนึ่ง ชั่วโมง ก็จะทำการรูดข้าว จะใช้เคียวตัดเค็ดแล้วลูเป็นลง ต่อจากนั้นจึงจะใช้ขอฉายลงฟางข้าวเข้าที่เดิม ทำเช่นนี้ ประมาณ ๒-๓ ครั้งสลับกับควายย่ำจนกว่าจะเห็นว่าเมล็ดข้าวหลุดออกจากฟางจนหมด

(๔) รถอีแต่นนวดข้าว

จากภาพเมื่อรถอีแต่นเข้ามามีบทบาทในการทำนา ชาวนาก็ปรับเปลี่ยนมาใช้รถอีแต่นเวียนแทนควาย

(๕) ตู้นวดข้าว เป็นวิธีการล่าสุดในกระบวนการนวดข้าว ที่ได้จากการเกี่ยวข้องกับเคียว และ มาทดแทนแรงงานควาย การนวดจะให้ได้ผลดีถ้าข้าวจะต้องแห้ง นับว่าสะดวกขึ้นมากสำหรับชาวนา แต่ข้อเสีย ถ้าข้าวกำเปียกขึ้นความสูญเสียที่ข้าวจะติดออกไปกับฟางค่อนข้างสูง และต้องลากข้าวนำข้าวมากองรวมกัน ต้องมีการเกี่ยวข้องกับคน ชนข้าว การนวดข้าวแบบนี้จึงนิยมอยู่ไม่นานจึงเปลี่ยนวิธีการเป็นแบบรถเกี่ยวซึ่งสะดวกและ ประหยัดกว่าแบบนี้มาก

๖. จากลานดินซีควายมาเป็นผ้าเชียวหรือปูน

ลานนวดข้าวนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการทำนาสมัยโบราณในช่วงก่อนลงมือเกี่ยวข้าว ประมาณ ๑ เดือน ชาวนาจะต้องเตรียมลานซึ่งอยู่บริเวณเดียวกับบ้าน การเตรียมลานหรือการย่ำลานจะใช้ควายผูกเป็นวงแล้วหมุนเวียนไปรอบ ๆ การย่ำลานนั้นมีอยู่ ๔ ขั้นตอน

ขั้นที่ ๑ เรียกว่าขั้นย่ำเบียด เริ่มจากปราบวัชพืชที่ขึ้นให้หมดแล้วก็จะใช้น้ำลดให้เบียดขึ้น

ขนาดเดินดินจะติดตีนควาย หลังจากนั้นจะใช้ควายย่ำวนทั้งเช้าและเย็น ประมาณวันละ ๓-๔ ชั่วโมง การย่ำลานจะใช้เวลาประมาณ ๑๕ วันเป็นอย่างน้อย เพื่อให้ดินแน่นจะได้ไม่แตกกระเทาะเมื่อนำดินแห้ง

ขั้นที่ ๒ เรียกว่าย้ายกรอบ หลังจากย้ายลานจนเห็นว่าสภาพดินแน่นดีพอสมควรแล้วก็จะเลิกลดน้ำ ปล่อยให้หน้าดินแห้ง ใช้ควายย่ำอีก ๑-๒ วัน ในแต่ละวันจะมีฝุ่นเล็กน้อยก็ใช้ไม้กวาดกวาดออกทุกวัน

ขั้นที่ ๓ เรียกว่าย่ำขัดมัน เมื่อย้ายกรอบเสร็จ กวาดขี้ดินออกก็จะย่ำขัดมันอีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งสุดท้ายของการย้ายลาน

ขั้นที่ ๔ ขันยาลานด้วยขี้ควาย

การยาลานด้วยซี่ควาย จะนำซี่ควายมากองเล็ก ๆ ใช้น้ำลาด ใช้เท้ายำแล้วใช้ไม้กวาดลูบเบา ๆ ให้ซี่ควายคลุมผิวดินไม่ให้หนาหรือบางเกินไป เหตุผลที่ชาวนาใช้ซี่ควายยาลานเพราะซี่ควายจะช่วยไม่ให้ซัดดินหรือ ก้อนดินเล็ก ๆ ปนกับข้าวเมื่อเวลากวาด และป้องกันไม่ให้เมล็ดข้าวลงในรูระแหง และเกิดรูระแหงหน้าผิวดิน นอกจากนี้ยังช่วยทำให้กวาดเมล็ดข้าวได้ง่ายไม่ติดดิน

ซี่ควายนอกจากใช้ยาลานแล้ว ชาวนายังใช้ยาเสียม (เสียมคือที่สำหรับตั้งเป็นวงหรือล้อม ข้าวเปลือก ทำด้วยไม้ไผ่สานคล้ายเสื่อ แต่จะยาวกว่าประมาณ ๕-๑๐ เมตร กว้างประมาณ ๑.๕๐ เมตร) เพื่อป้องกันเมล็ดข้าวออกตามรูเสียม

หลังจากเลิกใช้ควายในการยาลาน ชาวนาได้เปลี่ยนมาใช้รถอีแต๋นแทน โดยใช้รถแล่นบน ลานดิน มีการพรมน้ำเช่นเดียวกับควายยำ

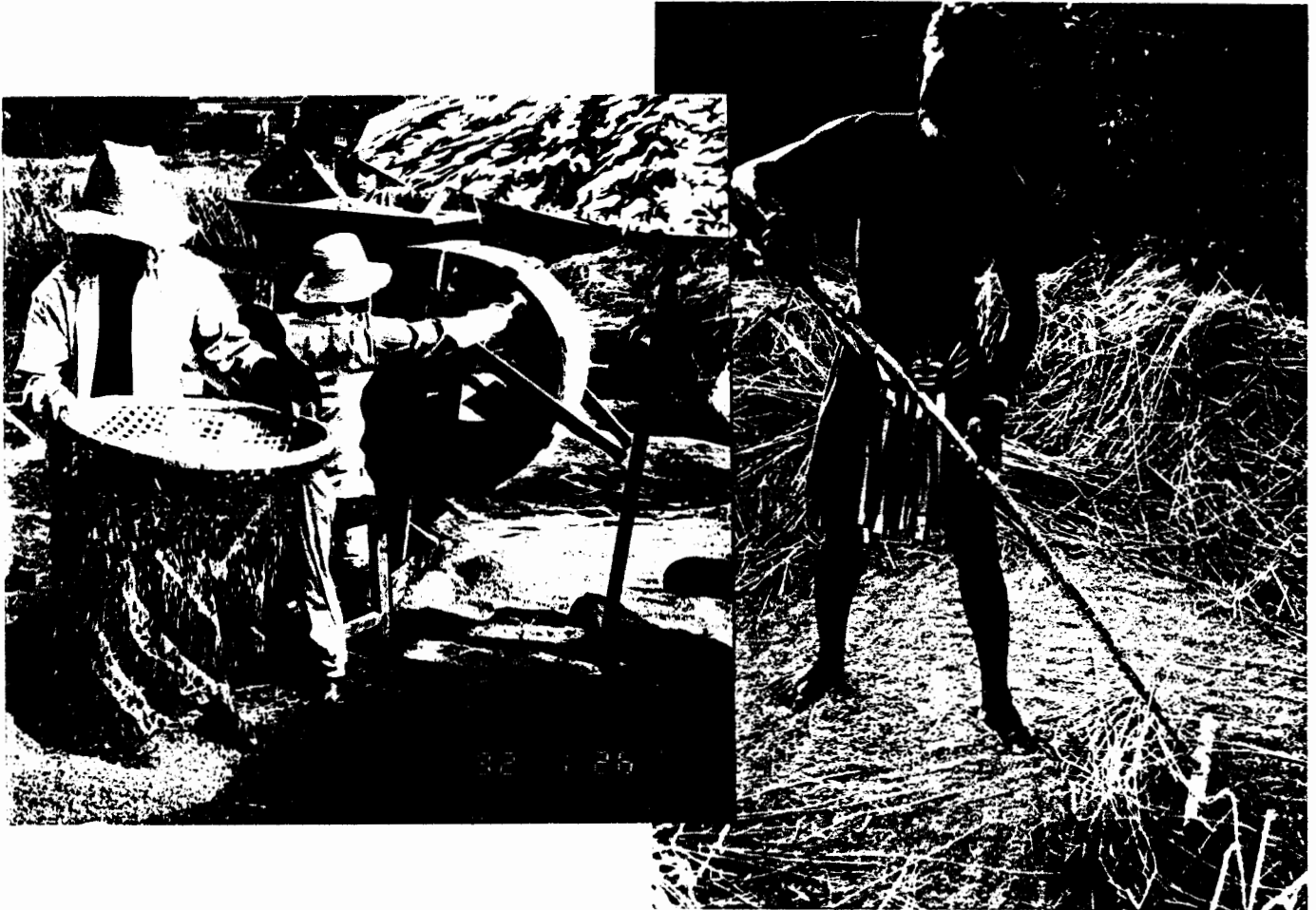

ลานแบบผ้าเขียว

๗. จากแรงลมสู่เครื่องยนต์ในการทำมาหาความสะอาดข้าว

(๑) การร่อนด้วยตะแกรงและคลาดมือเลื่อ

(๒) การโรย

การโรยข้าวด้วยแรงลม ก่อนโรยหรือขณะโรยข้าวควรเลือกวันที่มีลมแรง ๆ เพื่อให้ลมพัดข้าวลีบ (ข้าวที่ไม่มีเนื้อ)

(๓) การสาดหรือพัด

(๔) การมัดข้าวด้วยกระดัง

(๕) การใช้สีฟัดโดยคนทมน เป็นการใช้แรงลมจากใบพัด มีอยู่ 2 แบบ

๕.๑ สีฟัดแบบแรงงานคน

๕.๒ สีฟัดแบบใช้เครื่องยนต์

๘. จากไม้บดเป็นเครื่องไฟฟ้าในการตรวจคุณภาพข้าว

๘.๑ การใช้ไม้บดข้าว

การตรวจคุณภาพข้าวสมัยก่อน พ่อค้าข้าว (ผู้ซื้อ) จะใช้ไม้กลม ๆ บดดูว่าข้าวจะแห้ง หรือ บดแล้วไม่แตกหักมาก หรือที่ไม่เรียกว่าเป็นแฉ่งก็จะได้ราคาดี

๘.๒ การใช้เครื่องตรวจ

๙. จากดวงถึงเป็นตาชั่งในการขายข้าว

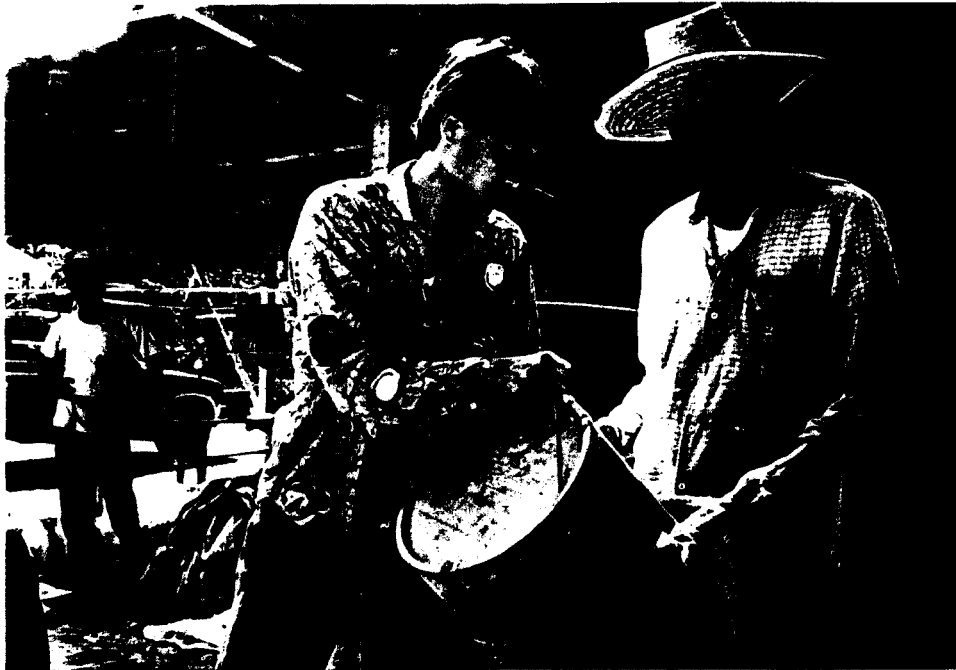

การตวงข้าวสมัยก่อนจะใช้วิธีตวงแบบใส่ถัง โดยมีอุปกรณ์ที่สำคัญ คือ

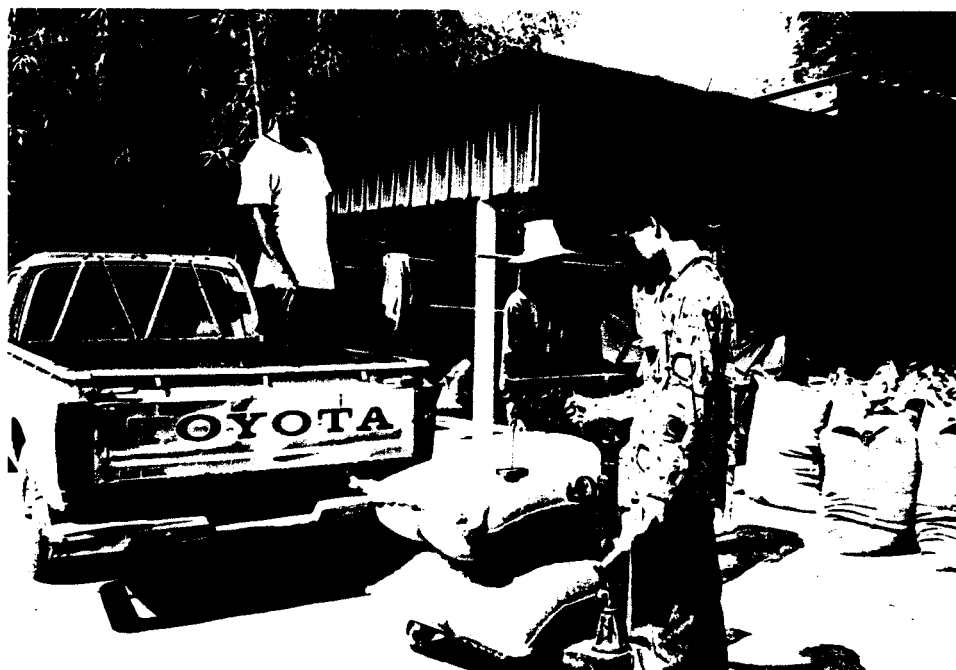
๑. ถัง	๒. ตีว
๓. กระบุงไทย	๔. ไม้ปาดข้าว (ไม้ปาดปากถัง)
๕. คนโกยข้าว	๖. กระบุงเจ็ก

วิธีการตวง เจ้าของจะเป็นผู้ทำหน้าที่ตวง ผู้ซื้อจะคอยยกถังข้าวมาใส่กระบุงหรือกระสอบ เมื่อคนตวงข้าวเทข้าวใส่ถัง แล้วจะใช้ไม้ปาดข้าวให้เสมอปากถัง คนโกยข้าวจะโกยใส่กระบุงโดยโกยให้พอ ๆ ด้กับความจุของถัง เมื่อปาดเสร็จก็จะปักตัวไปบนข้าวในถัง 1 อัน การนับจำนวนจะใช้วิธีการนับตัวและจะตวงเป็น ๕ ถัง ต่อ ๑ กระบุงเล็ก จนครบ ๕๐ ถังจำนวนตัว ๕๐ อัน เรียกว่า ๑ เทียว หรือ ๑ เทียว เท่ากับ ๕๐ ถัง

การตวงโดยใช้ตวงนิยมนานทั่วไ้ เพิ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงราว พ.ศ. ๒๕๒๕ โดยหันมาใช้ระบบ กิโลกรัม หรือใช้เครื่องชั่ง

หลังจากมีการปรับเปลี่ยนวิถีการตวงแล้ว ชาวนาส่วนใหญ่ยังมีความไม่เชื่อถือในตาชั่ง เพราะตาชั่งเป็นของผู้ซื้อ ผู้ขายไม่มีโอกาสทราบได้เลยว่าตรงหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามในระยะต่อมากการปรับเปลี่ยนวิถีการคนตวงแบบถัง (คานตวงข้าว) เริ่มหายากเพราะจะต้องเป็นผู้มีความชำนาญพิเศษจึงจะตวงได้ นอกจากนี้การเก็บข้าวไว้ในยุ้งฉางเริ่มหมดไป เพราะการทำนาปรัง ข้าวนาเมื่อเกี่ยวเสร็จก็ขายข้าวเลย ไม่ต้องนำข้าวเข้าบ้านเหมือนสมัยก่อน ก็จะตวงข้าวกันกลางนาเลย ทั้งนี้เพราะ

๑. ไม่ต้องขนย้าย
๒. ไม่ต้องตากถึงแม้ข้าวจะเปียกก็ยอมขายในราคาต่ำ
๓. ไม่ต้องดูแลรักษา
๔. ระบายเพื่อทำนาครั้งใหม่

๑๐. จากเครื่องมือวิดน้ำแรงคน สัตว์ ธรรมชาติเป็นท่อนพระยานาค

น้ำเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งสำหรับการทำงาน ดังนั้นเครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการวิดน้ำเข้านา จึงมีการคิด ดัดแปลงขนาดวิธีการมาเป็นลำดับ เครื่องมือที่ใช้ในการวิดน้ำทำนาที่ได้จากการศึกษาลำดับได้ดังนี้

(๑) **ซังโง** เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งใช้สำหรับวิดน้ำ จับปลา ทำการเพาะปลูกพืช วิดน้ำเข้านาขนาดเล็ก ๆ เช่น วิดน้ำตกกล้า วิดน้ำออกจากที่นาผืนเล็ก ๆ เพื่อหว่านเข้า ไถนา

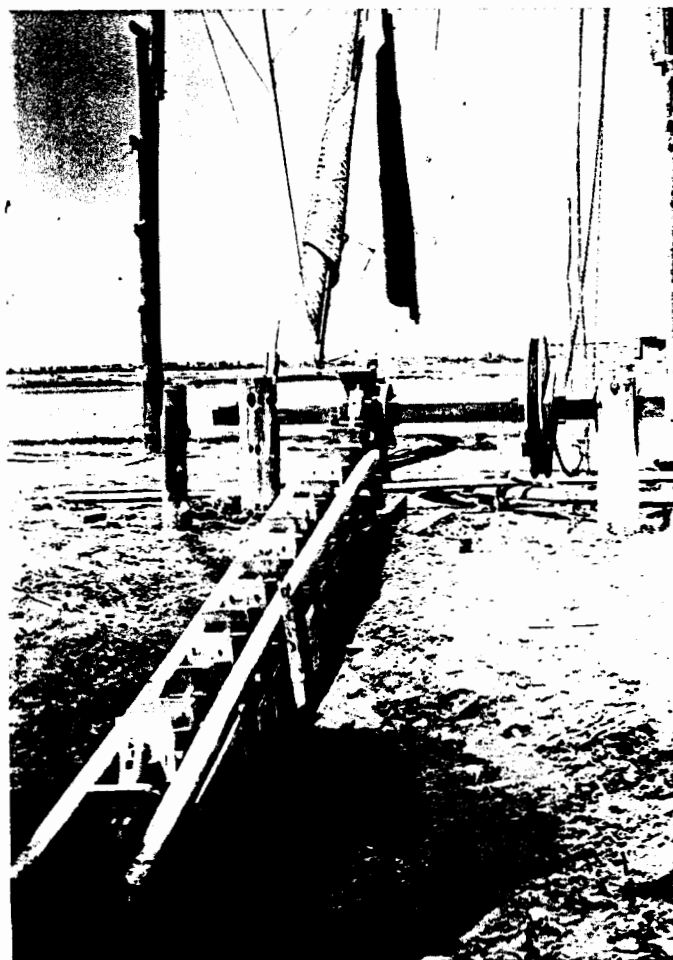
สานด้วยตอกไม้ไผ่ รูปลักษณะบิบบัวครึ่งสามเหลี่ยม หรือเป็นรูปทรงกระบอก แล้วนำมายัดด้วยชั้นผสมน้ำมันยาง คล้ายกับการยาเรือเพื่อไม่ให้น้ำไหลออกเวลาวิดแล้วนำมาต่อกันมาผูกโยงกับขาที่ยังสามเส้า (ดังภาพ)

(๒) **บิบบโยง** เป็นเครื่องมือแบบง่าย ๆ ของชาวนา ส่วนมากจะใช้สำหรับวิดน้ำออกจากบ่อ เพื่อจับปลา ทำด้วยบิบบ มีเชือกโยง ๒ ด้าน ที่ด้านปากและด้านท้าย มีไม้ก้ำกับด้านปากและท้าย มัดด้วยเชือกเป็นเส้นคู่เพื่อจะใช้เศษไม้เล็ก ๆ สอดระหว่างกลางแล้วหมุนให้เชือกเป็นเกลียวทำทั้งสองข้างเพื่อให้ไม้ประกบด้านหน้าและท้ายบิบบแน่น บิบบจะได้ไม่หลุด

การวิดจะต้องใช้คน ๒ คน อยู่กันคนละด้าน เชือกที่โยงจะยาวประมาณ ๒ เมตรขึ้นไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับน้ำที่จะวิดว่าอยู่ห่าง (ลึก) จากขอบบ่อเท่าไร จึงจะก้มตัวหรือโน้มตัวลงวิดน้ำได้ การวิดจะต้องให้สัมพันธ์กันขณะโยงและดึงเชือก คือขณะบีบจะลงน้ำจะต้องดึงเชือกท่ายสูงขึ้นเพื่อให้บีบคว่ำจะได้ตักน้ำได้เมื่อเห็นว่าเต็มพอดีก็จะดึงเส้นหน้า (ปาก) ให้สูงขึ้น ทำเช่นนี้ให้ได้จังหวะทั้ง ๒ คน

(๓) ระหนัดกั้งหันลม

(๔) ระหัดควาย

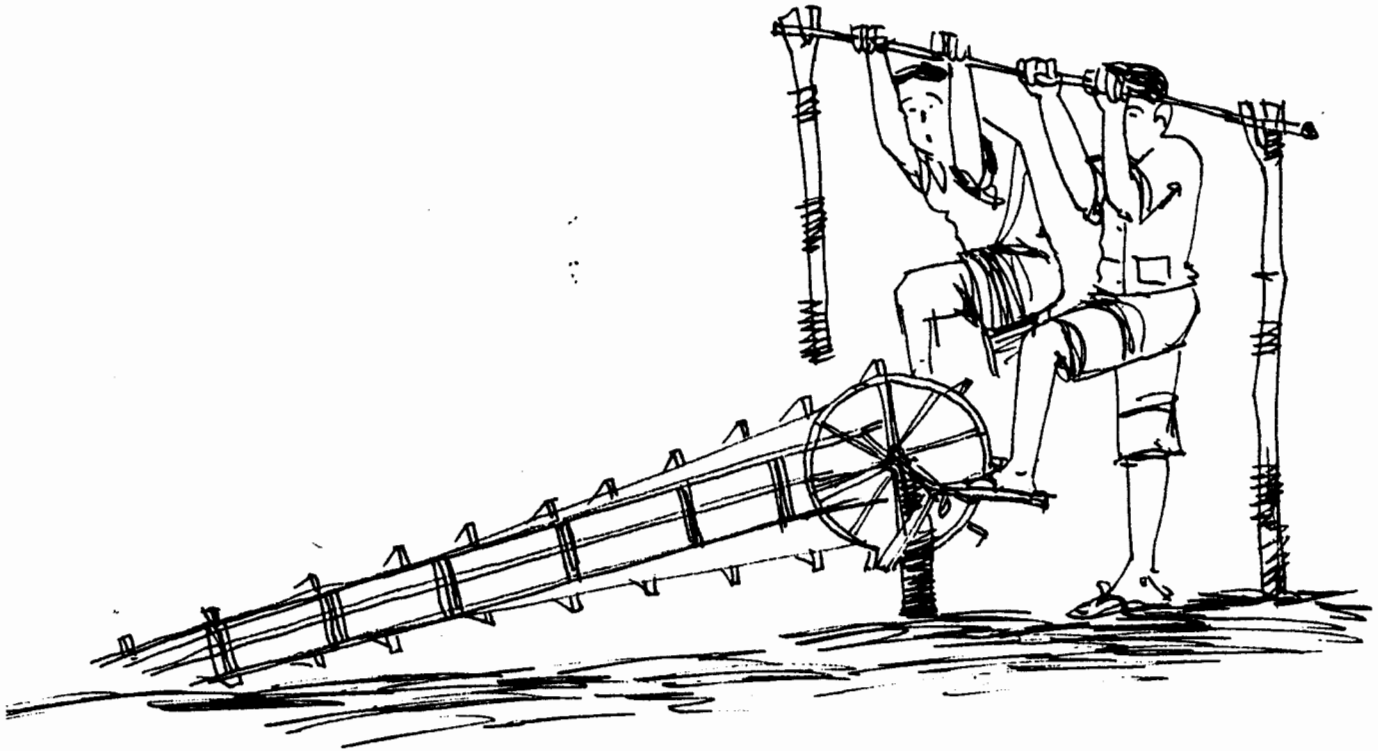

ระหัดควายเพียงแต่ซ็อกก็แปลกแล้ว เพราะมีใช้กันไม่แพร่หลาย เป็นระหัดขนาดเล็กเหมือนระหัดวิดน้ำทั่วไปแต่มีการปรับตรงโมเล่ มีไม้เสียบทอดยวมาใส่ที่คอคควาย แล้วให้ควายเดินหมุนรอบเป็นวงกลม น้ำจากระหัดก็จะไหลขึ้นตามราง

(๕) ระหัดชกมวย

(๖) ระหัดถีบ

มีลักษณะและขนาดเท่าระหัดชกมวยหรือใหญ่กว่าเล็กน้อย แต่จะมีไม้เลเป็นปุม สำหรับทำ
เหยียบ และจะวิ่งเหยียบเป็นจังหวะ

(๗) ระหัดเครื่องยนต์

(๘) เครื่องสูบน้ำแบบท่อพระยานาค

(๙) การวิดน้ำโดยใช้มอเตอร์ชุดระหัดและเกียร์รถยนต์

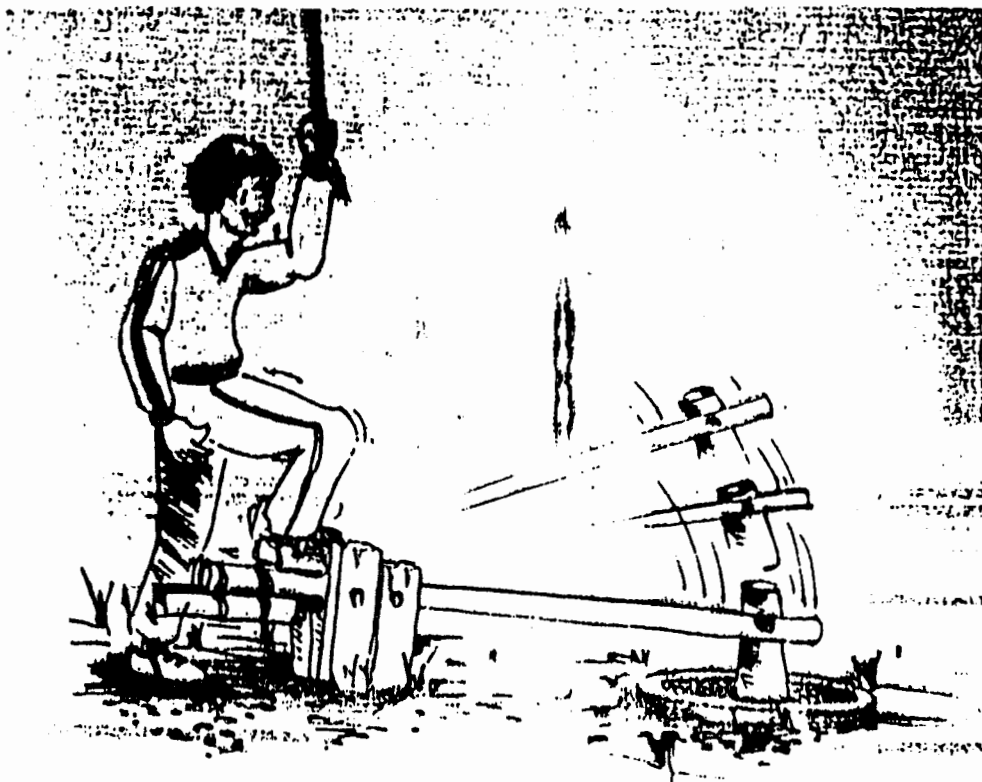
เครื่องมือชนิดนี้ถือได้ว่าเป็นการเชื่อมโยงและปรับปรุงพัฒนา โดยชาวนามีการนำมอเตอร์ไฟฟ้าแทนเครื่องยนต์ และใช้เกียร์รถยนต์มาต่อเข้ากับระหัดสามารถปรับความเร็วได้เพิ่มเกียร์จากหนึ่งเป็นสองและสามได้

๑๐. จากข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร

๑. การตำข้าวโดยใช้สากมือและสากตะลุมพุก

๒. การตำข้าวด้วยครกกระเดื่อง

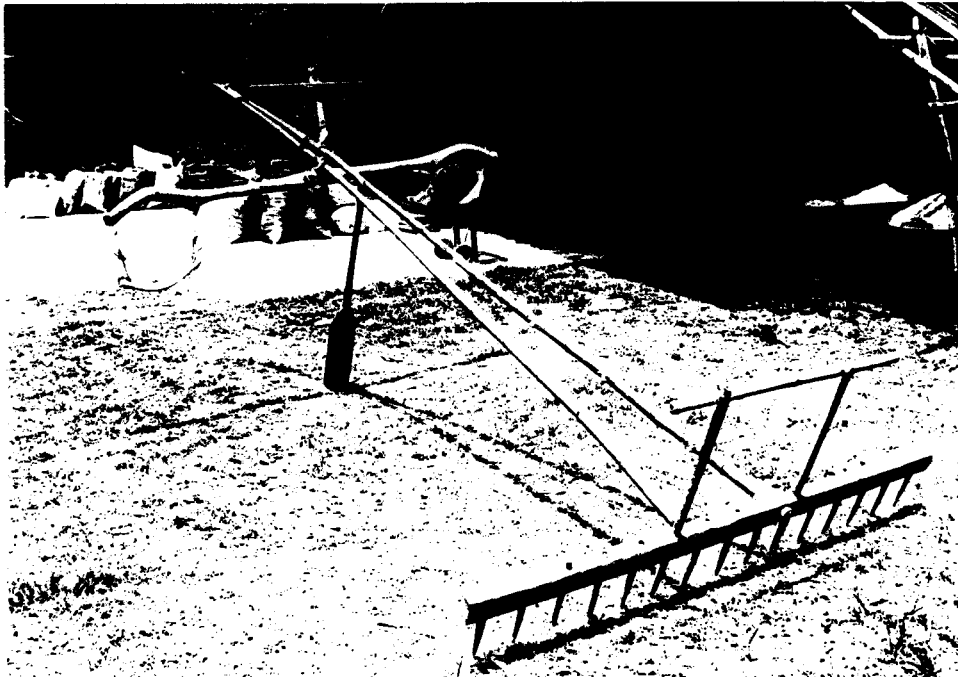
๓. เครื่องมือสีข้าว

๔. การสีข้าวด้วยเครื่องยนต์ (โรงสีข้าว)

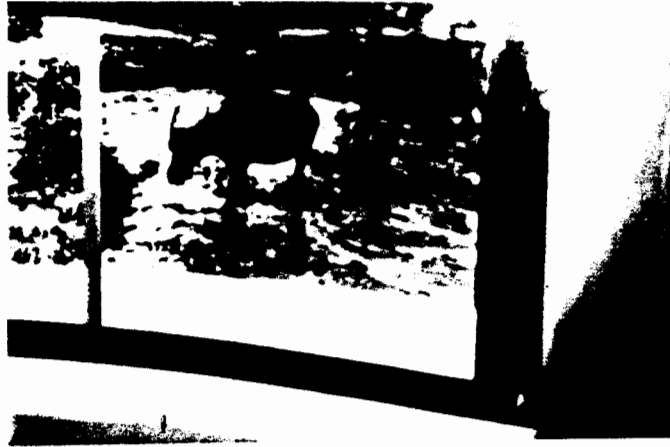
๑๑. จากควายคลาดนาเป็นควายเหล็ก

คลาดคู่ การใช้วัว/ควาย ๒ ตัว

ตลาดเดียว

ลูกทุบนาแบบควายเหล็ก

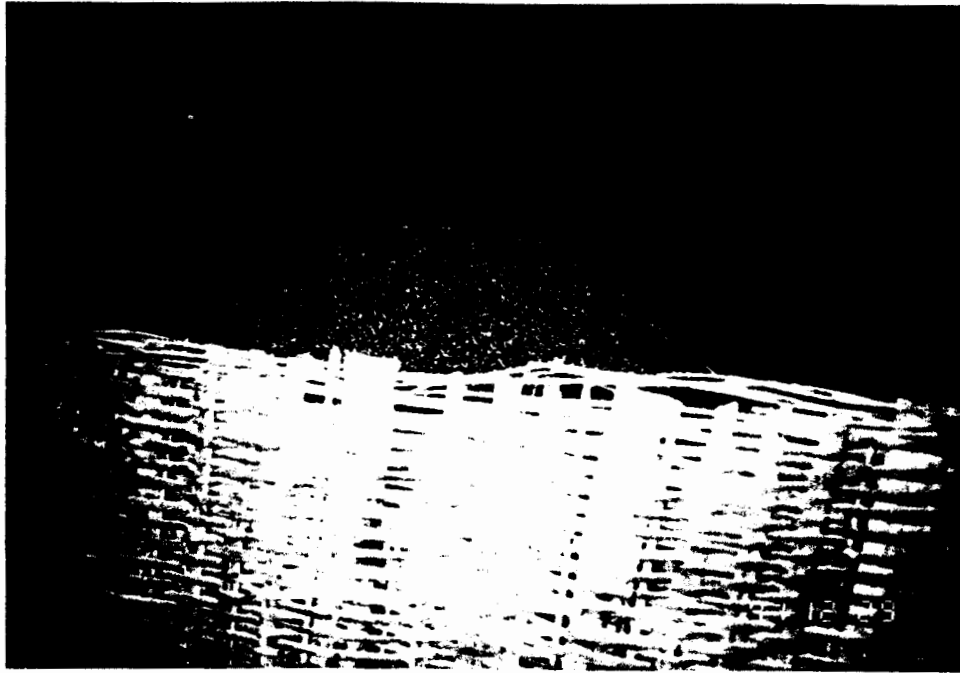

๑๒. อุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้ประกอบการทำนา

ไม้กวาดที่นิยมใช้ในอดีตก็ทำด้วยต้นไม้วาดที่ขึ้นอยู่ตามบ้านหรือตามที่สวน

เสียมสานด้วยไม้ไผ่เวลาจะนำมัลล้อมข้าวชาวนาจะยัดด้วยซี่ควาย เพื่อกันเมล็ดข้าวออก

อุปกรณ์สากข้าวมีทั้งขนาดใหญ่เล็กมีไม้สากข้าว หักทำไม้และเหล็ก ฯลฯ

การกองฟาง จะใช้ไม้ปักหลักตรงกลาง

สรุป การพัฒนาการปรับเปลี่ยนเครื่องมือหรือวิธีการต่าง ๆ จะเห็นว่า ชาวนาใช้วิถี
การเชื่อมโยงระหว่างของเก่ากับของใหม่ที่เข้ามาในวิถีชีวิตของเขาอย่างค่อย ๆ
เปลี่ยนแปลง นั่นคือไม่ทิ้งของเก่าเลยทีเดียว

บทที่ ๔

แนวคิดการปรับเปลี่ยนอาชีพ

ตามที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับวิถีการทำนาตลอดจนความเป็นมา และอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านในแถบพื้นที่ลุ่มคลองรังสิต “ทุ่งหลวง” “ทุ่งแสนแสบ” อาชีพหลักคือ การประกอบอาชีพการทำนา แต่ความคิดต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพ ได้เข้ามามีบทบาทนับตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ เป็นต้นมา ชาวนาได้มีแนวคิดใหม่ ๆ การแสวงหาอาชีพอื่นที่ดีกว่าการทำนา และสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้มีการพัฒนาเข้ามาสู่วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา ทั้งนี้สามารถสรุปสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังนี้

๑. การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ

หลังจากประเทศไทยได้ประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเฉพาะในสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีคำขวัญที่ว่า “น้ำไหลไฟสว่างหนทางดี” การพัฒนาการตัดถนนหนทางได้เพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ในแผนพัฒนาฯ โดยเฉพาะในภาคอีสานมีการพัฒนาในเรื่องนี้มาก ทำให้ธรรมชาติคือ “ฝน” ไม่ตกต้องตามฤดูกาล เดือน ๖ ฝนที่เคยตกก็เริ่มเปลี่ยนกลายเป็นฤดูแล้ง น้ำทางแถบตอนบนจากแม่น้ำป่าสัก แม่น้ำนครนายกที่เคยไหลบ่าลงสู่ที่ราบลุ่มภาคกลางก็น้อยลง ถนนหลายสายในจังหวัดปทุมธานี สระบุรี นครนายก กั้นทางเดินของน้ำ จนชาวนาไม่สามารถทำนาปีได้ จึงเริ่มหันมาสนใจพันธุ์ข้าวรุ่นใหม่

๒. เกิดจากความเชื่อของนักวิชาการ

หลังจากสภาพธรรมชาติเปลี่ยนน้ำที่เคยท่วมในระดับเอวในเดือน ๙, ๑๐, ๑๑ และ ๑๒ ได้หมดไปพร้อมกับช่วงนั้น พ.ศ. ๒๕๒๐ รัฐบาลได้เร่งการเพิ่มผลผลิตข้าวเพื่อส่งออกไปขาย เป็นสินค้าออกยังต่างประเทศ พร้อมด้วยนักวิชาการข้าวได้มีการประชาสัมพันธ์พันธุ์ข้าวชนิดใหม่ ปรากฏได้ระยะสั้นเพียง ๓-๔ เดือนก็ได้ข้าวแล้ว และยังได้ผลผลิตต่อไร่สูงกว่าการทำนาข้าวปีถึง ๒ เท่า จากปัจจัยนี้ทำให้ชาวนาหันมาให้ความสนใจและเอาอย่างกัน จากการศึกษาพบว่าในระยะแรก ชาวนาไม่ค่อยมีความมั่นใจมากนัก จะมีชาวนาที่เป็นผู้นำกล้าตัดสินใจเพียง ๒-๓ ครัวเรือนเท่านั้น แต่เพียงระยะเวลา ๕ ปี ว่าชาวนาก็เปลี่ยนมาทำนาปรังกันหมด จะเห็นว่า ความคิดในการเปลี่ยนแปลงช่วงนี้ เกิดจากนักวิชาการได้เข้าไปทำความเข้าใจหรือเข้าไปจูงใจให้เลิกทำนาปี เกิดการเปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าวใหม่ ๆ

๓. เกิดจากความเสี่ยงในการลงทุน

หลังจากได้รับความคิดจากนักวิชาการแล้ว ชาวนาก็หันมาปลูกข้าวนาปรังกันจนทั่วทั้งตำบล แต่เมื่อทำนาระยะหนึ่งประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๐ ชาวนาก็ประสบปัญหาในหลายประการ

- ๓.๑ ปัญหาราคาข้าวที่ตกต่ำไม่แน่นอนบางปีมีราคา ๔,๕๐๐ - ๕,๐๐๐ บาท บางปีเหลือเพียง ๑,๘๐๐ บาท
- ๓.๒ ปัญหาการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตทำให้ลงทุนสูง
- ๓.๓ ปัญหาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูข้าว
- ๓.๔ ปัญหาศัตรูข้าว ได้แก่ หนอน เพลี้ยข้าว ถึงกับบางปีทำนา ๑๐-๒๐ ไร่ ไม่ได้เกี่ยวแม้แต่ไร่เดียว

๔. ตลาดแรงงาน

เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นอาชีพอื่น ๆ เช่นการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม การรับจ้างก่อสร้าง ฯลฯ ได้ทำให้เกิดการเปรียบเทียบผลประโยชน์ และความยากลำบากในการทำงาน ทำให้ขาดแรงงาน จำนวนพื้นที่นาที่จำต้องลดลงจากเดิมที่เคยทำ ๒๕, ๕๐ หรือ ๑๐๐ ไร่ ก็ไม่สามารถทำได้ นอกจากนี้ระบบการศึกษาที่มีส่วนผลักดันให้บุตรหลานของชาวนาเข้าโรงเรียนแรงงานที่เคยใช้ในครอบครัวก็ลดลง

๕. เกิดจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจมาบีบบังคับ

จากการทำนาปีโดยใช้แรงงานควาย แรงงานคนในครอบครัว และมีรายได้ปีละ 1 ครั้ง ไม่สามารถจะใช้ได้อีกต่อไป จำเป็นต้องหันมาใช้เครื่องจักรแทน และการลงทุนสูงรายจ่ายเพิ่ม จึงทำให้ชาวนาต้องดิ้นรนจะใช้เวลาระหว่างฤดูแล้งก็ดี ฤดูหลังการปลูกข้าวหรือเรียกว่าฤดูดูแลต้นข้าว ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้จ่ายใช้กิน ทำให้ต้องไปขอยืมเงินทองจากพ่อค้ามาลงทุนทำนาและเสี่ยงสูงในการศึกษา จึงต้องหันเหมาใช้การทำนาแบบใหม่คือนาปรัง เพราะจะได้รับผลประโยชน์เร็วในหนึ่งปีได้ถึง ๒ ครั้ง

๖. เกิดจากการได้เห็นตัวอย่างจากเพื่อนบ้าน

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวนาปรับเปลี่ยนอาชีพที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ได้เห็นเพื่อนบ้านที่กล้าตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพมาทดลองเลี้ยงปลา ทำให้เกิดการเอาอย่างกัน ทั้งนี้เกิดจากวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่ชาวนาได้รับอีกด้วย อาชีพที่เปลี่ยนไปคือ

- ๖.๑ อาชีพเลี้ยงปลา นับเป็นอาชีพแรกที่เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยชุดพื้นนาแล้วทำเป็นคันล้อมรอบ

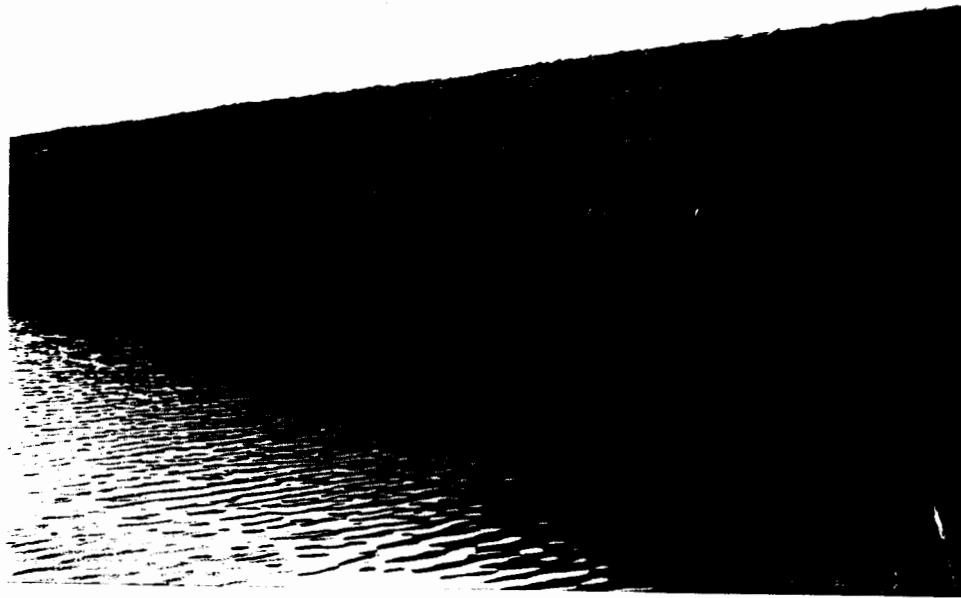
ปลาที่เลี้ยงครั้งแรกเป็นปลาตะเพียน ปลาจีน และปลานิล ปลาสวาย สำหรับปลาดุกได้เข้ามาในระยะหลัง แต่ไม่มีผู้สนใจมากนัก

การเลี้ยงปลาในครั้งแรก ๆ ต้องซื้ออาหาร ทำให้เกิดการลงทุนสูง และความไม่เข้าใจวิธีการเลี้ยงปลามากนัก ทำให้ไม่ได้ผลเท่าที่ควร และในที่สุดได้มีนักวิชาการเข้าไปแนะนำให้เลี้ยงหมูข้างบ่อปลา แล้วใช้หมูเป็นอาหารทำให้รายได้ดีขึ้น แต่ต่อมาก็ประสบปัญหาโรคคอกหมูถูกทำให้กิจการเลี้ยงหมูบนบ่อปลาต้องเลิกล้มไป

๖.๒ อาชีพเลี้ยงไก่บนบ่อปลา อาชีพเลี้ยงไก่ได้หลังไหลเข้าสู่ตำบลลำไทรราวปี พ.ศ. ๒๕๒๒ จนเต็มตำบลราวปี พ.ศ. ๒๕๓๐ หลังจากแหล่งเลี้ยงไก่ จากตัวอำเภอสู่ลูกกาประสบปัญหาโรคระบาด เพราะเลี้ยงมาเป็นเวลานาน ๘-๙ ปีเศษ

การเข้ามาของอาชีพเลี้ยงไก่บนบ่อปลาเข้ามาโดยการแนะนำของ เซลแมน จากบริษัทฯ ผู้แทนเลี้ยงไก่เนื้อ โดยเฉพาะบุคคลสำคัญคือ คนในหมู่บ้านที่เป็นเซลแมนมาให้คำแนะนำ ว่าผลประโยชน์ที่จะได้รับเป็นจำนวนมาก ในระยะแรก ๆ บริษัทฯ จะเป็นผู้ออกค่าโรงเรือนเลี้ยงไก่ให้ โดยชาวนามีพื้นที่นา และให้สินเชื่อแก่ชาวนาทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นอาหารไก่ ลูกไก่ ส่งสัตว์แพทย์ไปดูแลอย่างดีทุกกระยะ แต่พอมีชาวนาสใจมากขึ้นก็เริ่มเปลี่ยนเป็นทุกอย่างชาวนาลงทุนเองทั้งหมด และยังคงต้องมีผู้ค้ำประกันหรือต้องเขียนเช็คค้ำประกันไว้กับบริษัทฯ อีกด้วย ค่าหมอสัตว์แพทย์แต่ละครั้งจะต้องจ่าย จากการสำรวจการเลี้ยงไก่จาก ๔-๕ ราย เพิ่มเป็น ๕๐-๖๐ ราย ในเวลา ๒-๓ ปี มีโรงเลี้ยงไก่ ๒๐๐ โรง จำนวนไก่ประมาณ ๑,๐๐๐,๐๐๐ ตัว การเลี้ยงรายได้ไม่สู้ดี บางปีหรือบางรุ่น (๓-๔ เดือนต่อ ๑ รุ่น) เกิดโรคระบาดตายหมดในจำนวน ๘,๐๐๐ ตัว จะตกเป็นหนี้ประมาณ ๓๕๐,๐๐๐ บาททีเดียว และเลี้ยงมากระยะหนึ่งก็เกิดโรคระบาดในที่สุดก็ค่อย ๆ ลดจำนวนลง

จากการศึกษาผู้เลี้ยงจำนวน ๒๐๐ โรง พบว่าโรงละ ๔,๐๐๐ ตัว จะมีรายได้ต่อรุ่นโดยเฉลี่ยประมาณ ๒ บาทต่อตัว หรือประมาณ ๘,๐๐๐ บาทโดยประมาณต่อรุ่น (๓-๔ เดือน)

ซึ่งคิดแล้วเกือบขาดทุนเมื่อรวมค่าไฟฟ้า ค่าแรงงานเข้าไปด้วย และจากการสัมภาษณ์ชาวนาและ
พูดเป็นเสียงเดียวกัน (๑๐๐ %) เลยกว่า ผลจากการเลี้ยงไก่มีแค่เท่ากับขาดทุน เพราะต้องคอยซ่อมแซมเล้าไก่
เครื่องมือต่าง ๆ แต่ที่สามารถคงอยู่ได้เพราะได้รับประโยชน์จากบ่อปลาในรอบ ๘-๑๐ เดือน จะจับปลาได้ราว
๖๐,๐๐๐-๘๐,๐๐๐ บาท หรือถ้าปลาราคาดี จะได้เป็นแสนบาทเลยทีเดียว

รวม เบรคคอบแทนการเลี้ยงเก

รหัส 572/09 ชื่อ มาดิศย์ ยอดเพชร ที่อยู่ คลอง 12 บึงสามพัน
 เลข J33-042 พ.ศ.เตรียม นายสวาง ผู้เขียน น.จ.ก.เขต นายศิเชษฐ์ คงฉา

ลูกโค 30/09/36 พันธุ์ จำนวน 4,470 ตัว
 ใหญ่ 16/11/36 อายุการเลี้ยง 47 วัน สุนัข 9.40 ٪

รายการ	จำนวน	หน่วย	ราคา/หน่วย	จำนวนเงิน
เอาหญ้า คละ เพศ	4,470	ตัว	11.00	49,170.00
ชนิด 111	135	ถุง	223.20	30,132.00
ชนิด 222	270	ถุง	214.20	57,834.00
ชนิด 333	150	ถุง	194.40	29,160.00
IB+ND	5	หน่วย	60.00	300.00
CLEAN	1	หน่วย	180.00	180.00
เสริม	3	หน่วย	360.00	1,080.00
สี	2	หน่วย	300.00	600.00
กลิ่น	1	หน่วย	120.00	120.00
จ.ศ.-10	1	หน่วย	180.00	180.00
(2,500 ไร่)	2	หน่วย	375.00	750.00
งอาหาร	555	ถุง	2.25	1,248.75
งาหญ้า	477	กิโล	6.00	2,862.00
ลูกาฟลาสติก	4,470	ตัว/กิโล	0.07	312.90
ผู้จัดหา	(67)	กิโลกรัม	24.25	(1,634.45)
ชนจากรังสี	4,470	ตัว	0.40	1,788.00
ล 1	(4,470)	ตัว	0.75	(3,352.50)
ล 2	(381)	ตัว	0.50	(190.50)
			รวมต้นทุนทั้งหมด	170,540.20
ผู้รับของ				ผู้รับเงิน

หญ้า ไร่/อาน	4,050	ตัว น้ำหนัก	7,175.49	ก.ก. ๗๕	24.25	174,005.63
หญ้าฟาร์ม	-	ตัว น้ำหนัก	-	ก.ก. ๗๕	-	-
โคค้าย	31	ตัว น.น.	59.00	ก.ก. ๗๕	7.00	413.00
เขี่ยหญ้า			10.12	ก.ก. ๗๕	-	-
อกเขี่ยหญ้า (983)			740.39	ก.ก. ๗๕	23.25	17,214.07
น้องข้าว (116)			-	ก.ก. ๗๕	-	-
อกแดง (15)			-	ก.ก. ๗๕	-	-
			รวมรายรับทั้งหมด			191,632.70
			กำไร			21,092.50
			รวม กำไรสุทธิ			21,092.50

(กำไร/ขาดทุน) ๓/๐๙๖.๕๐ บาท
 ก จ่ายคืน เงินสด/เงินมีคจ. ๕,๑๖๖.๐๐ บาท
 เงินมีคจ./หนี้สิน ๓,๖๗๙.๕๐ บาท
 สุทธิจ่าย ๑,๔๘๖.๕๐ บาท
 คง เหลือ เงินสดจ./หนี้สิน ๑,๔๘๖.๕๐ บาท

ผู้รับเงิน/ผู้รับของขอคืน

วิเคราะห์ผลการเลี้ยงโค	อื่นๆ	ใบงาน บริษัท สหฟาร์ม จำกัด
รวมคณีน้อย 2.09	เงินค้ำมัดจำลูกโค	
น. หญ้าฟาร์ม - ก.ก.	๕,๐๐๐.- บาท	
น. เขี่ยหญ้า - ก.ก.		
น. หญ้าไร่/อาน 7,985.00 ก.ก.		
น. ... ๑.๐๕ ก.ก.		

บริษัท เอเชียโพลทรี จำกัด

56/8 ถนนรามอินทรา แขวงคันนายาว เขตบึงกุ่ม ก.ท.ม. 10230
โทร. 5109406, 5101908, 5101098

ใบผลตอบแทนการเลี้ยงไก่

ต้นฉบับ
ให้ลูกค้า 1

เลขที่
001423

ออร์เดอร์ที่ รหัสผู้เลี้ยง	259/09 ชื่อ มาภิตย์ ยอดเคี้ยว B13-057 พ.สงเสริม นายศิเชฐ ผิงฉ่า	ที่อยู่	ลำไทร บhumธานี ม.จ.ก. เขต นายประสาธน์ เอกบุตเขต
วันเข้าลูกไก่ วันจับไก่ใหญ่	27/09/34 14/11/34	พันธุ์ อายุการเลี้ยง	48 วัน จำนวน สุญเสีย 4,400 ตัว 7.05 x

รายการ	จำนวน	หน่วย	ราคา/หน่วย	จำนวนเงิน
ลูกไก่ เอ1รหัส คณะเขต	4,400	ตัว	7.50	33,000.00
อาหารชนิด 111	132	กุง	212.40	28,036.80
อาหารชนิด 222	308	กุง	203.40	62,647.20
อาหารชนิด 333	88	กุง	190.80	16,790.40
วัคซีน IB+ND	5	หน่วย	70.00	350.00
ซูราซิน	3	หน่วย	415.00	1,245.00
มัยโตการด์	1	หน่วย	438.00	438.00
ค่าขนส่งลูกไก่	4,400	ตัว/กสอง	0.10	440.00
ค่าขนส่งอาหาร	528	กุง	2.25	1,188.00
ค่าขนส่งไก่พร้อม	505	กสอง	6.00	3,030.00
ชดเชยน้ำดื่มไก่	-18	ตัว/กสอง	21.25	-382.07
ส่วนลด 1	-4,400	ตัว/กสอง	0.75	-3,300.00
			รวมต้นทุนทั้งหมด	143,483.33

ไก่ใหญ่ หน้าโรงงาน	4,090 ตัว นำหนัก	7,269.80	ก.ก. ๗ ละ	21.25	154,483.25
หน้าฟาร์ม	0 ตัว นำหนัก	0.00	ก.ก. ๗ ละ	0.00	0.00
ไก่ตาย	20 ตัว น.น.	40.00	ตัว/กสอง	7.00	280.00
เป็ยกฟ้า		63.75	ก.ก. ๗ ละ	0.00	0.00
อกเป็นแถม (858)		476.45	ก.ก. ๗ ละ	20.25	9,648.11
น้องช้ำ (34)		0.00	ก.ก. ๗ ละ	0.00	0.00
			รวมรายรับทั้งหมด		164,411.36
			กำไร		20,928.03
			รวม กำไรสุทธิ		20,928.03
ผล (กำไร/ขาดทุน).....บาท	20,928.03				
บวก จ่ายคืน เงินมัดจำ/เงินมัดจำ.....บาท	4,332.00				
หัก เงินมัดจำ/หักคืน.....บาท	15,196.03				
สุทธิจ่าย.....บาท	4,332.00				
คงเหลือเงินมัดจำ/หักคืน.....บาท	4,332.00				

ผู้รับเงิน/ผู้รับรองยอดหนี้

วิเคราะห์ผลการเลี้ยงไก่	อื่นๆ	ในนาม บริษัท เอเชียโพลทรี จำกัด
อัตราแลกเปลี่ยน	เงินค้ำมัดจำลูกไก่	
น.น. หน้าฟาร์ม		
น.น. เจลี่ยหน้าฟาร์ม		
น.น. หน้าโรงงาน		
น.น. เจลี่ยหน้าโรงงาน		
ค่ายา/ตัว	สรุปรายงานเมื่อวันที่	
กำไร/ขาดทุน x สต่อตัว	22/11/34	
ใช้อาหาร		
เลขที่บัญชีธนาคาร		

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ชาวนาในเขตพื้นที่ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตอย่างชนิดที่เรียกว่า ชั้นวิกฤตเลยทีเดียว เพราะไม่ได้คาดคิดมาก่อนว่าจะรวดเร็วชนิดปรับตัวไม่ทันก็คือ การที่บริษัท ที่นาล้ำไทร โดยความดูแลของวัดแคร์ทอริคได้ประกาศยกเลิกการทำนาจำนวน ๖,๐๐๐ ไร่ เพื่อให้เอกชนเข้าไปพัฒนาที่ดินใหม่ "เป็นสนามกอล์ฟ" ๓,๐๐๐ ไร่ โดยประชาชนในแถบที่เขานาไม่พอใจเป็นอย่างมากในตอนแรก เพราะทั้งชีวิตเคยแต่ทำนา ชาวนาที่ถูกไล่ที่ได้อีก หมู่ ๔, ๕, ๖, ๘ ๑๑, ๑๒, ๑๓ รวม ๗ หมู่บ้าน จำนวน ๒๐๐ ครอบครัว ในที่สุดก็ต้องจำยอมโดยทางเจ้าของที่ดินเสนอให้ค่าตอบแทนให้ดังนี้

ก. กรณีผู้ประสงค์ขายยกเลิกเป็นเงิน

๑. ถ้างานาให้ยกเลิกไร่ละ	๑๒,๐๐๐	บาท
๒. บ่อปลาให้ไร่ละ	๑๖,๐๐๐	บาท
๓. เลี้ยงไก่ให้ค่าไก่ตัวละ	๑๐๐	บาท

ข. กรณีผู้ประสงค์จะได้ที่ดิน

๑. ให้เอาเงินส่วนที่ได้ไปซื้อที่ดินโดยคิดราคาไร่ละ ๒๕๐,๐๐๐ บาท
๒. ผู้เช่าที่ ๒๕ ไร่ จะได้ที่ ๒ งาน (ที่อยู่อาศัย)
๓. ได้ต่ำกว่า ๒๕ ไร่ ก็จะได้ ๒ งาน (ต้องมีใบเช่า)
๔. กรณีไม่มีใบเช่าจะได้ครอบครัวละ ๓๐ ตารางวา โดยมีการตัดถนนเข้าออกให้

ค. กรณีรื้อถอน จะได้ค่ารื้อถอนตามที่ลักษณะของบ้านประมาณ ๒,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท แต่ ๕๐% จะอยู่ที่เดิม

จากการได้เข้าไปศึกษาในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ในจำนวน ๒๐๐ ครอบครัว พบว่าในช่วงแรกของการถูกยกเลิกการทำนาในปีแรก ทุกครอบครัวโดยเฉพาะ ๖ เดือน ชีวิตสับสนมากไม่รู้จะไปทำอะไร จาก ๒๐๐ ครอบครัว โดยเฉพาะหัวหน้าครอบครัว "อยากกลับไปทำนา" เช่นเดิม เพราะไม่รู้จะไปทำอะไร รายได้ก็ใช้ของเก่าที่ได้จากค่ายกเลิกทำนา

หลังจาก ๖ เดือนแล้ว ได้เข้าไปสำรวจความคิดเห็นอีกครั้ง ก็พบว่า

๑. นาที่ได้จากค่าทดแทนทุกคนตอบว่าจะทำบ่อปลา หรือสวนต่อไป ในบางส่วนพอทำนาได้ก็จะทำ
๒. ประกาศขายเพื่อนำเงินไปซื้อตึกแถวหรือรถเพื่อค้าขาย
๓. จะเข้าไปทำงานในโรงงาน
๔. จะรับจ้างทั่วไป
๕. ค้าขายในท้องถิ่น
๖. ย้ายถิ่นฐานเข้ากรุงเทพ

ในปี ๒๕๓๘ ได้เข้าไปสำรวจใหม่อีกครั้งในจำนวน ๒๐๐ ครอบครัว ก็พบปัญหาบ้างที่ยังปรับตัวไม่ได้ แต่ที่สำคัญพบว่า **ทุกคนไม่ต้องการกลับไปทำนาอีกแล้ว** โดยให้เหตุผลว่า

๑. มีงานเข้ามารองรับเป็นจำนวนมาก เช่น ก่อสร้าง รับจ้าง สนามกอล์ฟ ตัดหญ้า โรงงาน โคคาโคล่า มอเตอร์ไซด์รับจ้าง ขายผลไม้ตอง

๒. จากการสัมภาษณ์จะให้เหตุผลว่า ถ้ามีคนในครอบครัว ๓ คนไปทำงานได้อย่างน้อยคนละ ๑๕๐-๒๐๐ บาท จะได้เงินประมาณวันละ ๕๐๐-๖๐๐ บาท ทุกวัน และรู้แน่นอนว่าจะได้เงินเท่าไร ใช้เท่าใด มีกินมีใช้ประจำทุกวัน

๓. เมื่อเปรียบเทียบกับการทำงาน จะต้องรอข่าวในนาประมาณอย่างต่ำ ๓-๔ เดือนจึงจะได้รายได้เข้ามา ต้องใช้จ่าย ต้องกินทุกวัน

๔. อาชีพใหม่ไม่ต้องลงทุน มีแรงก็หาเงินได้แล้ว

๕. สุขภาพร่างกาย ชีวิตในครอบครัวดีขึ้น เพราะไม่ต้องลุยน้ำ ลุยโคลน ตากแดด เสี่ยงต่อยาฆ่าแมลง

สรุป จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะพบว่า ชาวนาส่วนใหญ่มีความสามารถพอที่จะปรับตัวเอง ด้วยความคิดของตัวเอง ผสมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นแนวคิดของการทำอาชีพทำนาต่อไปนี้จะหมดไปในอนาคต เพราะความที่ไม่แน่นอนของราคา ธรรมชาติ คัดรูลูกพืช ฯลฯ ดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น การวางแผนอนาคตของลูกหลานชาวนา รัฐจะต้องเร่งวางแผน "ถ้าเกิดชาวนา อาชีพทำนาหมดไป อาจต้องซื้อข้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน มาบริโภค" และถ้ามีการพัฒนาโดย เอาแหล่งปลูกข้าวไปทำสนามกอล์ฟ ในจำนวนหลายร้อยหลายพันไร่เช่นนี้จะคุ้มกับผลทางเศรษฐกิจ หรือวิถีชีวิตของชาวนาหรือไม่ ถ้าเขาเหล่านั้นปรับตัวไม่ได้ ก็อาจจะก่อให้เกิดปัญหาคนว่างงานตามมา ซึ่งจะเป็นปัญหาใหญ่ต่ออนาคตของคนในชาติ

บรรณานุกรม

กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ๘๔ ปี กรมชลประทาน โรงพิมพ์บริษัท สารมวลชน จำกัด, ๒๕๒๘.

บริษัท เบียมพงษ์สแตนดีและคณะ **วิธีวิทยาศึกษาสังคมไทย:วิถีใหม่แห่งการพัฒนา** ฝ่ายข้อมูลและฝ่ายข้อมูลและเผยแพร่ โดยการส่งเสริมองค์กรพัฒนาเอกชนไทย สำนักพิมพ์ เอ็ดดิสันเพรส โปรดักท์, ๒๕๓.

ลีปพนนท์ เกตุทัต **ทางสายกลางของสังคมไทยในอนาคต** เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด, ๒๕๓๔.

สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ **รากฐานแห่งชีวิตวัฒนธรรมกับการพัฒนา** สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, ๒๕๓๑.
เสรี พงษ์พิศและคณะ **บรรณาธิการ (รวมบทความ) ทิศทางหมู่บ้านไทย** สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, ๒๕๓๑.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

การเกษตรแบบยั่งยืนมิติใหม่เพื่อความอยู่รอด เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติ

การ โรงแรมดุสิตริสอร์ทพทยา เมืองพทยา จังหวัดชลบุรี ๑๑-๑๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖.

วรสาร ธ.ก.ส. ฉบับที่ ธ.ค. ๓๓ - มี.ค. ๓๔

อัมมาร สยามวาลา และวิโรจน์ ณ ระนอง **ประมวลความรู้เรื่องข้าว** สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ตุลาคม ๒๕๓๓.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ **ข้าวกับวิถีชีวิตไทย**

บมจ.อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๖.